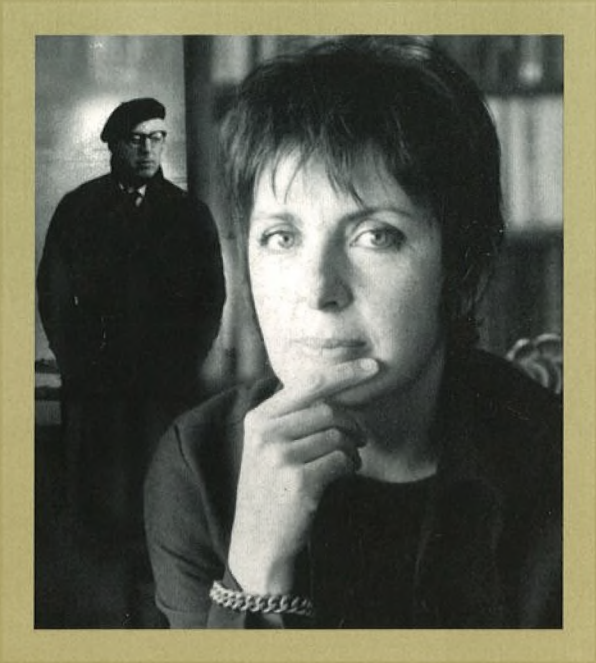

25/11

HAEMUS
XEMYC

'08 - I

THAMUS

Съдържание

Tartalom

СТРАНИЦИ

OLDALAK

Най-трудното	3	<i>A legnehezebb</i>
Разговори в Литературно кафене		<i>Beszélgetések az Irodalmi Kávéházban</i>
(Теодора Димова в Будапеща)		<i>(Teodora Dimova Budapesten)</i>
Теодора Димова: Адриана (откъс)	8	<i>Teodora Dimova: Adriana (részlet)</i>
Димитър Димов: Роман без заглавие (откъс)	14	<i>Dimitar Dimov: Cím nélküli regény (részlet)</i>
Младен Влашки: Овластяване на миналото	20	<i>Mladen Vlaski: A múlt meghódítása</i>

КОЛЕЛО

KERÉK

Райна Симеонова-Харгитаи: Panem et circenses	23	<i>Hargitainé Szimeonova Rajna: Panem et circenses?</i>
Алеко Константинов: Бай Ганьо прави избори	28	<i>Aleko Konsztantinov: Baj Ganjo és a korteshadjárat</i>
Емил Манов: Внуците	35	<i>Emil Manov: Az unokák</i>
Стефан Кисьов: Не бъдете сомнамбула! (откъси)	42	<i>Sztefan Kiszjov: Ne ébresszétek fel az alvajárót! (részletek)</i>

МОЗАЙКА

MOZAIK

Деца на танцовите къщи, българи в сърцата си	47	<i>A táncházak gyermekei, akik a szívükben bolgárok...</i>
Разговор по случай 25 г. юбилей		<i>Beszélgetés a 25 éves Martenica néptáncgyűttes vezetőivel,</i>
на танцов състав Мартеница		<i>Deli Leventével és Nagy Tímeával</i>
Пламена Димитрова-Рачева:	51	<i>Plamena Dimitrova-Racseva:</i>
Древни притчи, сънища, копнежи		<i>Ősi mondák, álmok, vágyak</i>
(Две изложби на Росен Русев)		<i>Roszen Ruszev két kiállítása</i>

ЗА ДЕЦАТА

GYEREKEKNEK

Борис Априлов: Приключенията на Лиско	54	<i>Borisz Aprilov: Rókafi kalandjai a tengeren</i>
по море (Как се оставя бележка)		<i>Hogyan kell üzenetet hagyni</i>
Светлана Стойчева: Приключенията на Лиско,	59	<i>Szvetlana Sztojczseva: Rókafi kalandjai, a szerző kalandjai</i>
приключенията на автора		

Илюстрации / *Illusztrációk*

Росен Русев, Борис Ангелушев / *Ruszev Roszen, Borisz Angelusev*

Най-трудното

Разговори в Литературно кафене

A legnehezebb

Beszélgetések az Irodalmi Kávéházban

Teodora Dimova keze alól minden műfajban amellyel csak próbálkozik, olyan művek kerülnek ki, amelyeket a szakemberek és a nagyközönség egyformán jól fogad. Már a *Füri* című első színdarabja 1997-ben megnyerte a Bolgár Nemzeti Rádió színműpályázatának díját. 2000-ben *Sztopar* című színdarabjáért neki ítéltek az új bolgár drámák szemlélének első díját. Teodora Dimova második regénye, az *Anyák*, amelyből már publikáltunk részleteket, 2004-ben elnyerte a Fejlődés elnevezésű, új bolgár regényre kiírt irodalmi pályázat nagydíját. 2006-ban a Frankfurti Nemzetközi Könyvvásáron Teodora Dimova kapta meg a nemzetközi zsűri által odaítélt Kelet-európai Irodalmi Díjat. Az *Anyák* című regény már lengyel, német, horvát és francia nyelven is megjelent. Teodora Dimova a Nemzetközi Könyvfesztivál vendége volt Budapesten, és részt vett az európai íróknak a regényről folytatott beszélgetésén.

Vъв всички жанрове, до които се докосва – драма, проза – **Теодора Димова** създава произведения, приети еднакво добре и от специалистите, и от публиката. Още първата ѝ пиеса „Фюри“ печели през 1997 г. награда на конкурс за пиеса на Българското национално радио. През 2000 г. пиесата „Стопър“ печели първа награда на прегледа за нова българска драма. Вторият издаден роман на Теодора Димова „Майките“, от който вече сме публикували откъси, печели голямата награда за 2004 г. на литературния конкурс „Развитие“ за нов български роман. През 2006 г. по време на международния панаир на книгата във Франфурт на Теодора Димова е връчена голямата награда за източноевропейска литература, присъдена от международно жури. Романът „Майките“ вече излезе на полски, немски, хърватски и френски. Теодора Димова бе в Будапеща като гост на Международния фестивал на книгата и взе участие в разговор за романа с автори от европейските страни.

През 2007 излезе и най-новият роман на Теодора Димова „Адриана“, който завършва недовършения „роман без заглавие“ на Димитър Димов.

Теодора, бих желала да започна разговора с едно изречение от твой текст: „Писането е тайнство в истинския смисъл на тази красива дума и всеки опит за анализ само го отдалечава от нас.“ Навярно с това искам и предварително да поискам извинение, ако с разговора за писането се отдалечим от неговата същност. Започвай да пишеш най-напред драма – дали това писане е било един подготвителен етап за бъдещите романи? Как се случи писането на драма?

Вероятно драматургията ми дава голям стимул, тя създава голяма дисциплина при самото писане, защото драматургията е свързана с много строги закони, без които пиесата не може да бъде конструирана. За романа „Майките“, който се състои от седем отделни разказа, обединени от убийство, почти всички ми казаха, че в него личи ръката на драматурга. Тези разказите са изградени според законите на драматургията и са обединени от един общ мотив. Драматургията създава необходимата, желязна дисциплина и при писането на романи.

Още в драмите си засягаши един изключително голям диапазон от съвремие до митология. По-късно това се повтаря и в романа „Емине“. Как съчетаваши тези две – на пръв поглед – крайности?

Мисля, че ние живеем според митовите. Те съвсем не са изчезнали, просто са се смалили по мащаб. Не можем да избягаме от големите разкази, от големите житейски евангелистски разкази. И в „Майките“ образът на Явора за мен е съвременният женски вариант на Христос, който е убит.

Романът „Майките“ е безспорно най-големия ти успех досега. Той засяга една много актуална тема. Самата ти споменавай, че последният подтик за написването му е бил един действителен случай в България.

Да, това е един много печален случай, който стана през пролетта на 2004 г. в Пловдив. Две деца, две момичета убиха своя съученичка в квартал Кичукпариж. Децата бяха от съвършено нормални семейства. Едното семейство е учителско, а в другото бащата е психолог, а майката лекарка. Това беше случай, който потресе цяла България. По същото време имаше бум на детската престъпност, случиха се убийства на деца от деца в Перник, в Благоевград, в Стара Загора. В разстояние на няколко месеца имаше поредица от драстични случаи на детска агресия. Почувствах се абсолютно задължена да обясня на себе си какво се случва в България, защото не е нормално деца да убиват деца. Искях да си обясня как едно дете от нормално семейство се превръща в убиец. Защото в крайна сметка това би могло да се случи на всеки. Изводите, до които стигнах, написвайки този роман, са много жестоки, много нелицеприятни за обществото, за болестите му, за атмосферата, в която живеем. В обществото има агресия, която преминава през децата и те не могат да се справят с нея, защото нямат механизмите, защото нямат пашкула от любов, защото по време на прехода те бяха оставени сами. Те са като оголени нерви, като антени, които поемат всички отрицателни енергии, не могат да се справят с тях и ги изливат във вид на агресия. Двете момичета са родени през 1990 г., по време на убийството бяха 14-годишни, това са децата, родени във фактическата година на свободата. Този роман е много силно обвинение към обществото и към зловерните отровни енергии, в които живеем. Защото децата стават жертвите, най-невинните плащат за греховете.

Teodora Dimova legújabb regénye, az *Adriana* 2007-ben jelent meg, ezzel a művel az író befjezte Dimitar Dimov *Cím nélküli* regényét.

Szeretném a beszélgetésünket egy megállapításoddal kezdeni: „Az írás szentség ennek a szép szónak az igazi értelmében, és minden elemzési kísérlet csak távolabb viszi tőlünk.” Ezzel tulajdonképpen előre elnézést szeretnék kérni, ha az írásról folytatott beszélgetésünkben eltávolodunk majd annak lényegétől. Kezdetben drámákat írtál – ez előkészítő szakasz volt a későbbi regényekhez? Hogy kezdted el drámát írni?

A drámaírás valószínűleg hatalmas ösztönzést jelentett számomra, fegyelmet követel írás közben, mert a drámaírásnak szigorú törvényei vannak, amelyek nélkül a színművet nem lehet felépíteni. Az *Anyák* című regényről, amely hét különálló elbeszélésből épül fel úgy, hogy mindegyiket egy gyilkosság kapcsolja össze, szinte mindenki azt mondta, hogy magán hordozza a drámaíró kézjegyét. Ezek az elbeszélések a dramaturgia törvényei szerint épülnek fel és egy közös motívum fogja össze őket. A drámaírás megteremti a szükséges vasfegyelmet regényírás közben is.

Már a drámáidban is hatalmas skálán mozogsz a mai világtól a mitológiáig. Ezt az utat követed később, Emine című regényedben is. Hogyan ötvöződ ezt az első pillantásra két végtelennek tűnő hátteret?

Úgy gondolom, hogy együtt élünk a mítoszokkal. Azok egyáltalán nem tűntek el, csak arányaikban lettek kisebbek. Nem térhetünk ki a nagy elbeszélések, az életéről szóló evangéliumi történetek elől. Számomra Javora alakja az *Anyák*ban szintén Krisztus modern női alakja, akit megöltek.

Az Anyák című regény vitathatatlanul az eddigi legnagyobb sikered, nagyon aktuális témát érint. Magad említett, hogy megírásához egy Bulgáriában megtörtént valódi eset adta az utolsó lökést.

Igen, ez egy nagyon szomorú esemény volt, amely 2004 tavaszán történt Plovdivban. Két gyerek, két lány megölte az osztálytársát a Kicsukparizs városnegyedben. A gyerekek teljesen normális családokból származtak. Az egyikük szülei tanárok, a másiknak az apja pszichológus, az anyja pedig orvos. Ez az eset egész Bulgáriát megrázta. Az egész országban elharapózott ekkoriban a gyerekbűnözés: gyerekek öltek meg gyerekeket Pernikben, Blagoevgradban, Sztara Zagorában is. Néhány hónap leforgása alatt a drasztikus gyerekagresszió hulláma söpört végig az országon. Kötelesnek éreztem magam, hogy megpróbáljak a végére járni, mi folyik Bulgáriában, mert felfoghatatlan, hogy gyerekek ölnek meg gyerekeket. Meg akartam érteni, hogyan válhat egy normális családból származó gyerek gyilkossá. Mert végcredményben ez bárkivel megtörténhet. A következtetések, amelyekhez a regény írása közben eljutottam, kegyetlenek és visszataszítók a társadalomra, a betegségeire, az atmoszférára nézve, amelyben élünk. Agresszió hatja át a társadalmat, amely rávetül a gyerekekre, és nem képes megbirkózni vele, mert nem övezi őket szeretet, mert

фелноттѣ валасук идејѣн магукра vannak hagyatva. Olyanok, mint a nyers idegvégződés, mint egy vevőállomás, amely minden negatív energiát magába szív, nem tudnak megbirkózni vele, és agresszió formájában zúdíjták ki magukból. A két lány 1990-ben született, a gyilkosság idején 14 évesek voltak, ezek azok a gyerekek, akik a szabadság beköszöntésének évében születtek. Ez a regény komoly vád a társadalomra a káros és mérgező energiák elítélése, amelyek árnyékában élünk. Mert a gyerekek áldozatokká válnak, a legártatlanabbak fizetnek meg a bűnökért.

Ugyanakkor, mivel az anyákról van szó, a bajok sokkal korábbról eredeztethetők.

A bajok gyökerei, sajnos, sokkal, de sokkal korábbra nyúlnak. Ez a bűn reprodukciójának az aggasztó erkölcsi problémája. Mintha a bűnt, amelyet egyszer elkövettek, nem lehetne leállítani, csak nagyon súlyos áron megváltani. Az egoizmus veri meg az embert a szeretetre való képtelenség átkával, amely reprodukálódik, az önző szeretet csak kapni akar – egy anya csak örülni akar a gyerekének és kapni tőle, anélkül, hogy megtanítaná szeretni. Egy ilyen gyerek bizonyos értelemben nyomorékként nő fel. Nemcsak az anyákban és a szülőkben van a probléma, hanem az iskolában, a közegben, az egész a társadalomban. Ebben az anyaméhben nevelkednek a mai gyerekek.

Gondolod, hogy az írással az alkotó képes változtatni valamin? Tud-e segíteni, köteles-e tanítani az embereket?

Legnagyobb sajnálatomra, úgy tűnik, hogy az irodalom nem tud hatni a társadalmi folyamatokra. Két hónappal ezelőtt Plovdivnak abban a városrészében, Kjucsukparizsban jártam egy találkozón a művelődési házban, nagyon közel ahhoz az iskolához, ahol a gyilkos gyerekek tanultak. És az emberek azt mondták, hogy igen, beszélnek róla, beszédtema, elolvasták a könyvet, nagyon sok szó esik a gyerekbűnözésről, de a törvények nem változtak, és semmi sem változott. Egy alkotónak az igazat kell mondania, de semmit nem tud megváltoztatni.

Ha a törvényeket nem is, legalább az emberek gondolkodásmódját?

Az a legnehezebb.

Megtörtént eset készítettet a regény megírására, de mi volt a mélyebb oka?

Jóval azelőtt, mint ahogy ez a gyilkosság megtörtént volna, felmerült bennem az a gondolat, hogy ha ma a világon – nemcsak Bulgáriában, hanem bárhol – felbukkan egy szent ember, azt elüldözik, nem értik majd meg, ilyen vagy olyan módon: érzelmileg, pszichikailag vagy lelkiileg megölik. Számomra nem a szociális, hanem a lelki dráma a fontos, amely Javora alakjában testesül meg – Javora megjelenik a gyerekek között, és ők nem bírják elviselni. Tulajdonképpen egyikünk sem tudná elviselni egy szent jelenlétét. Megölnénk, ahogy a gyerekek megölik Javorát. Az én szememben ez az erkölcsi apokalipszis közeledtét jelzi, ami mindennapos jelenség, mivel

V szщото време, понеже става въпрос за майките, проблемът започва много по-назад.

Проблемът за съжаление започва много-много назад. Това е онзи много страшен морален проблем за възпроизвеждането на греха. Като че ли веднъж създаден, грехът не може да бъде спрян, може само да бъде откупен по много тежък начин. Заради егоизма, тази неспособност да обичаме, която се възпроизвежда, и егоистичната любов, която иска само да взима – една майка иска само да се радва на детето си и да взема от него, без да го научава обратно на любов. Такова дете израства осакатено по някакъв начин. Не само в майките и в родителите е проблемът, той е и в училището, в средата, в самото общество. Майките са символ на утробата на България в този период.

Смяташ ли, че с писането творецът може да промени нещо? Може ли да помогне, дължен ли е да учи хората?

За огромно съжаление, оказва се, че литературата не може да въздейства на обществените процеси. Преди няколко месеца бях в същия този квартал в Пловдив, в Кючукпариз, на среща в едно читалище, което е съвсем близо до училището, където са учили децата-убийци. И хората казаха, да, говори се, говори се, прочетохме книгата, толкова много се говори за детската престъпност, но законите не се промениха, и нищо не се промени. Един творец е длъжен да говори истината, но той не може нищо да промени.

Ако не законите, поне мисленето на хората? Това е най-трудното.

Очевидно документалният случай е бил подтик за създаването на романа. Каква е все пак дълбоката причина?

Много дълго преди да се случи това убийство у мене се беше загнездила мисълта, че ако в момента на света се появи един свят човек, – не само в България, а където и да е – той ще бъде прогонен, няма да бъде разбран, ще бъде убит по един или друг начин: емоционално, психически или духовно. Всички ние страшно сме се отдаличили от християнските ценности и от християнския морал. За мен е много по-важен не социалния, а духовния сюжет, вплътен в образа на Явора – Явора се появява сред децата и те не могат да я понесат. Всъщност всички ние не бихме могли да понесем един светец. Бихме го убили, също както децата убиват Явора. За мен това е приближаването на моралния апокалипсис, който се случва ежедневно, непрекъснато, тъй като са изчезнали любовта, състраданието, грижата за другия. Изчезнали са автентични качества на човешката душа. Един философ от IV век, Тиртулиан, казва, че човешката душа поначало е християнска. Ако е така, нещо същностно от душата на света като че ли изчезва. И в Адриана има такова изречение: ние можем да преживеем Исус единствено външно, имаме само външните символи на вярата. Учението на Исус в момента е толкова радикално и несмислаемо за нас, колкото е било и в началото. За мен това беше основното в „Майките“ и останах страшно учудена, че нито критиката, нито читателите го забелязаха. Като че ли социалните проблеми в този роман изместиха неговия вътрешен – и за мен много силен – заряд.

Отношението към светеца е навярно вечна тема. И Христос е бил убит. Какво е това, което ти се вижда още по-страшно като морален проблем днес?

Най-страшното е атомизирането на обществото, затварянето. Липсата на общност. Това е много силно изразено в България – всеки е сам за себе си. Съществува едно разкъсване, разграждане на плътта на обществото, на самата му енергия. Тя е разрфана от глутница кучета. И тази липса на общност ни прави много агресивни, много самотни и ни озлобява. Защото сме създадени да живеем заедно, в общност.

В творчеството ти сякаш няма противоречие между качество и популярност. защото в съвременната литература, а и в другите изкуства, някак доста се противопоставят тези неща. Трудно ли е да се намери тази среда?

Нямам рецепта, а и никога не съм си поставяла за цел една пиеса или роман да има непременно успех. Мисля, че работата на един писател е да върви по пътя си. Дали това вървене ще съвпадне с амбициите на публиката, дали ще бъде харесан, дали няма да бъде харесан, това е извън работата на писателя. В самия процес на писане аз разбирам много неща за себе си и за света и това е много по-важно, отколкото дали ще бъде приет романът или не. Разбира се, че ме радва, когато има успех, но не бих се наскърбила особено, ако нямаше успех.

Върху твоя път на писател има един печат сложен от Димитър Димов. Трудно ли е да си писател като дъщеря на Димитър Димов?

Трудно е, в началото ми беше много трудно, докато се реша изобщо да пиша, защото сянката на баща ми е голяма. Смятам, че баща ми един от най-големите писатели на България, смятам, че е класик. Неминуемо попадам и ще бъда в неговата сянка, но някакси в един момент това престана да ме тревожи, когато разбрах, че писането е път, независимо от това какви са родителите. Писането не е състезание, не е борба за надмощие, то е просто съдба и трябва в крайна сметка всички ние да се подчиняваме на съдбата си.

Този въпрос бе предизвикан и от излизането на романа „Адриана“, в началото на който правиш едно признание, но въпреки това искам да те питам защо написа този роман?

Това е причината за написването. Много трудно написах това обяснение, защото се стремях да бъда максимално вярна и искрена. Наистина нямам какво повече да кажа. Това, което не съм казала е, че написването беше трудно, на моменти куражът ми свършваше, докато пишех. След това се наложи едно много дълго прекъсване – бях почти на финала, защото започнах да работя върху театралната адаптация на „Майките“. След премиерата веднага продължих с „Адриана“ – но тези прекъсвания, свършването на куража направиха написването необичайно трудно.

Самото написване е един роман – как откри ръкописа, откога се е възбудила тази мисъл в съзнанието ти?

Това е романът на баща ми, който най-силно е възбуждал въображението ми, защото свършва внезапно – почти на средата на изречението – и аз винаги съм се чудела какво става с тези герои. Стоял е в едно от чекмеджетата на бюрото му години наред, значи е бил много близко до него и въпреки това никога не го довършва. Аз мисля, че героите на една книга са живи същества, живеят по невидим за нас начин, но така или иначе те са живи и ни въздействат непрекъснато. За мен беше много важно да помогна на Адриана да умре, защото тя вече беше станала много възрастна... На героите от една книга, особено

елтът а szeretet, az együttérzés, а másokkal való törődés. Odavesztek az emberi lélek eredendő tulajdonságai. Egy IV. századi filozófus, Tertullian azt mondja, hogy az emberi lélek alapvetően keresztény. Ha ez így van, а világ lelkéből valami lényeges eltűnőfélben van. Az *Adrianában* is van egy ilyen mondat: mi csak külsőségekben tudjuk megélni Jézust, mi beérjük а hit külső szimbólumai-val. Jézus tanítása ma ugyanolyan radikális és felfoghatatlan számunkra, mint amilyen kezdetben volt. Számomra ez volt az *Anyák* című regényem veleje, és nagyon elcsodálkoztam, hogy sem а критика, sem az olvasók nem vették észre. Úgy tűnik, а szociális vonatkozások eltakarták а belső – általam hangsúlyosnak gondolt – lényegét.

А сзентhez való viszony valószínűleg örök téma. Krisztust is megölték. Volna olyan моралis probléma, amit ennél is aggasztóbbnak látsz ма?

А legaggasztóbb а társadalom atomizálódása, а bezárkózás. А közösség hiánya. Ez Bulgáriában nagyon nyomasztó teher – mindenki egyedül van. А társadalom szervezete szétszakadozott, életerői lebomlófélben vannak. Szétmarcangolta egy kutyafalka. És а közösség hiánya nagyon agresszív, nagyon magányossá tesz bennünket, könnyen kivetkőzünk magunkból. Mert úgy lennénk tehermentve, hogy együtt, közösségben éljünk.

Алкотói munkásságodban, úgy tűnik, nem üti egymást а minőség és а népszerűség, holott а modern irodalomban és más művészeti ágakban is általában kizárják egymást. Nehéz megtalálni ezt а арányт?

Nincs rá receptem, és soha nem is tűztem ki célul, hogy egy színdarabomnak vagy drámámnak feltétlenül sikeresnek kell lennie. Úgy vélem, az írónak az а dolga, hogy а saját útját járja. És hogy ez az út egybeesik-e а közönség elvárásaival, hogy tetszést arat-e vagy sem, annak nincs jelentősége. Írás közben, az írás által rengeteg mindent értek meg magammal és а világgal kapcsolatban, és ez sokkal fontosabb, mint az, hogy elnyeri-e а regény valakik tetszését vagy sem. Természetesen örülök а sikernek, de nem sértődnék meg különösebben akkor sem, ha elkerülne.

Nehéz írónak lenni Dimitar Dimov lányaként, аз ő árnyékában?

Nehéz, eleinte nagyon nehéz volt, amíg egyáltalán írásra adtam а fejem, mert az apám árnyéka nagyon nagy. Úgy gondolom, hogy az apám аз egyik legnagyobb bolgár író, klasszikusnak tartom. Óhatatlanul аз árnyékába kerülök, és ott is leszek, de ez egyszer csak nem izgatót tovább, amikor ráébredtem, hogy аз írás egy út, függetlenül attól, hogy kik а szüleid. Az írás nem verseny, nem harc а felülkerekedésért, hanem egyszerűen sors, és végeredményben mindenkinek alá kell vetnie magát а sorsának.

Ezt а kérdést аз Adriana című regény hívта elő bennem, amelynek аз elején egy vallomás áll. Elmondanád itt is, miért írtad meg ezt а regényt?

Nagyon nehezemre esett megírni azt а magyarázatot, mert arra törekedtem, hogy maximálisan pontos és őszinte le-

gyek. Tényleg nem tudok többet mondani. Amit nem mondtam el benne, az annyi, hogy nehéz volt a megírása, időnként elszállt a bátorságom az írás közben. Ezután egy nagyobb megszakítás következett – már majdnem befejeztem, de elkezdtem az *Anyák* színházi adaptációján dolgozni. A bemutató után folytattam az *Adrianá-t* – de ezek a megszakítások, a bátorság elillanása nagyon megnehezítették az írást.

Már maga a megírása is kész regény – hogy találta meg a kéziratot, mikor fészkelte be magát tudatba az alap-gondolata?

Apámnak ez a regénye ragadta meg a leginkább a fantáziámat, mivel váratlanul ér véget – majdhogynem a mondat közepén – mindig azon töprengtem, mi történhet a hőseivel. Évekig állt az íróasztala egyik fiókjában, tehát a keze ügyében volt, mégsem fejezte be. Úgy képzelem, hogy egy könyv hősei élő emberek, akik számunkra láthatatlanul élnek, de mindenképpen élnek és szüntelenül hatnak ránk. Számomra nagyon fontos volt, hogy segítsek Adrianának meghalni, mert már nagyon idős kort ért meg... Egy könyv hőseinek, különösen, ha olyan erős vonásokkal vannak megrajzolva, mint Adriana és Cservenko, meg kell adni a lehetőséget, hogy bevégezzék az életüket – akármennyire örülsz nekik hangzik is ez.

Véletlenszerű a vonzódásod az életerős hősök iránt?

Az apámnál?

Az apádnál is, de nálad is megvannak.

Azt gondolom, hogy ha az apám befejezte volna ezt a regényét, Adriana alakja ugyanolyan markáns lett volna, mint Fani Horn, Elena Petraseva vagy Irina. Van benne egy iszonyú erős, úgy gondolom, hogy ugyanannyira szerette őt, mint az összes többi hősét. Olyannyira eleven a regényében, hogy szó szerint megbabonáz, nem lehetséges, hogy az ember ne lenne kíváncsi rá, hogyan alakult az élete. Olyan erősen jelenvaló. Már nagyon sok idő telt el, 93 éves lett, és el kellett valakinek mesélni az életét. A hősnőimről soha nem gondolom ki előre, hogy erős egyéniségnek mutatom be őket – csak amikor befejezem a regényt, akkor látom, hogy valóban erősek és nagy a vonzerejük, az életerejük lendíti előre a cselekményt és az írást.

És egy utolsó kérdés, amely akár az első is lehetett volna: hogy kezdte el írni? Mikor nyúltál a tollhoz?

Gyerekkorom óta írok, mindig írtam naplót. Mintha semmi sem történt volna velem, ha nem írtam le a naplómban. Tehát az írás nálam az élet kiegészítője. Nagyon gyakran használom azt a képet az irodalomra, hogy számomra olyan, mint a fehér bot a vak számára. Úgy járok a világban, hogy ha nincs ez a botom, megbotlok és belecsok az első gödörbe.

*Beszélgetett: Kjoszeva Szvetla
Genát Andrea fordítása*

когато са силни като Адриана и Червенко, трябва да им бъде даден шансът да завършат живота си – колкото и налудничаво да звучи това.

Случаен ли е този интерес към силни герои?

При баща ми ли?

И при баща ти, но го има и у тебе.

Мисля, че ако баща ми беше довършил този свой роман, Адриана щеше да бъде също така силна както Фани Хорн, Елена Петрашева и Ирина. В нея има страшно силен заряд, мисля, че той я е обичал точно толкова, колкото всичките си останали героини. Тя е толкова жива в неговия роман, че буквално омагьосва, няма как да не поискаш да узнаеш какво ѝ се случва в живота. Толкова е въздействаща. Беше минало вече много време, тя бе достигнала до 93 годишна възраст и трябваше да разкаже на някой живота си.

За своите героини никога не мисля предварително, че ще ги изградя като силни личности – едва когато завърша романа виждам, че те са наистина много силни и магнетични и теглят с енергията си действието и самото писане напред.

И един последен въпрос, който можеше да бъде и първи: Как започна да пишеш? Кога посегна към перото?

Пиша от дете, винаги съм писала дневници. Все едно нищо не ми се беше случило, ако не го запишех в дневника. Така че писането е като допълнение към живеенето. Много често използвам този образ за литературата, че за мене тя е като белия бастун за слепаца. Така вървя през света, ако го няма този бастун, ще се спъна и ще пропадна в първата яма.

Разговаря: Светла Къосева

Теодора Димова Адриана Teodora Dimova Adriana

Обяснение към читателите

Чувствах се длъжна да дам на себе си, а след това и на читателите си, писмено обяснение защо започвам да пиша „Адриана“. Исках да дам това обяснение на себе си именно писмено, а не по друг начин. Защото в другите начини можеш да се заблуждаваш, без да го съзнаваш. Две години не успях, а без подобен писмен документ не можех да публикувам вече почти завършения роман. Знаех, че ако обяснението дойде, то ще дойде неочаквано, с лекота, за него ще бъдат необходими само най-простите думи.

A legeslegjobban a strand homokján szeretek fekvődni nyáron, Jura, mondta neki Adriana abban a pillanatban, amikor Jura belépett az előkelő nappaliba az amerikai követség közelében álló társasház harmadik, legfelső emeletén. Jura Adriana felé indult, aki méltóságteljesen üldögélt egy fotelben az ablak mellett, és még mielőtt Jura odaért volna a karosszékhez, még mielőtt kezét nyújthattott volna Adrianának és azt mondhatta volna: „Örvendek, Jura vagyok, Szimeonov úr küldött Önhöz“, még mielőtt Jura megpillanthatta volna Adriana szemét, Adriana kiejtette ezeket a kilencvenhárom éves öregasszony

szájából elképzelhetetlen szavakat. Jura azt állítja, hogy élete végéig nem felejtí el őket. A legeslegjobban meztelenül szeretek feküdni nyáron a strandon, folytatta Adriana könyörtelenül, amíg Jura a tágas nappali közepén állt, és azon töprengett, mit válaszoljon. Bár már néhány pillanat óta figyelte Adrianát, csak most döbbsent rá, hogy a nő feje majdnem teljesen kopasz, az a néhány hajtincse azonban, amely megmaradt, gondosan meg volt fésülve és be volt rakva, félelmetesen hatott, hogy Adriana néhány maradék hajtincse be van rakva, szépen bodorított, Adrianán sötét meggyvörös köntös volt, valószínűleg selyemből, nehéz atlaszból vagy valamilyen drága anyagból, és a teste valahogy egyáltalán nem rajzolódott ki a köntös alatt, mintha nem is lett volna teste, valószínűleg annyira összetöpreődött vagy összeaszott, mintha a szemben, a fotelben lévő halom csak egy ledobott köntös lett volna, felette pedig Adriana feje néhány ondolált hajtincsel, erre gondolt Jura abban a néhány első pillanatban, amíg Adriana azt magyarázta neki, mit szeret a legjobban nyáron, és éppen ettől jött olyannyira zavarba Jura, mert noha látta, hogy Adrianának nincs teste, Adriana épp az ellenkezőjét bizonygatta neki, hogy szeret meztelenül feküdni nyáron a strandon, igen, mintha Adriana kitalálta volna a gondolatait, pontosan, meztelenül szeretek nyáron a strandon feküdni, amikor a legnagyobb a forróság, el tudná viselni ezt a látványt, kisasszony? A meztelen testemet egy eldugott strand homokján, a strand, a magány, a kékség, az átható szépség, a hullámok, a sirályok, a kék szín lágy-sága, az élet iránti szomj, az e világ iránti szomj és telhetetlenség, az élet iránti hihetetlen szomj, és mindezek tetejében a testem, egy kilencvenhárom éves lényé? Hogyan? Hallgat? Zavarban van? Adriana megvetően felnevetett, oldalra fordult, és a mellette álló asztalról felvett egy hosszú kristály poharat, amely valami élénkzöld folyadékkal, jéggel és szívószállal volt tele, Adriana a szájához emelte az italt és szippantott egy kortyot a szívószállal. Mentalikőr volt, Teodor, érted, mentalikőr, itt Jura szemei kitágultak a megütközéstől, mintha ez lett volna a leghihetlenebb részlet az egész elbeszélésben, egyszerűen mentalikőr volt, bizonygatta Jura szinte saját magának, mintha a következő pillanatban nekiállt volna toporzékolni, saját magát akarta meggyőzni erről a valószerűtlen tényről, én pedig némán bólogtam, és a szememmel biztattam, hogy folytassa, ám ő némán meredt rám, mintha ugyancsak a szemével arra ösztökélt volna, hogy osztozam csodálkozásában a mentalikőrön. Végso soron, mondtam neki, végso soron az eddigiekben nem az a szokatlan, hogy egy idos hölgy mentalikört iszik délelött tizkor, hanem az, hogy *még mindig* szeret meztelenül feküdni nyáron a strandon, Jura továbbra is sokatmondóan hallgatott. Szerettem megfigyelni a töprengést Jura tekintetében, az árnyékot, amely átsuhan az arcán, ő magában elismeri, hogy abban, amit tőle kérdezek, nyilvánvalóan úgy fest, egyáltalán nem az a különös, hogy egy idos hölgy mentalikört iszik jéggel, szívószálon keresztül. Még mindig ott állt egyenesen, vagyis dermedten a valójában hatalmas, előkelő nappali közepén, azon tűnődött, hogy válaszoljon Adrianának, Adrianának nem volt szemüvege, a két szeme, *már amennyire volt neki*, mondtá Jura, de én nem állítottam le, Jura pontosan így mondtá: a két szeme, már amennyire volt neki, mintha

Бих могла, вероятно, да изброя десетки причини, които биха могли да оправдаят, но не и да обяснят налудничавото ми занимание – да довършвам незавършения роман на Димитър Димов. Можех да започна с това как от дете съм недоумявала какво се случва с Адриана и Червенко, как съм била обсебена от внезапния начин, по който романът е прекъснат, как Адриана още е жива и очаква от мен да ѝ помогна да умре, как съм получавала безспорните отведни знаци.

Не, не би било вярно.

Само това е – неописуемата и изтръгната от детството ми радост да се докосвам до баща ми, да общувам с него. Само това – чувството на любов, обяснението в любов към баща ми.

Обичам най-много от всичко да лежа върху пясъка на плажа през лятото, Юра, казала ѝ Адриана в мига, в който Юра влязла в луксозния хол на третия последен етаж на кооперацията в близост до американското посолство. Юра се запъти-ла към Адриана, която достолепно седяла в едно кресло до прозореца и още преди Юра да успее да стигне до креслото там, преди да успее да подаде ръка на Адриана и да каже: „Приятно ми е, аз съм Юра, господин Симеонов ме праща при Вас“, още преди Юра да успее *да види* очите на Адриана, Адриана ѝ казала тези невъобразими за една деветдесет и три годишна старица думи. Юра твърди, че щяла да ги помни цял живот. Най-много от всичко обичам да лежа гола на плажа през лятото, продължила безмилостно Адриана, докато Юра стояла по средата на просторния хол и се питала какво да отговори, въпреки че от няколко секунди вече наблюдавала Адриана, едва сега си дала сметка, че главата на Адриана е почти плешива, няколкото кичури коса обаче, които са ѝ останали, са грижливо вчесани и накъдрени, ето това било чудовищно, че Адриана имала няколко кичура коса и те били накъдрени, внимателно ондулирани, Адриана била с тъмновишне в халат от коприна вероятно, или тежък атлас или някаква скъпа материя и някак си тялото на Адриана съвсем не се очертавало под този халат, като че ли Адриана нямала тяло, така се била смалила вероятно, или съсурихила, като че ли тази купчина насреца в креслото била само един захвърлен халат и над него главата на Адриана с няколко кичура ондулирана коса, ето това си помислила Юра в тези първи няколко мига, докато Адриана ѝ обяснявала какво най-много обича през лятото и затова именно Юра така се смутила, защото тя хем виждала, че Адриана няма тяло, а Адриана твърдяла точно обратното, че обичала да лежи гола на плажа през лятото, когато е най-горещо, дали бихте могли да понесете тази гледка, госпожице? Голото ми тяло на пясъка на някой усамотен плаж, плажът, усамотението, синевата, пронизващата красота, вълните, чайките, мекотата на синьото, жаждата за живот, жаждата и ненаситността на този свят, невъобразимата жажда за този свят и на всичко това моето тяло на деветдесет и три годишно същество? Как? Мълчите? Смутихте ли се? Адриана се изсмяла презрително, обърнала се встрани и взела от масичката до нея една висока кристална чаша, пълна с яркозелена течност с лед и сламка, Адриана поднесла напитката към устата си и отпила една глътка през сламката. Това беше мента, Теодор, разбираш ли, мента, тук очите на Юра се разшириха от недоумение, като че ли именно това бе най-неправдоподобният детайл от целия разказ, просто това си беше мента! настояваше Юра като че ли пред себе си, като

че ли всеки миг щеше да започне да тропе с крака, самата тя искаше да се убеди в този нереален факт, а аз кимах мълчаливо и с поглед я подканях да продължи, но тя мълчеше и ме гледаше и като че ли също с поглед ме подканяше да изразя безрезервно недоумението си от ментата. В крайна сметка, казах ѝ, в крайна сметка необичайното дотук не е в това, че една възрастна дама пие мента в десет сутринта, а в това, че **все още** обича да лежи гола на пясъка през лятото, Юра продължаваше многозначително да мълчи. Обичах да наблюдавам замислянето в погледа на Юра, сянката, която минава по лицето ѝ, тя вътрешно признава, че това, което я питам, очевидно е така, че странният факт съвсем не е този, че една възрастна дама пие мента със сламка и лед. Стояла все така права, тоест замръзнала в средата на всъщност огромния луксозен хол, чудела се как да отговори на Адриана, Адриана нямала очила, очите ѝ, **доколкото ги имаше**, каза Юра, но аз не я спрях, Юра каза точно така: очите ѝ, доколкото ги имаше, гледаха като че ли навсякъде другаде, само не и в мен, като че ли оглеждаха едновременно целия този ненормално огромен хол, но не и мен, защото не се спираха на мен, а и аз не можех да ги видя, не виждах очите на Адриана докато стоях права в тези първи няколко минути, не бях сигурна, че тя има очи, така, както не бях сигурна, че тя има тяло, бях сигурна само за няколкото кичура по черепа ѝ, бях сигурна, че те са грижливо ондулирани, чувството за разчлененост ме поразяваше в тези няколко първи минути, в които стоях изправена в средата на хола срещу креслото на Адриана, а Адриана отпиваше от високата си чаша с мента, сега забелязах, че в ментата имаше и друга бавна и червена течност, очевидно това си беше коктейл, Теодор, седнете, Юра, поканила я тя с жест на канапето до нея, Юра приседнала без да може да откъсне поглед, бях поразена, твърди Юра, от това същество, защото в тези първи минути Адриана ми приличаше много силно на нещо невиджано до сега, на нещо, излязло изпод нечие въображение или може би беше заради светлината в огромното пространство, заради многото зелени растения около прозорците, имах чувството за прозрачност, може би защото прозорците бяха необикновени – от тавана до земята и целият хол беше в такива прозорци и през тавана също струеше светлина, от тавана се спускаха филодендрони, кактуси, палми, диви лози и райски рози и цялата тази зеленина се събираше някак в зеленото на ментата в чашата на Адриана и прозрачността и светлината начупаха самото пространство като във футуристичен и не точно футуристичен пейзаж. В момента, в който седнала или по-точно приседнала на ръба на канапето, Адриана решила да ѝ покаже очите си. Били почти бели очи. Някога били имали някакъв цвят, зелен, както по-късно разбрала, тогава, обаче, били почти бели. Много големи за малкото личице, необичайно големи за това малко, свито, спаружено личице. И само зениците. Зениците не били избледнели. Зениците били черни, пронизващи, изпитателни, присмехулни, добри, били самият дух, самият живот, никога не съм виждала олицетворение на самия дух, казала Юра, не съм виждала материализиран духа, освен в зениците в белите очи на Адриана, колкото и да ти звучи налудничаво това, Теодор. Духът е много строг и високателен и присмехулен, Теодор. Той може да реши, че не си заслужава да се показва пред теб, да ти се усмихне само веднъж и завинаги да се скрие, Теодор. Това Адриана го правеше в началото с мен, тоест не Адриана, а зениците на белите ѝ очи го правеха с мен, аз съм сигурна, че Адриана не знаеше какво точно правят зениците на очите ѝ с мен, Теодор, тя едва

mindenhova máshova nézett volna, csak rám nem, mintha együtt vették volna szemügyre ezt az abnormálisan hatalmas nappalit, de engem nem, mert nem időztek el rajtam, és én nem láttam őket, ebben az első néhány percben nem láttam Adriana szemeit, miközben ott álltam, nem voltam biztos benne, hogy van szeme, ugyanúgy, ahogy abban sem voltam biztos, hogy van teste, csak a homlokán lévő néhány tincsen voltam biztos, biztos voltam benne, hogy gondosan kiondolálva, a teste feldaraboltságának érzése megdöbbenett abban az első néhány percben, amíg ott álltam a nappali közepén, Adriana foteljával szemben, Adriana pedig a mentalikórral teli karcsú poharából kortyolgatott, csak most vettem észre, hogy a mentalikórból volt egy másik lomha, piros folyadék is, nyilván koktél volt, Teodor, üljön le, Jura, intett, rámutatva a mellette lévő kanapéra, Jura leült, de közben nem tudta levenni róla a szemét, meg voltam döbbenve, jelentette ki Jura, etől a lénytől, mert abban az első néhány percben Adriana nekem nagyon erősen valami eddig soha nem látott jelenségre hasonlított, valamire, ami valakinek a képzeletéből bújik elő, vagy lehet, hogy a fény miatt volt a hatalmas térben, a az ablakokat övező sok zöld növény miatt, az volt az érzésem, hogy átlátszó, lehet, hogy azért, mert az ablakok szokatlanok voltak – a mennyezettől a földig értek –, és az egész nappali tele volt ilyen ablakokkal, és a mennyezeten keresztül is fény áradt be, a mennyezetről is filodendronok, kaktuszok, pálmák, vadszőlő és mcnnyei rózsák csüngtek, és ez az egész zöld valahogy az Adriana poharában lévő mentalikőr zöldjében gyűlt össze, és az áttetszőség és a fény megtörte magát a teret, mint egy futurista és mégsem teljesen futurista tájban. Abban a pillanatban, amikor leült, vagyis inkább odaült a kanapé szélére, Adriana úgy döntött, hogy megmutatja neki a szemét. Szinte teljesen fehér szemek voltak. Egykor talán volt valamilyen színük, zöld, ahogy később megtudta, akkor azonban szinte teljesen fehérek voltak. Nagyon nagyok a kis archoz képest, feltűnően nagyok ahhoz a kis, összcsozott, ráncos archoz képest. És csak a pupillák. A pupillák nem voltak kifehéredve. A pupillák feketék voltak, áthatóak, fürkészők, gunyorosak, jók, maga a lélek, maga az élet, soha nem láttam magának a léleknek a megtestesülését, mondta Jura, nem láttam materializálódva a lelket, csak Adriana fehér szemeinek pupilláiban, akármennyire is örülségnek hangzik számadra, Teodor. Nagyon szigorú, igényes és gunyoros lélek, Teodor. Dönthet úgy, hogy nem érdemes megmutatkozniia előtted, hogy csak egyszer mosolyog rád, és mindörökre elrejtőzik, Teodor. Ezt Adriana művelte kezdetben velem, vagyis nem Adriana, hanem a szeme fehérje tette ezt velem, biztos vagyok benne, hogy Adriana nem tudta, mit is művelnek a pupillái velem, Teodor, biztosan nem volt tudatában, hogy milyen elképesztő benyomást tett a szeme fehérje az emberekre az első találkozásakor, és nem csak a szeme, Teodor, hanem a kezei majdhogynem gyermeki csontjai is, a ráncok által leírhatatlanul szétdarabolt arca, a koponyája, a tincsei, de lehet, hogy mégis tudatában volt, mert később soha nem láttam, hogy megjelent volna emberek előtt sötét szemüveg és szalmakalap nélkül, soha a következő három hónapban, amely idő alatt egyfolytában vele voltam, én soha nem láttam őt szemüveg, kalap és kesztyű nélkül, szinte telje-

sen elrejtőzve az emberk szeme elől, Teodor, szerintem ő akkor szándékosan nem tette fel a sötét szemüvegét, amely egyébként, ahogy később észrevettem, a fotelje melletti kis asztalon volt, ott, ahova a mentalikörös koktéllal teli poharát is letette. Csak Szimeon előtt és énelőttem vette le a sötét szemüvegét, a szalmakalapját, a kesztyűjét és a sáljait, amelyek jóformán teljesen elrejtették az emberek szeme elől. Így még ha meg is ismertettek volna vele, bár vonakodott megismerkedni bárkivel, de még ha meg is kértem volna őt, hogy ismerkedjen meg veled, Teodor, vagyis, hogy megengedje, hogy lásd, nem vette volna le a sötét szemüvegét, Teodor, és te úgysem láthattad volna a pupilláit, drága Teodor. Jura fél fenékkal ült le Adriánával szemben a kanapéra, közben nem tudta levenni róla a szemét, nem tudta, mit mondjon és hogyan viselkedjen, Adriana méregette, Adriana kifehéredett szemével méregette Jurát, Jurának a gyomra helyén üresség támadt, sötét lyuk, Jura egy pillanatig még azt is hitte, hogy hipnotizálják, a következő pillanatban pedig azt hitte, hogy biztosan megbénítják, hogy biztosan elrabolják, hogy biztosan kísérleteket fognak rajta végezni, hogy többé nem látja a földet, addig soha nem tapasztalt rémületet érzett, kiabálni szeretett volna, de a torkából egyetlen hang sem jött volna elő, mint azokban a lidércnyomásokban, félt, hogy ezzel még jobban megijeszti, és csak várt, várt, várta, hogy elájuljon a rémülettől, várta, hogy a gyomrában szétterjedjen az üresség és magával ragadja, ilyenek voltak Adriana szemei, ennyire *élők*, igen, Teodor, ez a jó szó, *élők*. Te soha nem láttál még élő szemeket. Te soha nem láttad az *élő örömet*, Teodor, soha. Az örömet, amely él és lélegzik és megfigyel és élénk színekkel borít be maga körül mindent, az Adriana körüli színek tulajdonképpen valahogy éltek, igen, éltek és szikrázókká váltak, élénkké váltak és eltöltötte őket ez az öröm, Teodor. Addig a napig én sem láttam élő szemeket. A mi szemeink általában szépek vagy különösek, vagy mélyen ülők, vagy okosak, vagy szomorúak, vagy gonoszak. De a mi szemeink mindenképpen lusták, Teodor, igen, lusták, ha Adriana szemeivel hasonlítjuk össze őket. Adriana hirtelen felnevetett, előrehajolt és megsimogatta Jura kezét. Jura két kezét a térdére tette, az egyikkel erősen szorította a másikat, az erős szorítástól megizzadtak, és Adriana előrehajolt, megsimogatta Jura kezét, valahogy gyengéden és baráttan simogatta meg a kezét. „Kicsoda ön?”, kérdezte Jura, és elmosolyodott, de mintha álmában kérdezte volna meg, mintha nem lett volna biztos benne, hogy hangosan tette-e fel a kérdést vagy magában, sőt saját magában sem volt biztos, amióta belépett Adriana otthonába, amióta közelebb ment hozzá, amióta a nézésével felnyársalta őt, amikor Adriana szembogara ráirányult valakire, örökre felnyársalták, odaszegeztek valamihez, Jura nem volt biztos benne, hogy pontosan mihez, de az ember, ha cgyszer Adriana szemének a hatásugarába került, már nem tudott ugyanaz maradni, Jura nem tudta megmagyarázni ezt magának, de igaz volt. Miért nézem úgy, mintha azt hinném, hogy hazudik? kérdezte tőlem váratlanul Jura, én hallgattam. Úgy gondolom-e, hogy ő, Jura csak kitalálja mindent? Nincs igaza? Tényleg nem gondolom azt, hogy csak kitalálja az egészet? Ezt nagyon fontos már most kimondani. Mert a dolgok mostantól még inkább valószínűtlenné lesznek, tehát már az elején

li si adavasse сметка какво поразително впечатление създаваха зениците на очите ѝ при първата си среща с хората, и не само зениците на очите ѝ, Теодор, а също почти детските кости на ръцете ѝ, неописуемо насеченото ѝ лице, черепа ѝ, кичурите ѝ, а може би си е давала, защото по-късно никога не я видях да се появява пред хора без тъмни очила и сламена шапка, никога за през следващите три месеца, през които стоях неотлъчно до нея, аз никога не я видях да бъде без очила, шапка и ръкавици, почти напълно прикрита от очите на хората, Теодор, според мене тя тогава нарочно не си беше сложила тъмните очила, които между впрочем, както забелязах по-късно, стояха на масичката до креслото ѝ, там, където тя остави и чашата с ментовия си коктейл. Тя само пред Симеон и пред мен свалеше тъмните си очила, сламената си шапка, ръкавиците и шалове, които почти напълно я прикриваха от очите на хората. Така че дори да те бях запознала с нея, макар че тя не обичаше да се запознава с никого, но дори да я бях помолила да се запознае с теб, Теодор, тоест да те допусне да я видиш, тя нямаше да сваля тъмните си очила, Теодор, а ти така или иначе нямаше да можеш да видиш зениците ѝ, скъпи Теодор. Юра приседнала на канапето срещу Адриана без да може да откъсне поглед от нея, без да знае какво да каже и как да се държи, Адриана я разглеждала, Адриана разглеждала Юра със зениците на белите си очи, на мястото на стомаха на Юра се появила кухня, тъмна дупка, Юра си помислила дори за миг, че я хипнотизират, в следващия миг си помислила, че сигурно я парализират, че сигурно ще я отвлекат, че сигурно ще я изследват, че повече няма да види земята, усещала неизпитвана до този момент паника, искало ѝ се да се разкреши, но от гърлото ѝ нямало да излезе нито звук като в онези кошмари, страхувала се, че това ще я уплаши още повече и само чакала, чакала, чакала да припадне от паника, чакала тази кухня в стомаха ѝ да се разрасне и да я отнесе, такива били очите на Адриана, толкова *живи*, да, Теодор, това е думата *живи*. Ти никога не си виждал живи очи. Ти никога не си виждал *живата радост*, Теодор, никога. Една радост, която е жива и диша и следи и насища всичко наоколо с ярки цветове, всъщност цветовете около Адриана по някакъв начин живееха, да, живееха и ставаха искрящи, ставаха ярки и заразени от тази радост, Теодор. Аз също до онзи ден не бях виждала живи очи. Обикновено нашите очи са красиви или особени, или дълбоки, или умни, или тъжни, или зли. Но при всички случаи нашите очи са лениви, Теодор, именно лениви, ако биха могли да бъдат сравнени с очите на Адриана. Изведнъж Адриана се засмяла, навела се напред и погалила Юра по ръката. Юра държала ръцете си на коленете, стискала ги здраво една в друга, от многото стискане те се били изпотили и Адриана се навела напред, погалила ръката на Юра, някак нежно и приятелски погалила ръката ѝ. Коя сте вие? попитала Юра и се усмихнала, но като че ли попитала насън, като че ли не била сигурна дали е задала въпроса си на глас или наум, не била сигурна дори в себе си, откакто била влязла в дома на Адриана, откакто се била приближила до нея, откакто била прободена от властта на зениците ѝ, зениците на Адриана попадали върху някой и го пробуждали завинаги, приковавали го към нещо, Юра не била сигурна точно към какво, но веднъж попаднал в обсега на зениците на Адриана, човек вече не можел да остане същия, Юра не можела да го обясни, но било истина. Защо я гледам така, все едно смятам, че лъже? внезапно ме попита Юра, аз мълчах. Смятам ли, че тя, Юра, може да говори измишльотини? Това било много важно още от сега да

го уточним. Защото отсега нататък нещата щели да стават все по и по-неправдоподобни, така че още от самото начало трябвало да се уточним, че Юра само разказва онова, което се е случило, само го разказва, не го измисля и не го доукрасява, само го разказва! продължавай, Юра, отвърнах безпристрастно, просто продължавай. Така че на въпроса „Коя сте вие?“ който Юра очевидно произнесе на глас, Адриана избухнала в смях, било не точно избухване в смях, не, не можело да се нарече избухване въобще, смехът на Адриана първо бил беззвучен, а по-скоро някакво тресене на тялото и главата, по-скоро невъобразимо набръчкване, скриване на очите, някаква кожа, която се свивала и разпъвала непрекъснато и плашещо, не можело да се оприличи на нищо, насечено сумтене или стържене, по-скоро потрес, Теодор, някакъв потрес, който те пронизва и същевременно те разрязва от жалост, ако си изпитвал такова чувство на жалост, Теодор. Единственото, което мълвиш на себе си дълго след това е: това не може да бъде човешко същество, не може едно човешко същество да изглежда така. Адриана очевидно разбрала какво изпитва Юра в този момент, през какво преминава и отново стиснала ръката ѝ, дръж се, ѝ казвала безмълвно ръката на Адриана, дръж се, не е толкова страшно, отстрани може би изглежда по-страшно, но в действителност човек свиква, и ти ще свикнеш с мен, Юра, ще свикнеш с възрастта ми, с близостта на смъртта, ще се научиш да не се страхуваш от смъртта и ще ми бъдеш завинаги благодарна. Това ли ти каза тогава? на първата среща? когато погали приятелски ръката ти? не се стърпах да попитам, колкото и да не исках да прекъсвам Юра, **това го почувствах, Теодор, просто почувствах, че това е, което ми казва ръката на Адриана, когато ме погали приятелски** и после двете започнали да се смеят, каквото и да означавало това

и се гледали без да откъсват очите си една от друга

и избухвали в смях, защото някак повече не се страхували не, това не било избухване, **не зная какво беше това,**

Теодор, ще ми обясниш ли, защото аз винаги се питам защо така се смеехме на първата ни среща, още преди да сме проговорили, от радост ли беше този смях, това държане на ръцете, това гледане в очите. Мълчах, разбира се, мълчах и пушех и с поглед я подканвах да продължи. Все още раздражението и гневът от наглото ѝ нахълтване, от наглото ѝ несъобразяване с мен и с времето и с ангажиментите ми, все още раздражението и гневът ми се утаяваха, все още бях бесен, но тези бесове постепенно се отдръпваха, защото се задаваха нови и по-страшни, предчувствах, че летим нанякъде заедно с Юра и изобщо не си давахме сметка накъде. И после разговорът им протекъл горе долу така:

– Бих могла да бъда ваша прабаба, а вместо това ще бъда ваша приятелка в малкото време, което ми остава да живея...

– Аз се радвам да...

– Спестете любезностите, само ни затормозяват.

– Не исках да кажа любезност, исках да кажа, че... че наистина се радвам да... да...

– Ето, виждате ли... позволете ми да зная по-добре от вас какво чувствате и какво искате да кажете, вие се радвате, да, това е очевидно и няма нужда да го съобщавате. Сигурно разбрахте – аз съм много богата. Аз съм самотна стара дама – без близки и без наследници – с изключение на Симеон, който след осемдесет и девета се грижи за реституцията на фабриките и имотите ми. Тоест не моите, а тези на баща ми. Грижи се и то доста успешно за вложението на парите ми, макар че

ле kell szögeznünk, hogy Jura csak azt meséli, ami megtörtént, nem ő találja ki és nem színezi ki, csak elmeséli! folytasd, Jura, feleltem közönyösen, egyszerűen csak folytasd. Tché! a „Kicsoda ön?” kérdésre, amelyet Jura minden valószínűséggel hangosan tett fel, Adriana nevetésben tört ki, vagyis nem is nevetésben való kitörés volt ez, egyáltalán nem is lehetett kitörésnek nevezni, először is Adriana nevetése hangtalan volt, és inkább a testének és a fejének a rázkódása, inkább a ráncok elképesztő összefutása, a szemek elrejtése, egy bőrlapel, amelyik folyamatosan és ijesztően összehúzódik és kisimul, semmire sem hasonlított, szaggatott szuszogás vagy nyikorgó hang, inkább rázkódás, Teodor, egy olyan rázkódás, amely átjár téged és egyidejűleg megszakadsz a sajnálattól, ha éreztél valaha ilyen sajnálatot, Teodor. Az egyetlen dolog, amit még utána sokáig suttoysz magadnak az, hogy ez nem lehet emberi lény, egy emberi lény nem ölhet ilyen alakot. Adriana nyilvánvalóan megértette, mit érez Jura abban a pillanatban, mi játaszódik le benne, és ismét megszorította a kezét, ne félj, mondta hangtalanul Adriana keze, ne félj, nem olyan félelmetes ez, a külső szemlélő számára lehet, hogy nagyon ijesztőnek tűnik, de az ember hozzászokik, te is meg fogsz szokni engem, Jura, megszokod a koromat, a halál közelségét, megtanulsz majd nem félni a haláltól, és örökké hálás leszel nekem. Ezt mondta neked akkor? az első találkozáskor? amikor barátian megsimogatta a kezét? nem bírtam ki, hogy ne kérdezzem meg, bármennyire is nem akartam félbeszakítani Jurát, **ezt éreztem, Teodor, egyszerűen megéreztem, hogy ez az, amit Adriana keze mond nekem, amikor barátian meg-**

simogatott és ezután a két nő elkezdett nevetni, akármit is jelentett az

és nézték egymást, anélkül hogy levették volna a szemüket egymásról

és nevetésben törték ki, mert már egyáltalán nem féltek

nem, az nem kitörés volt, **nem tudom, mi volt az, Teodor, meg nem tudom magyarázni neked, mert én folyamatosan azt kérdezem magamtól, miért neveltünk úgy az első találkozáskor, még mielőtt elbeszélgettünk volna, örömből fakadt vajon az a nevetés, egymás kezének érintése, az egymás szemébe mélyedés.** Hallgattam, természetesen hallgattam és dohányoztam, és a szememmel biztattam, hogy folytassa. A pimasz berontása miatti ingerültség és harag, hogy nem vett figyelembe, az időmet és az elfoglaltságaimat, az ingerültség és a harag még dolgozott bennem, még mindig dühös voltam, de a méreg fokozatosan visszahúzódott, mert újak, még rettenetesebbek törték fel bennem, az volt az érzésem, hogy repülünk valahova Jurával, és egyáltalán nem voltunk tudatában, hova. A beszélgetésük ezután valahogy így folyt le:

– A dédnagymamája lehetnék, de helyett a barátnője leszek abban a kevés időben, ami még hátravan.

– Örülök, ha...

– Hagyjuk az udvariaskodást, csak hátráltatják az embert.

– Nem udvariaskodni akartam, csak azt akartam mondani, hogy... hogy tényleg örülök, ha... ha...

– Tessék, látja... engedje meg nekem, hogy jobban tudjam önnél, hogy mit érez és mit akar mondani, maga örül, igen, ez látszik és nem szükséges elmondania. Már bizto-

san tudja, hogy én nagyon gazdag vagyok. Én egy magányos öreg hölgy vagyok, rokonok és örökösök nélkül, kivéve Szimeont, aki nyolcvankilenc óta foglalkozik a gyáram és a vagyonom restitúciójával. Vagyis nem az enyémmel, hanem az apáméival. Foglalkozik, és igen leleményesen, a pénzem befektetésével, bár tárgyilagosan nézve nekem már egész kevés pénzre van csak szükségem. Havi ezer levát fogok fizetni önnek, jobban szeretném, ha itt aludna és itt lakna, de ha ezt kellemetlennek találja, semmi kifogásom ellene, hogy néhány órára jöjjön ide hozzám, hogy elmenjünk együtt sétálni és vacsorázni, hogy zenét hallgassunk, hogy beszélgessünk, hogy együtt menjünk a tengerre és a strandra, télen pedig a hegyekbe. Van autóm és személyi sofőröm, általában májustól októberig a tengeren tartózkodom, a Várna melletti tengerparti villánkban, amelyet az apám épített a múlt század elején, ott jól érzem magam, tulajdonképpen egyedül ott érzem jól magam, függetlenül attól, hogy az én koromban és az én életmódom mellett hihetetlenül jó egészséggben vagyok, igen, szedek gyógyszereket, de azok nagy része serkentők és vitaminok, nem tudom, mivel érdemeltem meg ezt a jó egészséget, mintha még egy ember életét élném. Szeretném arra is figyelmeztetni önt, hogy egyáltalán nem szenvedek a koromtól, hogy nem félek a haláltól, hogy nem sajnálom, hogy nem vagyok tizenöt éves, nem, egyáltalán nem sajnálom. Szeretem azt, ami velem történik, szeretem az életem minden pillanatát, és úgy élvezem, ahogy biztos vagyok benne, hogy ön nem képes, pontosan azért, mert olyan fiatal, sugárzó és szép, a fiatal-ságnak nincs tudatában az ember és ez a bája, ön nincs tudatában saját magának, ezért olyan sugárzó, fiatal és szép, abban a pillanatban, amikor tudatában lesz saját magának, már nem lesz olyan fiatal, sugárzó és szép, már egy elszürkült nővé válik, mint majdnem minden fiatal, sugárzóan szép nő. Az első hónapokban valószínűleg, ha megadatik nekünk, hogy hónapokat éljünk együtt, hónapokat, és nem napokat, azt fogja gondolni, hogy elnyomom önt, hogy önre kényszerítem a bölcsességemet és az évszázadokat, amelyeket átéltem. Nem, ez nem az. Az sem, hogy a magány nehéz nekem. Alapvetően magányosan éltem, és számomra az az egyetlen elviselhető állapot. Az az állapot, amelyben sokféle emberrel veszed körül magad csak azért, hogy beszélgethess velük, számomra elviselhetetlen. Elviselhetetlen számomra, hogy az emberek fecsegését hallgassam, elviselhetetlen számomra, hogy az emberi butaság a fülembe és a szemembe tolakodjon, mindig is jobban szerettem a saját hallgatásomat, mint egy ember butaságát, amely a fülembe és a szemembe tolakodik. De ennek ellenére feladtam ezt a hirdetést, hogy kersem önt, Jura, feladtam ezt a hirdetést, hogy kersem, mert különben nem találtam volna magára, mert feltétlenül el kell mesélnem Önnek néhány dolgot, Önnek pedig végig kell hallgatnia és meg kell jegyeznie őket, és most nem beszélek többet, és átadom a szót Önnek, úgy gondolom, elég ideje volt, hogy összeszedje magát, és Jura, dermedten és bután, csak annyit bírt kinyögni: elfogadom a feltételeit.

Genát Andrea fordítása

обективно погледнато, вече ми трябва съвсем малко пари. Ще ви плащам хиляда лева на месец, бих предпочела да спите тук и тук да живеете, но ако това ви е неприятно, нямам нищо против да идвате по няколко часа при мен, да излизаме заедно на разходки и на вечеря, да слушаме музика, да си приказваме, да ходим заедно на море и на плаж, през зимата на планина. Имам автомобил и личен шофьор, обикновено стоя на морето от май до октомври в нашата крайморска вила край Варна, построена от баща ми в началото на миналия век, чувствам се добре там, впрочем единствено там се чувствам свършено добре, макар че на моята възраст и при моя начин на живот съм в изумително добро здраве, да, пия някои лекарства, повечето от тях са стимуланти и витамини, не зная с какво заслужих това добро здраве, като че ли живея живота на още един. Искam още да ви предупредя, че съвсем не страдам от възрастта си, че не ме е страх от смъртта, че не съжалявам, че не съм на двайсет години, не, изобщо не съжалявам. Обичам това, което се случва с мен, обичам всеки миг от живота си и му се наслаждавам така, както сигурна съм, вие не умеете, именно защото сте толкова млада, блестяща и красива, младостта не се осъзнава и в това е нейният чар, вие не осъзнавате себе си и затова сте толкова блестяща, млада и красива, моментът, в който вие осъзнаете себе си, вече няма да сте млада, блестяща и красива, ще се превърнете в една посивяла жена, в каквито се превръщат почти всички млади, блестящи и красиви жени. Вероятно в първите месеци, ако са ни дадени да живеем месеци заедно, месеци, а не дни, ще си мислите, че ви потискам, че ви натрапвам своята мъдрост и вековете, които живях. Не, не е това. Не е и това, че самотата ми тежи. Живяла съм предимно в самота и за мен то е единственото поносимо състояние. Състоянието, в което се забавлявам с разни хора около себе си само и само за да говоря с тях, за мен е непоносимо. Непоносимо ми е да слушам човешките брътвежи, непоносимо ми е човешката глупост на полепва по слуха и очите ми. И въпреки това дадох тази обява, че ви търся, защото иначе нямаше как да ви намеря, защото аз непременно трябва да ви разкажа някои неща, а вие трябва да ги изслушате и да ги запомните, а сега преставам да говоря и давам думата на вас, мисля, че имате достатъчно време да се окопитите и Юра, вцепенено и глупаво, успяла само да промълви: приемам условията ви.

Димитър Димов – роман без заглавие –

(откъс)

Dimitar Dimov Cím nélküli regény

С вид на Байрон, преплувал Дарданелите, куцийт плувец се бе върнал от шамандурите на пясъка и Адамов стоеше вече с лице към плажа, когато Адриана и Червенко се изкачиха на четвъртата площадка. Когато видя Адриана, той не се сети веднага, че това бе „чудото“, за което говореше Мария. Той си спомни само, че бе срещал и друг път някъде тия странно красиви зелени очи. Понеже нямаше навик да фиксира жени, той веднага отклони лицето си, но в същия миг усети повелителна нужда да я погледне отново. Неподвижният ѝ светец поглед бе все тъй устремен в лицето му. Той пак бързо отклони главата си, като съзна, че с това изпадна в неудобно положение. Същевременно си спомни, че точно същата размяна на погледи бе станала една вечер помежду им пред ресторанта на казиното. Тя се мъчеше да гарира своя ролс-ройс и едва не счупи фара един беден фиат, като го гледаше по същия начин. Че е хубав и здрав мъж на място, той си знаеше отдавна. Дори не се сърдеше много, когато богатите, подпихнали жени го гледаха втрещено, макар да изпитваше противното усещане, че по тялото му пълзят мръсни, лепливи буболечки. Сега той не изпитваше нито помен от това усещане, а, напротив, обляхна го приятното чувство, което събуждаше в тялото му погледът на Мария. Само че това чувства сега не идеше от очите на Мария, а от две пронизващи,

А сánta úszó a Dardanellákat lebíró Byron ábrázatával visszatért a bójáktól a homokra, és Adamov már arccal a strandnak fordulva állt ott, amikor Adriana és Cservenko felértek az ugrótorony negyedik szintjére. Amikor meglátta Adrianát, nem jött rá rögtön, hogy ez volt „a csoda”, amiről Maria beszélt. Csak arra emlékezett, hogy már máskor is látta valahol ezeket a különös-szép zöld szemeket. Mivel nem volt szokása nőket bámulni, rögtön elfordította a fejét, de ugyanabban a pillanatban égető szükségét érezte, hogy ismét rápillantson. A lány mozdulatlan, sugárzó tekintete egyfolytában az ő arcára szegeződött. Ismét gyorsan elfordította a fejét, belátva közben, hogy ezzel kellemetlen helyzetbe került. Ugyanakkor eszébe jutott, hogy ugyanígy megakadt egymáson a szemük egyik este a kaszinó étterme előtt. A lány a Rolls-Royce-ját igyekezett leparkolni, és majdnem összetörte egy szegény Fiat lámpáját, miközben ugyanígy fixírozta. Hogy jóvágású, szép és erős férfi, azt régóta tudta. Még csak nem is haragudott nagyon, amikor gazdag, dagadt nők falták a szemükkel, bár az a visszataszító érzése támadt, mintha ettől a testén koszos, ragadós bogarak mászkálnának. Most ilyesminek a szikráját sem érezte,

épp ellenkezőleg, az a kellemes érzés fogta el, amit Maria tekintete ébresztett a testében. Csakhogy ez az érzés most nem Maria szeme keltette, hanem egy átható, ismeretlen szempár, és ez zavarba ejtette. „Tessék, nevetségessé válok – gondolta. – Egy nő rám nézett, és én beleremegek.” Ez olyannyira megalázónak tűnt neki, hogy megdühödött. A zavarában volt valami, ami meggyalázta Maria kristálytisztá képét. „Talán szebb nála?” – gondolta ismét, de azonnal belátta, hogy két olyan arcról van szó, amelyeket egyáltalán nem lehet összehasonlítani. Maria kis, szőke feje a búzavirág képzetét keltette, egy tavaszi tengerparti napét virágzó mandulafákkal, amelyek csendes örömmel és nyugodt boldogsággal töltik el a lelket, míg az ismeretlen egy fenséges tearózsára hasonlított, érzékiséget és szenvedést sugárzott. Ha Mariában a gyöngy opálos ragyogása volt, az idegen személye a gyémánt kemény és átható csillogásával fénylett. Végigpörgette a fejében mindezeket a képeket és hasonlatokat, és közben csodálkozott a saját gyengeségén és pillanatnyi megingásán Maria iránti hűségében. Csak akkor tért magához és „hülyézte le” magát, amikor belátta, hogy ez a nő gazdag és elérhetetlen, csak az autója félmillió levát érhet. Most még jobban bosszankodott saját gyengeségén, nem is annyira amiatt, hogy gondolatban megcsalta Mariát, hanem inkább azért, mert felizgatta és zavarba ejtette egy nőszemély, akihez nincs és nem is lehet semmi köze.

Ahogy feleszmélt, először hatotta át valami tompa csömör, hátat fordított, és átment a móló túlsó végére. A szomorú és tikkasztó nyáridőben a nap parazsa az ég ólomkékjéből a sötétzöld vízbe zúdult, amelyben úgy úszkáltak az emberi testek, mint a békák a medencében. De a váratlan melankólia rohama közepette, amely elfogta, ismét belátta, hogy az életében maradt valami erős és friss. Ismét megjelent előtte Maria arca, apró termete, a haja, a szeme és a szája, amelyben áttetsző akvarellszínnek vibráltak. Ez a megbocsátó, gyengéd arc ismét sugárzó mosollyal kereste. A szempillantásnyi krízis, amelyet átélt, csak felerősítette az iránta érzett szerelmét. Magabiztosan azt mondta magának, hogy a nő, aki ott áll a háta mögött, nem tudja többet megbabonázni.

És valóban: amikor a nő a pallóra lépett, ahonnan az úszók leugrálnak, és hirtelen visszafordult, a férfi tekintete ismét találkozott a nő szemének zöld lángjával, de nem remegett belc, hanem visszanyert belső nyugalma erejével kiállta. De ezzel együtt belátta, hogy a magára öltött közömbösség mélyen megbántotta a nőt. Amikor másodszor is odafordult, a szeme szikrákat szórt, mint a feldühödött macskáé. A férfi ezt a szemvillanást is a megszégyenítő egykedvűséggel állta. Aha, tessék, azért jött ide, hogy egy kicsit flörtöljön. Miért ne? A gazdag, elkényeztetett nőknek, akik a villákban laknak és autóval járnak a városba, megvolt az a kedves szokásuk, hogy időnként felmásztak az ugrótoronyba az udvarlójukkal, hogy egy kicsit viccelődjenek a fürdőmesterek parancsnokával (azt mondják, intelligens!). Ugyanúgy, ahogy a dzsesszcenkar tagjaival, a pincérekkel vagy a fodrászokkal viccelődtek. Ez vitathatatlanul a demokrácia megnyilvánulása volt, tipikus bolgár vonása a kapcsolatok póriasságának, és amikor a beszélgetés nem volt túl leereszkedő, Adamov szellemesen tudta fenntartani.

непознати очи и това го смути. „Ето че ставам смешен – помисли си той. – Една жена ме погледна и аз се разтрепервам.“ Това му се стори тъй унижително, че просто го ядоса. В забъркването му имаше нещо, което оскърби кристалния образ на Мария. „Нима е по-хубава от нея?“ – помисли той отново, ала веднага съзна, че това бяха два образа, които изобщо не можеха да се сравняват. Малката и руса главица на Мария събуждаше представа за полски синчец, за пролетен ден с цъфнали бадеми по брега на морето, които изпълваха душата с тиха радост и спокойно щастие, докато непознатата приличаше на разкошна чайна роза, която излъчваше сладострастие и мъка. Ако в Мария имаше опалово сияние на бисер, личността на непознатата светеше с твърд и проникващ блясък на диамант. Той прекара всички тия образи и сравнения през главата си, като се учудваше на своята слабост и това мигновено разколебаване във верността към Мария. Той дойде на себе си и се нарече „глупак“ едва когато съзна, че тази жена е богата и недостъпна и че само автомобилът ѝ струва половин милион лева. Сега той се ядоса още повече на своята слабост, и то не толкова, че бе изневерил мислено на Мария, колкото за това, че се вълнуваше и смущаваше от една жена, с която нямаше и не можеше да има нищо общо.

Той дойде напълно на себе си, като изпитваше за първи път някаква тъпа горчивина от живота, и като обърна гръб, отиде на срещуположния край на площадката. Лятото изглеждаше тъжно и знойно. Жарът на слънцето се изсипваше от оловносиния простор на небето в тъмнозелената вода, по която плуваха като жаби в басейн човешки тела. Но сред тоя пристъл на внезапна меланхолия, която го обзе, той пак съзна, че в живота му оставаше нещо здраво и свежо. Образът на Мария, дребната ѝ фигурка, косата, очите и устните ѝ, в които трептяха прозрачни акварелни цветове, отново изпъкнаха пред него. Прощаващ и нежен, тоя образ го гледаше пак с лъчезарна усмивка. Мигновената криза, която преживя, бе само засилила любовта му към нея. Той си каза уверено, че жената, която стоеше зад него, не можеше повече да го смути.

И наистина, когато тя стъпи върху дъската, от която плувците се хвърляха, и се обърна внезапно назад, той срещна пак зеления пламък на очите ѝ, но не трепна, а го издържа докрай със силата на вътрешното спокойствие, което се бе възстановило у него. Но заедно с това той съзна, че безразличието, с което я гледаше сега, я засегна дълбоко. Когато се обърна втори път, очите ѝ светеха с израза на разгневена котка. Той издържа и този поглед с убийствено за нея равнодушие. А-ха, ето че тя бе дошла тук да пофлиртува. Защо не? Всичките богати, разглезени жени, които живеяха във вилите и идваха в града с автомобили, имаха понякога тоя мил навик да се качват на моста с кавалерите си, за да се пошегуват с коменданта на спасителите (казват, че бил интелигентен!). По същия начин както се шегуваха с оркестрантите от джаза, с келнерите или с коафьорите си. Безспорно това бе признак на демокрация, специфична българска черта на простота в отношенията и когато в разговора нямаше прекалена снизходителност, Адамов умееше да го поддържа духовито.

Но ето че сега една от тия жени, най-младата и най-хубавата от всички, които бяха идвали, го изпълни изведнъж с омраза. И той я намрази заради мъката, която му причини с очите си, и заради смута и колебанията, в които хвърли душата му. Но не я ли намрази още и за това, че тя бе разкошен и узрял плод на живота до някаква огромна пропаст и до който съществуването на Мария никога нямаше да му позволи да достигне? Тя не

направи нищо, не каза нищо и все пак в идването ѝ, в начина, по който го гледаше, имаше някакво престъпление. Защо го про- низваше с очите си, когато гарираше автомобила пред кази- ното, защо бе дошла да върши същото тук?

Сега тя предсещаше, че даже ако направи опит да го запримазва, той ще отговори с вежливо безразличие, по начин, който щеше да я унизи. „Той едва ли има на гърба си повече от костюма, с който го видях оная вечер – помисли тя, – и бедността го прави горделив. Сигурно е уверен, че идвам тука, за да го разгледам като интересно животно. На всеки случай проявява характер, като дава вид, че не го обиждам.“

Между това минутите течаха, а тя все още не бе предприела нищо. Слънцето изливаше огнени лъчи, а кожата ѝ не бе потъмняла достатъчно и можеше да изгори. Изведнъж тя усети, че почва да се разколебава, но това я изпълни с остра, мъчителна тъга. Възможността да се върне във вилата, без да е направила нещо, и да продължава да мисли за него и се стори непоносима. При това нямаше съмнение, че той е интелигентен младеж. Това личеше по чистите ръце, по липсата на безобразни татуировки върху тялото му. В телата на рибари и гребци, които тя обичаше да съзерцава с очите на художничка, имаше някаква символична красота, но заедно с това нещо грубо и маймунско, което възбуждаше у нея отвращение при мисълта да се докосне до тях. В тялото на тоя младеж, напротив, звучеше чистата и съвършена елегантност на парнаски стих. Безспорно в изкуството тя държеше за символиката, но в живота милионите на баща ѝ бяха създали един хубав, слънчев Парнас, в сред който тя изтънчваше ума си, за да си измисля все по-странни удоволствия. Тя живееше в сред някакъв чуден мир от звукове и образи, до които не стигаха ни грижите на живота, ни задълженията му. Тя слизаше от този свят подобно на боговете от Олимп, само когато трябваше да осъществи известно свое желание. В тия случаи Червенко служеше като посредник между нея и хората.

По-миналата вечер тя го бе накарала да я заведе на концерт с музика от Дебюси, но после намери едно роднинско семейство и великодушно му разреши да я чака на дансинга. За Червенко нямаше нищо по-страшно от концерт. Той предпочиташе да го умъртвят, както в градината на мъките, със звук на биеща камбана, отколкото да слуша два часа виене на цигулки. След концерта тя закарва роднините си до дома им, а после отиде при Червенко на дансинга. И докато гарираше колата, видя този младеж.

В действията на Адриана към мъжете изобщо липсваха бурни, импулсивни решения. Тя се отнасяше към тях като към повече или по-малко интересни книги, изложени по витрините, които можеше да си купи, когато пожелае – понякога веднага, понякога като мине повторно и се сети отново за тях. Още от крехка възраст тя идваше по неизбежност чрез брат си в досег с младежи от своята среда. Отначало тя търсеше измежду тях героя на някой от тъжните и страстни романи, които обичаше да чете, но не го намери. Тя искаше да постигне обекта на любовта си с усилие, с мъка и сълзи, за да му се радва после, но вместо това всичко пред нея се хлъзгаше без съпротивления. Искаше да види един дон Хозе, един герой на абата Прево, но всички мъже, които изоставяше, си намираха веднага нова любовница. Тя преживя много приключения с модни франтове и изкара безброй флиртове, които почваха в Чамкория, продължаваха на игрищата за тенис и свършваха през някой зимен бал в столицата. Понякога тя оставаше целомъдрена, но не от

Ес, теск, most az egyik ilyen nő, a legfiatalabb és a legszébb az összes közül, akik erre jártak, gyűlölettel töltötte el. A kín miatt gyűlölte meg őt, amit a fixírozásával okozott neki, a zavar és bizonytalanság miatt, amibe a lelkét rántotta. De nem nem játszott-e bele gyűlölködésébe, hogy az életnek csodálatos, érett gyümölcse volt egy hatalmas szakadék szélén, amelyen átlépve Maria létezése sohasem engedné meg, hogy elérjen hozzá? A nő nem csinált semmit, nem mondott semmit, és mégis, a megjelenésében, a nézésében volt valami bűnös. Miért szemezett vele, amikor a kaszinó előtt leparkolt, miért jött el ide, hogy itt is? ugyanezt művelje?

A lány most érezte, hogy ha megpróbálja megszólítani, udvarias közönnyel fog válaszolni, olyan módon, amellyel megalázná. „Nem hiszem, hogy azon az egy zakón kívül, amelyben aznap este láttam, lenne még egy rendes ruhája – gondolta a lány –, és a szegénység önértetessé teszi. Biztosan szentül hiszi, hogy azért jöttem ide, mert meg akarom bámulni, mint egy érdekes állatot. Mindenesetre erős jellemre utal, hogy úgy tesz, mintha nem lenne sértő, amit teszek.”

Múltak a percek, és a lány még mindig nem tett semmit. A nap tüzes sugarakat ontott, a bőre viszont még nem sült le eléggé, így fennállt a veszély, hogy leég. Hirtelen megérezte a férfi elbizonytalanodását, és ez égető, kínzó szomorúsággal töltötte el. Elviselhetetlennek tűnt előtte, hogy visszamenjen a villába, anélkül, hogy bármit lépett volna, miközben továbbra is egyre csak rá gondol. Ráadásul nem volt kétsége afelől, hogy intelligens fiatalember. Elárulta ápolt keze, és az, hogy sehol nem viselt ronda tetoválást. A halászok és az evezősök testében – szívesen szemlélte őket a művész szemével – volt valami megejtő szépség, de ezzel együtt valami durva és majomszerű is, ami undort váltott ki belőle a pusztá gondolatra is, hogy megérintse őket. Ennek a fiatalembernek a testéből, viszont épp ellenkezőleg, a parnasszusi vers tiszta és tökéletes eleganciája áradt. A művészetben a lány kétségkívül ragaszkodott a szimbolikához, de az életben az apja miliói egy szép, napos Parnasszust hoztak létre, ennek közepén csiszolta az elméjét, mind különösebb kedvtelésekbe feledkezve. A lány hangok és képek valamilyen különös világában élt, amelybe nem hatoltak el sem az élet gondjai, sem a kötelezettségek. Az olümposzi istenekhez hasonlóan szállt alá abból a világból, azt is csak akkor, amikor kénye-kedve úgy kívánta. Ezekben az esetekben Cserveden a közvetítő szerepét töltötte be közte és az emberek között.

Két napja este a lány elkísértette magát vele egy Debussy-koncertre, de utána találkozott egy rokon családdal, és nagylelkűen megengedte, hogy a táncklubban várja meg. Cserveden számára semmi sem lehetett rémesebb egy koncertnél. Szívesebben vállalta volna, hogy harangzúgással kergessék a halálba, mint kínok kínjai közepette két órán át hegedűk nyúzását. A koncert után a lány hazavitte a rokonait, majd visszament Cservedenéhoz a táncklubba. És amíg a kocsival parkolt, megpillantotta az idegen fiút.

Adrianának a férfiak iránti cselekedeteiből teljesen hiányoztak a viharos, impulzív megoldások. Úgy volt velük, mint egy érdekes vagy kevésbé érdekes könyvvel a kirokban, amelyet akkor vesz meg, amikor akar, néha azon-

nal, néha pedig amikor megint arra jár és ismét eszébe jut. Már egészen ifjú korában az öccse által óhatatlanul is kapcsolatba került fiatalemberekkel a saját köréből. Kezdetben kedvenc olvasmányai, a szomorú és szenvedélyes regények valamelyik hősét kereste közöttük, de nem találta. Szerelme tárgyát erőfeszítések, kínszenvedés és könnyek árán szeretne volna elérni, hogy utána örvendezhessen, de ehelyett öelött az egész világ szolgáiban csúszott-mászott. Szeretett volna látni egy Don Josét, Prévost abbé egyik hősét, de az összes férfi, akit otthagyt, azonnal talált magának új szeretőt. Sok kalandot élt ált piperkőcökkel, és rengeteg flörtje volt, amelyek Csamkoriában kezdődtek, a tenispályán folytatódtak, és egy téli bálon értek véget a fővárosban. Néha erényes maradt, de nem erkölcsösségből, hanem mert lenézte a hódolóit. Vagy olyan energikus fiatalemberek voltak, akik éles elméjüket csak arra használták, hogyan keressenek pénzt, vagy az elegancia és a jó modor banális, áporodott példányai voltak – a hozomány nélküli lányok elérhetetlen ideálja mindegyik. És mivel mégiscsak férjhez kellett mennie valamelyikükhöz, mindig halogatta ezt az eseményt, mint egy apró kellemetlenséget, mint egy foghúzást vagy egy behasadt köröm kezelését. Észrevétlenül hozzászokott, hogy a szerelemre úgy tekintsen, mint egy csapdára, amely a köreiben lévő butácska lányokat arra készítette, hogy hozzámenjenek számító férfiakkhoz, féltékeny és unalmas, basáskodó alakokhoz, akik már az első években sok gyerekkel siettek biztosítani a megkötött üzlet tartósságát. És hallgatván, mit álltak ki ezek a szülő nők a nőgyógyászok kezei között, sajnálatot és gúnyt érzett irántuk, mintha szegény, buta állatok lettek volna. Nem is sejtette, hogy okosabban cselekszenek nála, mert alávetik magukat az élet természetes törvényének. Eszébe sem jutott, hogy miközben ebben a határtalan szabadságban él, luxuskörülmények és érzéki szabadosság közepette, végül eljön majd a pillanat, amikor mindettől megcsömörlik, és akkor nem lesz mivel helyettesítenie. Amíg minden férjezett asszony legalább a törvényes terhesség időtartama idején kipihente a világi élvezeteket, Adriana egyfolytában itta mérgüket, olyan meggondolatlan iszákosként, aki leül a szeszekkel megpakolt asztalhoz és a legmaróbbakat, a legerősebbeket, választja ki közülük. Lassanként valami különös fáradtság költözött az érzékszerveibe, tompa és szétfolyó kedvetlenség, amely mintha minden izgalom kvintesszenciáját elvette volna. Kezdetben valódi fizikai fáradtság volt ez, amely néhány nap pihenés és magány után elenyészett, de idővel egyre gyakrabban vett erőt rajta, sűrűsödött, a melankólia, az üresség és a nyers bánat formáját öltötte, amely késő ősszel keríti hatalmába az embert az erdő látványára, amikor a hatalmas ágakról a szél lefújja az utolsó elszáradt leveleket. Ilyenkor gyötrődött, az élet értelmetlennek tűnt, és a halál gondolata környékezte. De ahogy halálgondolata támadt megérintette a rémület, valami jeges és metsző hidegség, annyira, hogy kerítenie kellett egy férfit magának. Szerelmi találkák, tánc, bál és utazás után került ilyen kedélyállapotba. Ilyenkor elhatározta, hogy férjhez megy, de azonnal belátta, hogy ez a gondolat most, pont most, a szokásosnál is nagyobb undorral és halálos unalommal löti el.

благонравие, а просто за това, че презираше обожателите си. Те бяха или енергични младежи, на които умът щракаше само как да спечелят пари, или банални, мухлясали образци на елегантност и добро държане – непостижим идеал на бедните момичета без зестра. И понеже все пак трябваше да се омъжи за някого от тях, тя все отлагаше това събитие за по-късно като дребна неприятност, като вадене на зъб или операция върху счупен нокът. Неусетно тя свикна да гледа на любовта като на примка, която кара глупавичките девойки от нейната среда да се омъжват за пресметливи младежи, за ревниви и досадни опекуни, които още първите години бързаха да осигурят трайността на сключената сделка с много деца. И като слушаше как тия родилки се мъчеха в ръцете на гинеколозите, тя изпитваше към тях съжаление и присмех като към бедни, глупави животни. Тя не подозираше, че те все пак постъпват по-разумно от нея, защото се подчиняваха на естествения закон на живота. На нея и през ум не й минаваше, че като живееше в сред тая абсолютна свобода, в сред лукс и сладострастие, най-после щеше да дойде момент, в който всичко това щеше да й омръзне, и тогава нямаше да има с какво да го замени. Ако всяка омъжена жена си почиваше от светските удоволствия поне през траенето на една законна бременност, Адриана пиеше от отровата на тия удоволствия непрекъснато, пиеше като безумен пияч, седнал до маса с лийбъри, и избираше най-силните, най-острите между тях. Постепенно тя почна да чувства някаква странна умора в сетивата си, една тъпа и разлята досада, която сякаш отнемаше квинтесенцията на всяко възлнение. Отначало това бе като чисто физическа умора и се изпаряваше след няколко дни почивка и усамотеност, но с течение на времето ставаше все по-често, стъпяваше се, вземаше форма на меланхолия, на пустота и сурова печал, която обхваща човека в късна есен при вида на гора, от големите клони на която вятърът брули последните сухи листа. Тогава я обземаше мъка, животът й се струваше безсмислен и тя неволно почваше да мисли за смъртта. Но щом почнеш да мисли за смъртта, облъхваше я ужас, някакъв леден и смразяващ хлад, тъй че искаше да извика някой от мъжете при себе си. Тя изпадала в това състояние след любовни срещи, след дансинг бал или пък след пътуване. Тогава тя решаваше да се омъжи, но веднага съзнаваше, че тая мисъл сега, именно сега, и много повече от друг път я изпълваше с отвращение и смъртна скука.

Като й омръзнаха физическите, тя доби наклонност към интелектуални удоволствия. Почна да чете много и да рисува – навик от детинство – под ръководството на видни специалисти. Отначало тя рисуваше без мисъл, без техника, да убие скуката си, също така, както някои дами от висшето общество в припадъка на климактерно оглупяване пишеха сантиментални романи. Под влияние на високите хонорари, които получаваша, видните специалисти я провъзгласиха веднага за родена художничка, за самобитен талант, който трябва да се развие непременно. В действителност тя усвои малко техника и в платната й почна да прозира някаква мрачна символика – израз на досадата и меланхолията, които започваше да изпитва от живота. По подобие на други, възрастни и малко вдетинени жени от столичното общество тя създаде около себе си нещо като бохемски кръг от млади хора на изкуството, в който въведе култа на Бодлер, на Верлен и на няколко нещастни български поети, възпяващи страданието. Тия хора предпочитаха да идват у нея, защото бе млада и красива, не им четеше стихове, облечена в бяла туника, и поне не дрънкаше глупости, когато им показваше платната си. Тук човек можеше да види как гладни

пролетарски поети сваха поклонници на чистото изкуство и как художници без зимни палта ядяха на топло майонеза. Тия млади хора естествено се влюбваха в нея и така тя доби вкус към нов вид удоволствие – да ги измъчва. С внимание и лек флирт тя хвърляше в душите им ужасния и мрачен пламък на безнадеждна любов, за да се наслаждава след това на болките им. Тя почна да намира в тоя извратен садизъм на сърцето някакво висше сладострастие, с което компенсираше подсъзнателно липсата на очарователна и нежна мъка в досегашните си приключения. Като измъчваше някого до смърт, тя също почваше да страда малко и заедно с това да го обича. Тая болезнена любов се възпламеняваше след това в странния и символичен израз на портретите ѝ, в тъжните и задушени багри, с които насищаше пейзажите си. Така тя създаваше у себе си известна оригиналност, преживяваше донякъде искрената радост на творчеството и съвсем невинно идваше до заключение, че животът все още бе пълен с удоволствия, които само трябваше да се намират и преживяват.

Тя си каза именно това оная вечер, когато гарираше колата пред сладкарницата. Нейното око на художничка анализира веднага умното и хубаво лице на младежа, който минаваше по тротоара. Това бе лице на моряк, загоряло, спокойно, енергично, но очите и линията на устните му ѝ подсказваха веднага, че то може да страда. Тя си спомни един млад поет от своите познати в София. Той имаше също такива страстни, хубави очи. Само че тоя поет бе тънък, слаб, докато тялото на младежа, когото видя, бе като на тигър. Очевидно с един удар той можеше да повали дори Червенко, който също имаше здрави мускули и посещаваше тренировките на някакъв боксов клуб в София. Изведнъж я обзе желание да го проследи, но после се опомни: работата можеше да свърши с циничен въпрос от негова страна.

Като слизаше от колата, тя почувства приятно вълнение, сякаш нещо я гъделичкаше по гръбнака. При това тя съзнаваше, че вълнението идваше повече от израза на лицето му, от тия хубави тъжни устни, които би могла да нарисува. На дансинга тя разправи живописно за срещата с младежа.

– Как, нима не знаеш?... – попита една нейна братовчедка. – Това е комендантът на спасителите!...

И после добави:

– Модно е да се флиртува с него!

Тя знаеше това съвсем сериозно, както знаеше, че бе модно да се обуват копринени чорапи наопаки или възрастни жени да ходят с млади момчета.

След два дни Адриана имаше пълни сведения за него. Тя научи например, че той съвсем не бе просто момче, а даже, напротив, говореше английски и наесен се готвеше да стане трети капитан на кораб. Освен това стана ѝ известно, че въпреки ухажванията на толкова жени, той оставаше верен на едно малко, русо момиче, негова годеница.

И ето днес тя стоеше тук на моста лице с лице с интересния красавец, но не защото бе модно, а защото през тия дни у нея узря ново, страшно влечение. Неговата личност приличаше на коктейл, който човек трябваше да изпис наведнъж, за да изпита акорд на множество усещания.

Като алчна пантера тя се наслаждаваше предварително с поглед на жертвата си. От опит на минали приключения тя предущещаше, че в този мъж имаше едновременно всичко, що бе търсила досега. В него трептеше възшебно съчетание от прелест на младо и силно животно, от нежна чувствителност, от сладострастие и възможност да страда. Освен това в късата

Амнт betelt a testi örömmel, egyre inkább az intellektuális örömek vonzották. Sokat olvasott és rajzolt – gyermekkori szokását elővéve – jellességek irányításával. Kezdetben gondolatok és kiforrott technika nélkül firkált, csak hogy előzze unalmát, ugyanúgy, ahogy egyes hölgyek a magasabb körökben szentimentális regényeket írnak a változó kori elbutulás rohamában. A jeles szakértők a szép honoráriumok hatására nyomban született művészek, eredeti tehetségnek kiáltották ki, akinek feltétlenül fejlődnie kell. Az igazság az volt, hogy szert tett valamelyes technikai készségekre, és a képcin át-átütött egy sötét szimbolika – az unalom és a melankólia kifejeződése, ami áthatotta az életét. A fővárosi társaság más, idősebb és kissé gyerekesé vált hölgyeihez hasonlóan ő is kialakított maga körül egy úgynevezett bohém kört fiatal művészekből, divatba hozta Baudelaire, Verlaine és néhány elátkozott bolgár költő kultuszát, akik a szenvedést énekelték meg. Ezek az emberek szívesen jöttek hozzá, mert fiatal volt és szép, nem olvasott fel nekik verseket fehér tunikába öltözve, és legalább nem beszélt nekik butaságokat, amikor megmutatta a képeit. Az ember itt láthatta, ahogy éhes proletárköltők a tiszta művészet hódolóiává válnak, és télikabát nélküli művészek majonéz esznek a meleg szobában. Ezek a fiatal emberek természetesen beleszerettek, és így egy újfajta élvezetre kaptak rá – hogy kínozza őket. Figyelmességével és a kokettálással a reménytelen szerelem rettenetes, sötét lángjával perzselte meg a lelküket, hogy után élvezhessék a fájdalomukat. Megérezte valami magasabbrendű kéj izét a szív perverz, szadistikus kínzásában, amivel tudat alatt kompenzálta az addigi kalandjaiból hiányzó naiv és gyengéd szenvedést. Amikor valakit halálra kінzött, ő maga is szenvedt tőle egy kicsit, és egyúttal meg is szerette az illetőt. Ez a fájdalmas szerelem öltött testet azután portréi különös és szimbolikus arckifejezésében, a szomorú és fojtott színekben, amelyekkel a tájképeit jellemezték. Így valamelyes eredetiséget alakított ki, bizonyos fokig átélte az alkotás igazi örömet, és teljesen ártatlan módon arra a következtetésre jutott, hogy az élet még mindig csupa örömforrás, amelyeket csak meg kell találni és bele kell vetnie magát.

Épp ezt mondta magának aznap este, amikor a cukrászda előtt parkolt le. Művészszerme azonnal lecsapott a járdán elhaladó fiatalember okos és szép arcára. Egy tengerész arca volt, lesült, nyugodt, energikus, de a szeme és a szája vonala elárulta, hogy szenvedésre született. Eszébe jutott egy fiatal költő a szófiai ismerősei közül. Annak is ilyen szenvedélyes, szép szerme volt. Csak a költő vékonydongájú és sovány, míg ennek a fiatalembernek a teste, akit megpillantott, egy tigrisére hasonlított. Egy csapással le tudta volna teríteni még Cservenkót is, akinek kidolgozott izmai voltak, ökölvívóedzésekre járt Szófiában. Hirtelen elfogta a vágy, hogy nyomába credjen, de aztán feleszmélt: a dolog egy cinikus kérdéssel is végződhet a férfi részéről. A kocsiból kilépve kellemes borzongást érzett, mintha valami a hátát csiklandozta volna. Rádöbrent, hogy az izgatottságát inkább a férfi arckifejezése idézte elő, a száj szép, szomorú íve, amelyet le tudott volna festeni. A táncklubban festőien írta le a fiatalemberrel történt találkozást. – Hogyhogy, hát nem tudod? – kérdezte az egyik unokahúga. – Ő a fürdőmesterek vezetője.

Majd hozzátette:

– Nagy divat flörtölni vele!

A lány ezt teljesen komolyan vette, mint ahogy azt is, hogy divat fordítva felvenni a selyemharisnyát vagy idős hölgyeknek fiatal fiúkkal járni.

Két nap múlva Adriana már mindent tudott a férfiről. Megtudta például, hogy egyáltalán nem egy egyszerű ember, épp ellenkezőleg, angolul is beszél, és ősztől egy hajó harmadkapitánya lesz. Tudomására jutott továbbá, annak ellenére, hogy ennyi nő rajongja körül, ő hű maradt egy kis, szőke lányhoz, a menyasszonyához.

És, tessék, ma itt állt a mólón szemtől szembe ezzel az érdekes, daliás férfival, de nem azért, mert divat volt, hanem azért, mert ebben a néhány napban egy új, különös vonzalom ért meg benne. A férfi személyisége egy koktéla hasonlított, amelyet az embernek egyszerre kell felhajtania, hogy az érzetek sokaságában érzékelje a harmóniát. Mint egy mohó párdúc, úgy gyönyörködött előre tekintetével az áldozataiban. A korábbi kalandok tapasztalatai alapján előre érezte, hogy ebben a férfiben mindaz együttvéve megvan, amit eddig keresett. A fiatal és erős állapot kecsessége, a gyengéd érzelmesség, az érzékiség és a szenvedés lehetőségének varázslatos ötvözete vibrált benne. Emellett a szemvillanások rövid párbajában, amely lejátszódott közöttük, a lány valami egészen újszerűt fedezett fel: a férfi tekintetében hirtelen felvillant az acélkemény állhatatosság, az erős férfi reflexe, aki védekezésre készül. Eddig minden férfi olyan volt, mint a bika, akinek azonnal sikerült karikát tennie az orrába. Ővele azonban, úgy látszott, másként állnak a dolgok. Ragaszkodik a jegyeséhez, az apró termetű, szőke lányhoz, akit valószínűleg szeret. Várható ellenszegülése új, Adriana számára eddig ismeretlen élvezetet ígért.

„Igen, jellemes ember” – gondolta magában ismét, amikor tekintete harmadszor találkozott össze az ő nyugodt, rendíthetetlen tekintetével, amelyet most még csak meg sem próbált levenni a lányéről. A lány újból elbizonytalanodott, de nem a célban, hanem a cselekvés módjában. Tulajdonképpen azért jött ide, hogy jól megnézzе, és egyelőre megelégedhetett ennyivel. De tudta, hogy ez a szép atletikus hát, ezek az erős, izmos combok kísérteni fognak a rá váró álmatlan éjszakában, ki kell majd miattuk mennie a teraszra dohányozni... Milyen jó is lenne, ha egy csapásra és ebben a minutában közel tudna kerülni hozzá, ahelyett, hogy azon rágódik, mit tegyen, és a teste a testéhez érne!... A tapasztalat azonban megtanította rá, hogy a sebtében összeütött koktélok íze nem áll össze úgy, ahogy kellene. Csak a férfi nyugalma dühítette. Képes talán megkockáztatni vajon, hogy fontoskodó, faragatlan alak benyomását keltse? A lány a palló szélére lépett, ahonnan a tengerbe ugrálnak, abban bízva, hogy magára tereli a figyelmét, de a férfi elnézett a strand felé, rá se hederített.

Egyszer csak úgy érezte, hogy elveszti az önuralmát. Lehet, hogy a nap miatt, a gumi úszósapka miatt vagy a fel-toluló türelmetlenség miatt... Vele ilyet merészel valaki!... És anélkül, hogy tisztában lenne vele, mit tesz, felkapaszkodott a lépcsőn az utolsó fokra.

Cservenko gépiesen követte.

– Leugrik? – kérdezte Adamov

– Igen – mondta a lány egyszerűen.

драма с погледи, която се бе разиграла между тях, тя откри нещо съвсем ново: в погледа му бе светнала изведнџ твърда стоманена упоритост, рефлексът на силен мъж, който се готвеше за отбрана. Досега всички мъже бяха като бикове, на които веднага успяваше да постави халка на носа. С този работата изглеждаше друга. Той държеше за годеницата си, за дребното русо момиче, което навярно обичаше. Щеше да окаже съпротивление, а това обещаваше ново, непознато досега за Адриана удоволствие.

„Да, той е с характер” – помисли си тя още веднџ, като среща за трети път неговия спокоен, невъзмутим поглед, който сега дори не правеше опит да я избегне. Тя се разколеба повторно, но не в целта, а в начина на действието. Всъщност тя бе дошла тук да го разгледа и засега можеше да се задоволи само с това. Но тя си знаеше, че този хубав атлазен гръб, тия силни, мускулести бедра щяха да ѝ докарат неприятно безсъние през нощта, щяха да я накарат да излезе по нижама на терасата и да пуши... колко хубаво щеше да бъде, ако тя можеше да стане с него близка изведнџ и сега, вместо да се чудеше какво да предприеме, си докосваха телата приятно!... Опитът я бе научил обаче, че вкусът на набързо приготвените коктейли не излиза както трябва. Раздразни я само неговото спокойствие. Дали ще рискува да го помислят, че е важен простак? Тя отиде до края на дъската, от която се хвърляха в морето, с надежда да привлече вниманието му, но той обърна лицето си към плажа и не видя нищо.

Изведнџ тя усети, че загубва самообладанието си. Може би това се дължеше на слънцето, на гумената шапка, на гнева, който почувства внезапно... На нея ли тия номера!... И без да съзнава ясно какво върши, тя се покатери по стълбите на последната площадка.

Червенко я последва автоматично.

– Ще скачате ли? – попита Адамов.

– Да – каза тя просто.

Genát Andrea fordítása

Младен Влашки

Овладяване на миналото

Mladen Vlaski

A múlt meghódítása

Какво се случва с децата, когато се изправят срещу авторитета на своите родители? Най-честият отговор, познат на модерните поколения, е бунтът. За онези, които авторитетът поглъща, времето просто мълчи. Теодора Димова дава своя отговор в новия си роман „Адриана“. И той е – да присмеш авторитета с любов, да се освободиш от страховете пред него и да се отдадеш на онова, което си. Дори и когато в очите на другите това отдаване придобива агонални очертания. Подобен поведенчески жест и творчески акт е уникален за българската литература.

В наследството на Димитър Димов след внезапната му кончина през 1966 г., когато неговата дъщеря Теодора е само на пет години, остава един ръкопис без заглавие. Той е публикуван за първи път в събраните съчинения на големия български писател и досега остава като „Роман без заглавие“. Всъщност това е по-скоро романов фрагмент, в чийто център стои образът на жената вамп Адриана. Този така характерен за Димов образ на женското начало, свързано не с майчинството, а с чара на разрухата и смъртта, е познат на неговите читатели и от трите му романа със заглавия. Но в случая действието не е доведено докрай и подбужда читателското въображение към продължение. Самата история е не особено сложна – на варненския

Mi történik azokkal a gyerekekkel, akik szembeszállnak szüleik tekintélyével? A legismertebb válasz a mai nemzedékek számára a lázadás. Azokról, akiket megsemmisít a tekintély, az idő egyszerűen hallgat. Teodora Dimova *Adriana* című regényében választ ad rá. És a válasz: fogadd el szeretettel a tekintélyt, szabadulj meg a tőle való félelemtől és szenteld magad annak, ami vagy. Még akkor is, ha mások szemében ez a magamegadás önfeladásba csap is át. Ennek az életelvnek az ábrázolása, az ilyenfajta alkotói elgondolás egyedülálló a bolgár irodalomban.

Dimitar Dimov hagyatékában 1966-ban bekövetkezett hirtelen halála után, amikor lánya, Teodora még csak öt-éves volt, maradt egy cím nélküli kézirat. Első ízben a nagy bolgár író összegyűjtött műveiben jelent meg, és a mai napig *Cím nélküli regény* megjelöléssel tartják nyilván. Tulajdonképpen inkább egy regénytöredék ez, amelynek középpontjában a vamp Adriana alakja áll. Ez a női típus jellegzetes alakja Dimov prózájának, nem az anyaság, hanem a rombolás és a halál vezérli három címmel rendelkező regényében is szerepeltet ilyen figurát. De itt a cselekmény megszakad, és az olvasó fantáziáját

бирзгálja a lehetséges folytatás. Maga a történet nem különösebben bonyolult: a várnai strandon a múlt század harmincas éveinek végén találkozok a romboló nő östípusát képviselő Adriana, a gyártulajdonos lánya és a látszólag mintaszerű férfi, Adamov, a jövődöbeli tengerészkapitány, akkoriban még fürdőmester; a férfi jegyben jár, a rendes és tisztelt polgár élete rajzolódik ki előtte, aki romantikus vágyódását tengeri utazásokban éli ki; de ezzel az élettávlattal szemben megjelenik egy sugárzóan érzéki nő, egy nőtény párdúc, aki művelt és dúsgazdag is – megjelenik a férfi előtt, aki mindezen javak egyikével sem rendelkezik, az elérhetetlen álom, Adamovnak pedig, mint ahogy a neve is sugallja, egyetlen birtoka ő maga. A történet mesélőjét hőseinek lelkivilága és lelki folyamatai érdeklik: fel tudja-e rázni a tespedésből Adrianát a szép, erős és jellemes férfi szerelme, megízleli-e miatta a bűnt, hogy valami homályos másságot éljen meg, amely eltér az unalmas, rendezett családi élettől; elerőtleníti-e, leigazza-e a csábító nőiesség a mintaférfit, ahogyan ez már a hősnő öccsével megtörtént; át lehet-e lépni az erkölcsi határokat az érzéki szabadság nevében. Dimitar Dimov objektíven meséli el a történetet, egyes szám harmadik személyben, a végkifejlet iránt pedig úgy tartja fenn az érdeklődést, hogy a hősök közötti beszélgetésekkel, belső monológjaikkal és olyan beszélgetésekkel kíselteti, amelyekben más szereplők vitatják meg a cselekedeteikben megnyilvánuló jellemüket. De a kézirat szövege azzal ér véget, hogy Adamov és a jegyese, Maria megérkezik Adriana családjának a villájába. Vagyis összeütközés és következmények nélkül.

Az író lánya, Teodora Dimova éven keresztül valószínűleg nemcsak azt találgatta, mi történhetett később a szereplőkkel; valószínűleg foglalkoztatta apjának, az állatorvos-professzornak, aki valóban modern prózai történetekkel vágott csapást a bolgár irodalomnak, az emberi lélek sötét szakadéka iránti érdeklődés, amelyek, bárhogyan is alakoskodnánk, lényünk részei; biztosan nem feledkezett meg a szülők és a gyerekek közötti kapcsolatok Dimitar Dimov számára oly lényeges problémájáról, annál is inkább, mert hiszen az írói mesteriséget választotta életpályájául. Jelen esetben az a fontos, hogy Teodora Dimova magáévá tette mindezeket a kérdéseket, és egy alkotói megvalósulással foglalmazta meg a rájuk adott válaszait. Lényegében az *Adriana* című regényében mintegy harminc oldal a történet folytatásának van szentelve – a hősnő és Adamov még ugyanazon az éjszakán egymáséi lesznek – ám kora reggel... Bár nem ez a leglényegesebb, mégsem akarom leleplezni az olvasó

плаж през лятото в края на 30-те години на миналия век се среща разрушителното женско начало в образа на фабрикантската дъщеря Адриана и сякаш образцовото мъжко начало в образа на бъдещия морски капитан, засега морски спасител Адамов; той е сгоден и пред него се очертава живот на порядъчен и уважаван мъж, чийто романтичен копнеж ще се разтваря в морските пътешествия; но срещу тази перспектива се изправя жена с излъчване на сладострастна пантера, при това образована и много богата – изправя се непостижимата мечта за всеки лишен от поне едно подобно качество мъж, а Адамов, както подсказва и името му, притежава само и

единствено себе си. Разказвачът на историята се интересува от психологическия свят на своите герои и процесите, които протичат в него – може ли любовта, породена у Адриана от този красив, силен като физика и характер мъж, да прекъсне унищожавашата я леност, да прекъсне страстта ѝ да се потапя в пороците, за да изживява някаква неясна другост, различна от скучния порядъчен семеен живот; може ли изкусителната женственост да обезсили и подчини мъжа от чиста проба, както това вече се е случило със собствения брат на героинята; могат ли да се прекриват морални граници в името на сетивни свободи. Разказът Димитър Димов води обективно в трето лице единствено число, като поддържа интереса към развързката чрез забавянето ѝ посредством разговори между героите, чрез предаване на техните размисли, чрез разговори, с които други герои обсъждат видимото в постъпките им. Но текът на ръкописа завършва с пристигането на Адамов и неговата годеница Мария във вилата на Адрианиното семейство. Т.е. завършва без сблъсък и последствия.

Години наред дъщерята на писателя Теодора Димова се е питала навярно не само какво би станало с тези герои по-нататък; навярно си е задавала въпроси за интереса на своя баща, професора по ветеринарна медицина, провокирал българската литература с наистина модерни прозаични истории, към тъмните бездни

на човешкото, които, каквото и да демонстрираме, са част от нас; няма как да е пропускала съществения за Димитър Димов проблем за отношенията между родители и деца, още повече че е възприела за свое поприще писателския занаят. Важното в случая е, че Теодора Димова се е изправила открито срещу всички тези въпроси и в един творчески акт е сублимирала своя отговор. Всъщност в романа ѝ „Адриана“ едва около трийсетина страници са посветени на по-нататъшното развитие на историята – героинята и Адамов се отдават още същата нощ неприкрито един на друг, докато в ранната утрин... Макар това да не е най-същественото, нека все пак не лишавам читателя от един от похватите на авторката да държи буден неговия интерес докрай. В своя роман тя конструира съвсем друг сюжет и води разказа по съвсем различен начин от своя баща. Сюжетът е следният: в една неделна августовска привечер на

гости на писателя Теодор идва неговата братовчедка Юра, за да му разкаже как в последните шест месеца се е променил животът ѝ. Така историята за Адриана получава една външна рамка чрез общуването между Теодор и Юра, втората контролираща рамка е самият разказ на Юра, който от своя страна предава разказа на самата Адриана. Писателката смесва всички тези гласове в единен романов глас дори и на синтактично равнище, така емоционалният субективизъм става многогласен и проблематизира темите не логически, а чувствено – най-вече чрез впечатлението, което оставят словата на героите един у друг и като цяло у читателя. Естествено този повествователен похват е адекватен на факта, който можем да наречем „емоция на дъщерята към героинята на бащата“ – тази емоция се превръща в историята, която ни бива разказвана – в нея има и апатия, и интерес, и потрес, и отегчение, и възхищение, и изкушение... Историята е изпълнена с много реверанси към бащиния текст – примерно намеците за киногерои и живот като на кино, пушенето и алкохола, английския език та чак до ироничния детайл, в който самата Адриана говори за писателския занаят. Така различният в своята литературност роман на Теодора Димова си партнира с романовия фрагмент на бащата, и то не в състезание, а като се вдъхновява от него. Ключов за творческия акт на дъщерята все пак остава онази част от нейната фантазия, с която тя приключва историята завинаги – все пак Адриана е на 93 г. и наистина дълго е чакала своя покой. Теодора Димова приключва историята с акт на покаяние – Адриана се връща към християнския светлосвет. А авторката – към откровението на детството: няма авторитети и страхове, има само радост от общуването с родителя. И докато завръщането на героинята е по-скоро необичайно за българския характер (и в този смисъл повече литературно), то завръщането на авторката е осезаемо автентично и дава своя отпечатък върху текста на романа.

előtt a szerzőnő egyik fogását, amellyel végig ébren tartja az érdeklődést. Az író a regényében teljesen más eseményrajzot ír le, egészen másképp mondja el a történetet, mint az apja. A szüzsé a következő: egy augusztusi vasárnap kora este az író Teodorhoz megérkezik vendégségbe az unokatestvére, Jura, hogy elmesélje, az eltelt hat hónapban hogy változott meg az élete. Így Adriana története a Teodor és Jura közötti beszélgetéssel kap egy külső keretet, a második kontrolláló keret magának Jurának az elbeszélése, amely pedig Adrianának az elbeszélését adja tovább. Az író ezek a hangokat egy egységes elbeszélői hangba vegyíti össze még a szintaxis szintjén is, így az emocionális szubjektivizmus többszólamúvá válik, és a témákat nem logikailag, hanem érzelmileg ragadja meg – legfőképpen azon a benyomáson keresztül, amelyet a hősök előadásai tesznek másokra és együttvéve az olvasóra. Természetesen ez az elbeszélői fogás megfelel annak a ténynek, amelyet nevezhetünk „a lány érzelmi viszonyulásának az apja hőiséhez” – ez az érzelme válik azzá a történetté, amelyet nekünk elmesélnék –, van benne apátia is, érdeklődés is, megrendülés is, unalom is, elragadtatás is, megkísértés is... A történet tele van áthallásokkal az apa szövegére – például a mozihősökre és az életre mint mozira való utalás, a dohányzás és az alkohol, az angol nyelv, egészen addig az ironikus részletig, amelyben maga Adriana beszél az írói mesterségről. Így Teodora Dimova irodalmiasság tekintetében eltérő regénye párdarabja apja regénytöredékének, de nem párhuzamos vele, hanem általa ihletődött. A lány alkotói aktusának kulcsmozzanata mégis a továbbgondolásnak az a módja, ahogyan örökre lezárja a történetet – Adriana mégiscsak 93 éves már, és valóban hosszú ideig várt, hogy megpihenhessen. Teodora Dimova a bűnbánat aktusával zárja le a történetet: Adriana visszatér a keresztény szemlélethez. A szerző pedig a gyerekkor kinyilatkoztatásához: nincsenek tekintélyek és félelmek, csak a szülőkkel való érintkezés öröme létezik. És amíg a hősnő visszatérése inkább szókatlan a bolgár lelkivilágnak (és ebben az értelemben inkább irodalmi), a szerző visszatérése érzékelhetően hiteles, és a regény szövegének ez adja meg az alaphangját.

Genát Andrea fordítása

Райна Симеонова-Харгитаи Panem et circenses*

Hargitainé Szimeonova Rajna Panem et circenses*

Nincs a világon olyan bolgár, aki ne hallott vagy ne olvasott volna Baj Ganjoról, a köpcös utazó rózsaoilaj-kereskedőről, aki Aleko Konsztantinov, a XIX sz. vége egyik legprogresszívabb írójának azonos című regénye főhőse lett.

Az író által megteremtett bajganjovi típuson kívül, ami máig nem csituló hírnevet szerzett neki, Aleko Konsztantinov, szakmája szerint eredetileg jogász – konkrét eseményeken alapuló útleírásokat ír, amelyek ma, vagy inkább leginkább ma – friss humorukkal és erkölcsi üzeneteikkel újra aktuálisak. Ez nem is csoda. Aleko Bulgária felszabadulása utáni éveiben él, amikor az újonnan megalakult bolgár államra jellemző a viharos politikai élet, amikor divatos dolog „európaiasodni”, amikor a bolgár államiság alapjait teszik le, amikor a társadalom új rétegei alakulnak ki és vernek gyökeret.

Nem történik-e valami hasonló ma is? Nem szembeötlő a hasonlóság a mai meg az akkori események között? A bol-

Няма българин по света, който да не е чувал или чел за бай Ганьо, дребния амбулантен търговец на розово масло, станал главен герой в едноименния роман, написан от един от най-прогресивните ни писатели от края на XIX век – Алеко Константинов.

Наред обаче със създадения от писателя байганьовски тип, донесъл му популярност, нестихваща и до ден днешен, Алеко Константинов, иначе юрист по професия – написва фейлетони по конкретни събития, които и днес – или бихме казали, особено днес – са отново актуални със свежия си хумор и нравствени послания. Това не бива да ни учудва. Алеко живее в годините след Освобождението на България, когато новосъздалата се българска държава се тресе от бурен политически живот, когато е модно да се «европееш», когато се поставят основите на българската държавност, когато възникват и се утвърждават нови слоеве в обществото.

А не става ли нещо подобно и в днешно време? Не е ли очсбий-на приликата между събитията от тогава и днес? Сега българското общество е също изправено пред нови предизвикателства.

* Aleko Konsztantinov halálának 110. évfordulója alkalmából (1863-1897)

* По повод 110 г. от смъртта на Алеко Константинов (1863-1897)

amennyit csak akarsz, reggeltől estig legkülönbébb koldusok láncá, ríktó rongyokban, ködös reményekkel mennek fel és könnyekkel és sóhajokkal jönnek le a csődbement városi tanács lépcsőin... Meg tudod tölteni az egész királyi udvart ilyen isteni képekkel. Vagy netán idilli tájképeket akarsz festeni: ...nyáron nézed a zöld penészes tavakat... és látod a szegénységet teljes meztelen valójában... Fessél, hogy vinné el az ördög! Fess fejedelmeket, fess koldusokat, fess bírókat, fess ügyvédek – jobbra és balra gazdag, bámulatos témák.”

Az író publicista polgári pozíciója kitűnően érzékelhető ezekben az utóiratokban: fáradhatatlan harc a társadalmi igazságtalanságok, a szolgálalkúság és a politikai törvénytelenység ellen.

Az útleírásaiban nem dicséri sem a cárt, sem az ő talpnyalóit. Az 1897-ben írt *Panem et circenses!* c. útleírásában (Kenyeret és cirkuszt) összehasonlítja az akkori bolgár főváros életét a római birodaloméval, a meggondolatlan költsékezésre a cári és nem cári ünnepekre. „Elég volt Belgiumhoz való szolgálai hasonlítani akarásból... Meg aztán már nem maradt mire hasonlítani: minden belgiumi át van ültetve bolgár talajra. Ideje, hogy új, hatalmasabb példaképet találjunk. És mi lehet hatalmasabb, csábítóbb, mint a Római birodalom, főleg a kereszténység első századaiban... Ahhoz, hogy kiegyenlítsük a különbséget közöttünk és a rómaiak között, nem maradt más, minthogy megnöveljük az ünnepek számát.

Ehhez pedig nem kell nagy erőfeszítés. Egyelőre úgy gondolom elég, ha az év 360 napjából 180-at ünnepnapnak jelölünk ki... Az állatkert könnyen közös ünnepek arénájává válhat, a főváros teljes lakossága elfér benne...

És a kereskedőinknek lesz idejük pihenésre és ünneplésre, mert... „a kereskedelmi megállapodás Ausztriával megnyitja a testvéri határokat az osztrák-magyar kereskedők és iparosok számára Bulgária felé... A magyar testvérek majd gondoskodnak helyettük a kereskedelemről meg az iparfejlesztésről... Az étkeztetés is egyszerű: Róma 300 000 éhenkórásznak osztott szép kenyeret, mibe kerül a bolgár népnek 50 000 éhenkórász fenntartása Szófiában a fejlődés és a nagyság nevében...

Jól vagyunk mi, elégedettek vagyunk: van nekünk alkotmányunk, a törökökkel barátok vagyunk – mi kellhet még nekünk! Boldogságtól megrészegülten, mint a római tömegek úgy fogjuk kiabálni a városok főterein: *Panem et circenses!*” (Szófia, 1897. február 26.)

Legélesebb és epés támadásait útleírásaiban Ferdinánd és az akkori miniszterelnök Sztambolov ellen irányította. Aleko Konsztantinov szerint Ferdinánd a fő ihletője minden antidemokratikus, nemzetellenes és szlávellenes hangulatnak az országban.

A már tíz éve uralkodó Ferdinánd Sax-Coburg-Gotha udvari pompát és ceremóniákat vezet be, hasonlót a nyugat európai udvarokéhoz. Ferdinánd luxus iránti hajlamai mind az általa lakott udvarok berendezésében, mind pedig a fővárosi ünnepek megrendezésében mutatkozik meg. Az újonnan alakult bolgár burzsoázia szintén megpróbál megfelelni ezeknek az elvárásoknak és követi, ha nem is mindig sikeresen, az udvari etikettet. Pontosán ez

препълни целия дворец с такива божествени картини. Или искаш да рисуваш идилически пейзажи: ...лете гледаш зелени плесенявани езера... и виждаш сиромашията в пълната голота... Рисувай, дявол да го вземе! Рисувай князе, рисувай божеци, рисувай бирници, рисувай адвокати – наляво и надясно богати, възхитителни сюжети».

Гражданската позиция на писателя-публицист е отлично отразена в тези дописки: непримирима борба срещу несправедливостите в обществото, срещу лакейничеството и политическите беззакония.

В своите фейлетони той не помилва нито царя, нито неговите угодници. В написания в 1897 г. фейлетон *«Panem et circenses!»* (Хляб и зрелища) той сравнява тогавашния живот на българската столица с този на Римската империя, поради необмисленото харчене на средства за честването на *«царски и нецарски празници»*. *«Стига вече рабско подражание на Белгия... Па и не остана вече на какво да подражаваме: всичко белгийско е присадено на българска почва. Време е сега да вземем друг, по-велик образец. А какво може да бъде по-величествено, по-привлекателно от Римската империя, особено през първите векове на християнството... За да изравним разликата между нас и римляните, не остава друго освен да увеличим числото на празниците и тържествата.*

А за това не се изисква кой знае какъв труд. За сега мисля, че е достатъчно от 360 дена в годината да определим 180 дена за тържества... Зоологическата градина може лесно да се превърне в арена за общи тържества, в нея ще се помести цялото столично население...»

И време ще имат нашите търговци за почивка и тържества, защото... *«търговският договор с Австрия отваря братски границите на България за австро-маджарските търговци и фабриканти... Братята маджари ще си имат грижата да въртят вместе тях търговия и да развиват индустрия... И за храна е лесно: Рим е раздавал хляб на 300 000 гладници, какво струва на българския народ в името на прогреса и народното величие да поддържа 50 000 гладници в София... Ний сме си добре, ний сме доволни: имаме си конституция, с турците сме приятели – какво ни трябва повече! Упоени от щастие, ние като римските тълпи ще викаме по градските мегдани само: *«Panem et circenses!»*»* (София, 26 февруарий 1897 г.)

Най-остри и злъчни нападки отправя в своите фейлетони срещу Фердинанд и тогавашния министър-председател Стамболов. Според Алеко Константинов Фердинанд е главният вдъхновител на всички антидемократични, антинародни и антиславянски настроения в страната.

Царуващият вече от десет години Фердинанд Сакс Кобург-Готски въвежда дворцов церомониал и разкош, подобен на западноевропейските дворове. Склонностите на Фердинанд към лукса се проявяват както в обзавеждането на обитаваните от него дворци, така и в уреждането на празници и тържества в столицата. Новосъздалата се българска буржазия също се опитва да отговори на тези изисквания и подражава, макар и не винаги успешно, дворцовия стикет. Именно това възмущава публициста и гражданина Алеко Константинов, който с болка критикува и усмива както княз Фердинанд, така и верните му слуги. Във фейлетона си *«Що значи „Народът ликува“»* той описва как софийските граждани възприемат новината за новородения син на Фердинанд – Кирил. Въпреки, че софийската община е обанкрутена и няма пари за газ за улично осветление, нито пари за изплащане на учителските заплати, поради

което бедността в София е отчайваща, за новородения престо-наследник по улиците на София тръгва факелно шествие. *«Вчера по обед загърмяха внезапно топове... пръсна се с шептение слухът, че сме се сдобили с ново князче, което вече нарекли Кирил княз Преславски, херцог Саксонски...»*

Сега столицата нощно време е мрачна, само тук-там, съвсем нарядко, мига по някой полусляп фенер. А пък снощи имаше илюминация! На гол корем пищов...» Алеко иронично се обвинява и признава, че не е всред *«ликующия народ»* и всред тези, които са готови да коленичат *«в подножието на трона и в блажено умиление да лицезрат Светишата, залога за нашето щастие и благоденствие...»* (София, 6 ноември 1895 г.).

Фейлетоните, които излизат под перото му, освен с ирония и сарказъм са написани и на достъпен народен език. Често под формата на диалог разговаря с читателя или с някое мнимо лице. Заключениета му са пряки, често дидактични, написани с нравствена цел:

«Пази боже сляпо да прогледа» казва българската поговорка и много на място го казва. Не от прогледналия физически слепец се отвърща българина, а от слепеца простак, издигнат от нищожеството, от тинята, благодарение на случайни обстоятелства, достигнал без разбор на средствата, до висотата, която той омърсява със своето присъствие» (Пази боже сляпо да прогледа, 1895 г.).

Обичта му към хората, към българския народ, загрижеността му за бъдещото на България са мотора на непрестанната му борба срещу несправедливостите в обществото. Именно затова неговите творби са актуални и безсмъртни. Ето как сумира чувствата, които изпитва към родината си: *«О, моя простичка и бедничка, и хитричка, и умничка, и набожна, и безбожна, и измъчена, и наплашена – но и храбра Българио...»*

Алеко Константинов определя себе си за *«щастливец»*. Възможно ли е да бъде щастлив този, който е огорчен от арогантността и ниската култура на политиците, от вълнеещата корупция, от скъперничеството и грубия практицизъм? С присъщия си изтънчен хумор и с горчива усмивка той дава отговор на този въпрос във фейлетона си *«Страст»*, написан в 1895 г. Щастлив е този, който запазва неопетнена честа си, запазва човешкото си достойнство, чувството за справедливост, идеализма и моралната си чистота. *«Че аз съм щастливец, това го знае цяла България, но туй, което никой не знае, то е, че днес нямах четиридесет и пет стотинки да си купя тютюн. Това обстоятелство никак не ми попречи да съхраня своето царствено величие... Вървя из улицата и погледът ми разсеяно се мята от фигура на фигура и всяка фигура още повече укрепява съзнанието ми, че съм щастливец. Ето например онзи висши чиновник: какви подлости не е извършил той, за да достигне до чина, който всеки знае, недостойно заема... И как можеш да завиждаш на това, което ти докарва отвращение, понеже знаеш, че не е плод на честен труд или*

аз, ami felháborítja a polgár és a publicista Aleko Konsztantinovot, aki fájdalommal kritizálja és neveti ki mind Ferdinánd fejedelmet úgy a hűséges szolgáit. A *Mit jelent „A nép örvend”* c. útleírásában azt írja le, hogyan fogadják a szófiai polgárok a hírt Ferdinánd fiának – Cirillnek a megszületéséről. Annak ellenére, hogy a szófiai tanács csöndben van és nincs pénze gázra az utcai világításhoz, sem pedig a tanári fizetésck kifizetésére, ami miatt Szófiában a szegénység elszomorító, az újszülött trónörökösért azonban fáklyásmenet indul Szófiai utcáin. *„Tegnap dél körül ... elterjedt a hír, hogy új fejedelmecskére tettünk szert, akit már preszlávi Cirill fejedelem, szász hercegnek neveztek el...»*

Most a főváros homályos esténként, csak itt-ott, nagyon ritkán látni egy-egy pislákoló fáklyát. Tegnap éjszaka pedig illumináció volt! Pucér fenékre selymenadrág...» Aleko ironikusan hibáztatja magát és bevallja, hogy a ő nincs az örvendező nép és azok között, akik készek *„a trón aljánál térdelni és kéjes áhítatukban megpillantani őszentiségét, boldogságunk és jólétünk zálogát...»* (Szófia, 1895 november 6.)

A tolla alól kikerült útleírásai azon kívül, hogy ironikusak és szarkasztikusak, érthető népnyelven íródtak. Gyakran párbeszéd formájában beszélget az olvasókkal vagy valamelyik kitalált személlyel. A következtetései pedig egyenesek, gyakran didaktikusak, erkölcsi célzattal íróttak:

„Isten mentsen, hogy a vak szeme felnyíljon – tartja a bolgár mondás és nagyon a

helyén mondja. Nem a szeme világát visszanyerő vak személtől undorodik a bolgár, hanem a bunkó-vaktól, akit véletlen körülményeknek köszönhetően kiemeltek a pórnépből, a sárból, aki az eszközök megválogatása nélkül érte el azt a magaslato, amit hemocskol jelenlétével.» (Isten mentsen, hogy a vak szeme felnyíljon, 1895)

Az emberek, a bolgár nép iránti szeretete, Bulgária jövőjével kapcsolatos aggodalma a fő motorjai a társadalmi igazságtalanságok ellen vívott harcában. Éppen ettől olyan aktuálisak és halhatatlanok a művei. Íme, hogy foglalja össze szülőföldje iránt táplált érzeit: *„Oh, én egyszerű és szegényke, ravaszka és okoska, istenfélő és istentelen, megkínzott és megfélemlített – de bátor Bulgáriám...»*

Aleko Konsztantinov magát boldog embernek tartja. Lehet-e boldog az, aki el van keseredve a politikuskok arroganciája és alacsony műveltsége, a tomboló korrupció, az irigység és a durva praktikizmus miatt? Ő rá jellemző kifinomult humorral és keserű mosollyal ad választ

erre a kérdésre az 1895-ben íródott *Szenvedély* c. útleírásában. Boldog az, aki megőrzi makulátlan becsületét, megőrzi emberi méltóságát, igazságérzetét, az idealizmusát és az erkölcsi tisztaságát. „*Azt, hogy én boldog ember vagyok tudja egész Bulgária, de azt senki sem tudja, hogy ma nem volt negyvenöt sztotinkám dohányra. Ez a tény egyáltalán nem akadályozott meg abban, hogy megőrizsem királyi méltóságomat... Megyek az utcán és tekintetem szétszórtan téved egyik alakról a másikra, és minden egyes alak még inkább erősíti bennem azt a tudatot, hogy boldog ember vagyok. Itt van például az a magas rangú hivatalnok: milyen alattomos dolgokat kellett elkövetnie ahhoz, hogy elérje azt a rangot, amiről mindenki tudja, hogy nem kiérdemelten foglal el... És hogy irigykedhetsz olyas valamire, ami undort kelt benned, mivel tudod, hogy az nem becsületes munka vagy szerencsés véletlen eredménye, hanem a megalázkodás és szolgalelkűség bére...*” – „...és amikor összehasonlítom helyzetemet ezekkel a szerencsétlenekkel újból megerősítem tudatomat, hogy boldog ember vagyok és megnyugszom...”

Aleko Konsztantinov sorsa elrendelt. Bérgyilkosok lövedékétől hal meg, azoknak a keze által, akiket kegyetlenül és bátran bírál. Gyakran idézik az orosz klasszikus író, F. Dosztoevszkijnek a nagyszerű gondolatát, aki azt állítja, hogy: „*A szépség megmenti a világot!*” Aleko Konsztantinov egész rövid élete során éppen ezért harcol: hogy megmentse az ember erkölcsi szépségét.

Budai Beáta fordítása

щастлив случай, а рента на унижението и лакейството...» – «...и като сравнявам с тези нещастници моето положение аз отново давам подкрепа на убеждението си, че съм щастлив и се успокоявам...»

Съдбата на Алеко Константинов е предопределена. Той умира от куршума на наемни убийци, умира от ръката на тези, които безмилостно и безстрашно порицава. Често цитират блестящата мисъл на руския писател-класик Ф. Достоевски, който твърди, че «*Красотата ще спаси света!*» Алеко Константинов през целият си кратък живот се бори именно за това: да спаси нравствената красота у човека.

Алеко Константинов

Бай Ганьо прави избори

Aleko Konsztantinov

Baj Ganjo és a korteshadjárat

*Тоя очерк посвещавам на моя неоценим
приятел Цветан Радославов¹*

*Írásomat mindennél drágább barátomnak,
Cvetan Radoszlavovnak¹ ajánlom*

– Не ми дрънкайте много-много, аз ви казвам, че трябва да изберем правителствени! – извика бай Ганьо и удари силно по масата.

– А бе как ще изберем правителствени, откъде ще изкопаем избиратели? Ами че ти бе, бай Ганьо, нали си уж либерал – осмели се да възрази Бочоолу.

– Кой ти каза, че съм либерал! – попита строго бай Ганьо.

– Ne hordjatok már itt össze hetet-havat, én azt mondom tinéktek, kormánypártiakat kell választanunk – kiált föl baj Ganjo, s odacsap keményen az asztalra.

– De hát hogyan választanánk kormánypártit, még szavazót sem tudunk előkaparni! Aztán ugyan bizony te nem liberális lennél, Ganjo bá? – bátorkodott ellene szólani Bocsóolu.

¹ Цветан Радославов Хаджиденков е роден в град Свищов през 1863 г. По професия той е учител, а висшето си образование по философия е завършил в Лайпциг, Германия. През 1885 г., по време на Сръбско-българската война, по пътя към бойното поле, той композира песента "Горда Стара планина", която по-късно през 1905 г. е обработена от композитора Добри Христов, а през 1964 г. се превръща в химн на България. Смята се, че за написване на мелодията Радославов използва известното в родния му край Свищовско хоро.

¹ Cvetan Radoszlavov Hadzsipenkov Szvistovban született 1863-ban. Foglalkozása tanár, felsőfokú filozófiai tanulmányait a németországi Lipcseben végezte. 1885-ben a szerb-bolgár háború idején, a csatátérre menet szerezte a Búske Balkán-hegység című dalt, amelyet később, 1905-ben Dobri Hrisztov zeneszerző átdolgozott, és 1964-ben Bulgária himnuszává vált. Úgy vélik, hogy Radiszlavov a dallam megírásához a szülőföldjén elterjedt szvistovi hóró motívumait használta fel.

– Ki mondta, hogy liberális vagyok? – kérdezte szigorúan baj Ganjo.

– Hogyhogy ki? Hát nem emlékszel, hány konzervatívnak húztad el a nótáját, hányat szapultál, már hogy ne lennél liberális! Nem tudod tán – hisz magad mesélted –, hogy még Jirečeknek is elhencegtél a liberálisságoddal? – méltatlankodott Bocsoolu.

– Ejnye, de együgyű vagy – feddte meg leereszkedő mosollyal baj Ganjo. – Hát mi van abban, ha azt mondtam Jirečeknek, a szó be nem töri az embernek a fejét. Mit gondolsz, te tökfilkó, ha egy Jirečeket nem szeded, akkor kit?

– Igazsága van kegyelmednek! Bocsoolu, maradj már veszteg, mit bakafántoskodszt! – szólalt meg Gocsoolu. – is konzervatív vagyok.

– Hát engem kutyába se vesztek? Én vagyok csak igazán konzervatív! – nem állhatta már meg Docsoolu sem. – Gyerünk, Bocsoolu, csapj föl te is konzervatívnak, azt nyakon csipjük amazokat, hogy moccanni sem tudnak, úgy ám!

– Áll a dolog, csak azt tudnám, a főispán kikkel tart – felei Bocsoolu.

– A főispán? A *mieinkkel*, ez már csak természetes! – nyugtatja meg baj Ganjo. – S a főszolgabíró is velünk van. Az állandó komisszió ugyan nem törvényes, de hát a törvényességgel meg ki törődik, a komisszió is velünk van. A bíró is. A városháza is a mieink. A polgármester hezitál még, de majd megtaníttuk kesztyűbe dudálni. A községi tanácsok a falvakban meg szándékosan nincsenek jóváhagyva, értitek? Ha mellénk állnak – áldásunk rájuk, de ha nem – ördögbe velük! Úgyhogy azt mondom én tenéked újfent: ami a főispánt illeti, arra ne legyen gondod ő a mi emberünk.

– És a trógerok? – kíváncsiskodik Bocsoolu.

– A trógerok is a mieink, a cigányok is, a Zsivány Danko is velünk van ...

– De hát ő áristomban van lopásért, nem? – csudálkozik Bocsoolu.

– Hej, te mafla, csak szájátátskodszt. Kiengedtük mi azt. Megnyeri nekünk, ugyebár, a trógerokat. Odament hozzánk egyenest, maga köré gyűjtötte őket, hát ahogy a fogait ott rájuk varcogtatta, beléjük fagyott a szusz állító helyükben: „összetöröm a fogatokat, ha nem baj Ganjót választjátok!” – dörrentett rájuk. Nem szóltak amazok egy kukkot sem ellene. Fejenként két leváért vette meg őket Danko, meg benne van még az eszem-iszom is a választás előtti éccaka.

– Kutya nagy betyár, az áldóját!

– S mit gondolsz, mennyiért? Ötven leváért. Odaállsz amazok elébe is, hogy száz levát akarsz, de összeteremtették, oszt elzavarták, majd meglátod most vasárnap – összemorzsolja a csontjaikat is! – jelenti ki öntelten baj Ganjo.

– Bocsoolu, criggy, hívd ide Gunjo fiskálist, egy kiáltványt kéne összeütnie, mond neki: „Baj Ganjo hív.”

– Amint Bocsoolu távozott, baj Ganjo az asztal fölé hajolt, s titokzatos hangon így szólt társaihoz:

– Tartsátok a szátok! Ezt a fajankót egészen a választás napjáig eláztatjuk, hogy desputátust csinálunk belőle, írunk néhány választólapot pro forma az ő nevével, a többi lapot a városháza meg a megyeháza hírkászai írják meg.

– Как кой ми каза? Ами че не помниш ли колко консерватори си пердашил, колко си ги псувал, как да не си либерал? Не знаеш ли – ти сам каза, – че даже на Иречека си се хвалил, че си либерал? – възразяваше Бочоолу.

– Ей че си прост! – отговаря със снизходителна усмивка бай Ганьо. – Че какво, като съм казал на Иречека, дума дупка прави ли! А бе, ахмако, че аз, един Иречек ако не метна, кого ще метна?

– Имаш право, твоя милост! Бочоолу, налягай си парцалите, недей го опява! – обади се Гучоолу. – И аз съм консерватор.

– Ами че аз на гроб камък ли съм! Аз съм пък хептен консерватор – изгърси Дочоолу, – я стани и ти бе, Бочоолу, един консерватор, че да ги пипнем онези, да не могат да мръднат.

– Добре, ама не зная управителят с кои ще бъде – отговаря Бочоолу.

– Управителят ли? С *нашите*, разбира се – съобщава бай Ганьо, – и околийският е с нашите. Постоянната комисия не е законна, ама кой ще му дири законност, тя е наша. Бюрото е наше. Градският съвет е наш. Кметът малко шава, ама ще му отрежем куйрука. Общинските съвети по селата не са утвърдени нарочно, разбирате ли? Ако бъдат с нас – ще ги утвърдим, ако не – на дяволите. Пак ти казвам – колкото за управителя, нямай грижа, той е наш.

– Ами хамалите? – любопитствува Бочоолу.

– И хамалите са наши, и циганите, и Данко Харсъзина е наш...

– Ами че той нали беше затворен за кражба? – учудва се Бочоолу.

– Е-хе, ти патки пасеш. Пуснахме го ний него. Нали той ни спечели хамалите. Отишъл при тях онзи ден, събрал ги, че като им скръцнал със зъби, те замръзнали по местата си, като им изръмжал: „Зъбите ви ще разкъртя, ако не изберете бай Ганя!” – и хамалите кандисали. Пазарил ги Данко по два лева на човек и срещу изборите цяла нощ ядене-пиене.

– Страшен хайдучага, брей!

– И за колко мислиш! За 50 лева. Ходил при онези да иска 100 лева, те го изгъдили, нахокали го. Ще го видиш сега в неделя – кокалите им ще смаже! – казва самодоволно бай Ганьо.

– Бочоолу, я иди повикай Гуня Адвокатина да дойде тука да ни напише едно възвание, кажи му: „Бай Ганьо те вика.”

Щом Бочоолу излезе, бай Ганьо си сниши главата и с един таинствен глас се обърна към другарите си:

– Мълчете си! Това диване до самия ден на изборите ще го лъжем, че ще го направим депутат, ще напишем колкото за лице няколко бюлетини с неговото име, а другите бюлетини ще ги напишат писарите в Градския съвет и от Окръжното управление. Сега чувайте ме: министърът иска аз непременно да бъда депутат. Ти, Гучоолу, искаш ли?

– Е, че иска ми се, бай Ганьо – отговаря Гучоолу.

– Че и мен ми се иска – обажда се Дочоолу.

– А бе иска ти се тебе, ама, право да ти кажа, хептен си се омаскарил пред хората. Защо ти трябваше да излизаш толкова на лице; кой кряскаше по мегданите: „Да живеят великият патриот!”, „Долу гнусният тиранин!” „На бесилката Климента”, „Да живее Климент!”

– Ами че нали все заедно бяхме бе, бай Ганьо, защо си кривиш душата?

– Заедно, ама нашето излизане все шито-крито. Най-сетне, нейсе, като искаш толкова – добре, ще те избира. Туй, че селяните те мразят и чергите си им продали с твоя пусти фаисчилък...

– Колкото за туй, недей приказва, бай Ганьо, нали зная и ти каква си стока – дума предпазливо Дочоолу.

Бай Ганьо е готов да кипне, но в това време влиза Гуньо Адвокатина. Бай Ганьо му разправя като какво трябва да бъде възванието. Гуньо сядва до масата, зема перото и се задълбочава в мисли. По поръчка на бай Ганя слугата донася едно шише мастика. Гучоолу, Дочоолу и бай Ганьо пият, Гуньо пише. След половин час е готово следущето:

„ВЪЗВАНИЕ КЪМ ИЗБИРАТЕЛИТЕ НА НАШАТА ОКОЛИЯ

Пред вид на голямата важност и значение, което предстоящите избори за народни представители имат за настоящето и бъдещето на нашето отечество, нашите граждани, на брой повече от 700 души, събрахме се днес в двора на училището в Парцал махлеси и като обсъдихме въпроса по кандидатурите на лицата за представители, останахме съгласни и единодушно решихме да препоръчаме на г. г. избирателите от нашата околия за народни представители съгражданите си:

Ганю Балкански, търговец, известен в цяла България.

Филю Гучоолу, търговец с капитал.

Танас Дочоолу, търговец с винена индустрия.

Именно същите тия лица, които и комитетът на Народната партия беше ви препоръчал с възванието си от 27 август на миналия месец.

Като обявяваме това наше единодушно решение на останалите г. г. избиратели от града и околията ни, които имат присърце доброто на Отееството, материално подобрене на земеделеца, облекчение положението на данъкоплатеца, с една дума, интересите на нашата околия, приканваме ги да гласоподават в избора на 11-й того за горните трима наши съграждани, в които имаме пълно доверие, че те с достойнство ще представят страната ни в Народното събрание.

Г. г. Избиратели,

Представена ви е вече от няколко граждани една листа с имената на Никола Търновалията, Лулчо Докторов и Иванница Граматиков, лица не от Нашата среда, лица чужди за Нас, които нямат и не могат да имат Нашето доверие. Може би ще се явят и други, които да ви убеждават да гласувате за техни кандидати. Съветваме ви, г. г. избиратели, да не се мамите на хубавите им думи, и не се вдавайте на техните

Most idehallgassatok: a miniszter mindenképpen azt kívánja, hogy én képviselő legyek. Te, Gocsoolu, akarsz-e lenni?

– Hát, én akarnék, Ganjo bátyám – feleli Gocsoolu.

– Én se különben – teszi hozzá Docsoolu.

– Te se különben, neked is akaródzik, mi?, hát persze, de ha őszinte akarok lenni, pácban maradtál, hékám, de cudarul, a népek előtt. Minek kellett neked olyan nyiltan döngetned a melled; ki kürtölte széjjel a piactéren, hogy „Éljen a dicső hazafi!”, „Le az ocsmány zsarnokkal!” „Kötelet Kliment nyakába!”, „Éljem Kliment!”?

– Ejsze, hát nem együtt voltunk mindig, Ganjo bátyám, miért hamiskodsz?

– Együtt, együtt, de ahogy mi csináltuk, mégiscsak csínyján, szörmentében volt az. De utóvégre, egyc fene, ha annyira akarod, bevásáztatlak téged is, jól van. Azzal együtt, hogy gyűlölnék a parasztok, s az átkozott uzsozáddal még a gatyájukból is kiforgattad őket.

– Erre ugyan már szót ne vesztegess, Ganjo bátyám, hisz tudom, milyen jómadár vagy te magad is – veti a szemére, de óvatosan, Docsoolu.

Már fortyanna föl baj Ganjo, mikor éppen megérkezik Gunjo fiskális. Baj Ganjo elmeséli neki, hogy mi legyen a kiáltvány. Odaül Gunjo az asztalhoz, veszi a tollat, s gondolataiba merül. Baj Ganjo parancsára a szolga hoz egy üveg masztikát. Gocsoolu, Docsoolu és baj Ganjo iszogatnak, Gunjo ír. Fél óra múlva kész is van az alábbiakkal:

KIÁLTVÁNY JÁRÁSUNK VÁLASZTÓIHOZ

Tekintettel ama nagy jelentőségre és fontosságra, amelyvel a közelgő képviselő-választás hazánk jelene és jövője szempontjából bír, több mint hétszázan polgárok összegyűltünk ma a Parcal-mahleszi iskola udvarán, s megvitatván a képviselőjelöltek személyének kérdését, egyetértettünk s egyhangúlag úgy döntöttünk, hogy járásunk választó urainak képviselőként alábbi polgártársainkat javasoljuk:

Ganjo Balkanszki, Bulgária szerte ismert kereskedő,

Filjo Gocsoolu, nagy tőkével rendelkező kereskedő,

Tanasz Docsoolu, borkereskedő.

Ugyanezen személyeket recommendálta tinétek a Néppárt bizottságának múlt havi, augusztus 27-i proklamációjája is.

Kihirdetvén ezen egyhangú határozatunkat városunk és járásunk többi választópolgárának, ki szívügyüknek tekintik Hazánk jó sorsát, a földműves materiális helyzetének javulását, az adófizetők terheinek könnyítését, egy szóval járásunk érdekeit, egyúttal felszólítjuk őket, hogy a folyó hó 11-i választáson fent említett három polgártársunkra adják voksukat, kikben is teljes a bizalmunk, hogy méltón képviselik hazánkat a Nemzetgyűlésen.

Választó urak!

Ismeretes már előttek egy lista, melyet néhány polgártársunk terjesztett elő Nikola Tärnovalijata, Lucsko Doktorov és Ivanica Gramatikov nevével, amely személyek azonban nem közölünk valók, számunkra idegenek, akikben nincs és nem lehet bizodalunk. Meglehet, jönnek majd mások, kik meg akarnak győzni titeket, hogy az ő jelöltjeikre szavazzatok. Azt tanácsoljuk tinétek, választó urak, ne hagyjátok magatokat rászedni szép szavaiktól,

hízelgéseik be ne csapjanak titeket, s ne higgyetek azoknak a mendemondáknak és elmeszüleményeknek, amilyeneket ők terjesztenek valamiféle, a megyeházáról jött sürgönyökről stb. Nikola Târnovalijata Târnovóban született, s olyan ember, aki egy bolha miatt fölgújtja a takarót. Lucsko Doktorov, úgy, ahogy van, a Dudán túli tartomány híve, Ivanica Gramatikovot pedig senki sem ismeri, de, nota bene, az oroszok neveltje, következésképp drága hazánk árulója.

Választó Urak!

Bizonyosak vagyunk benne, hogy fönti, vagyis alábbi személyek:

Ganjo Balkanszki,

Filjo Gocsoolu,

Tanasz Docsoolu

kik teljes odaadással és alázatos hűséggel viseltetnek a TRÓN és ÖFELSÉGE, SZERETETT I. FERDINÁND HERCEG DINASZTIÁJA IRÁNT, s akik híven támogatják jelenlegi hazafias kormányunkat, élén a mostani miniszterelnökkel, megnyeri bizalmatokat.”

– Bravó, Gunjo – kurjantott föl baj Ganjo –, de hisz te kész Bismarck vagy!

– Miért, te olyan ostobának tartasz? – válaszolja magabízva Gunjo.

– Na most eriggy, vidd a nyomdába, ekkora, ni, nagy betűkkel nyomtassák ki.

– És pénz?

– Nincs pénz, mondd meg a jóembernek, hogy csak csinálja meg így, mert ha nem, elintézzük a Városházán meg a többi kancellárián, hogy a papírjaikat ne nála nyomtassák. Érted? Na akkor uccu – kommandíroz baj Ganjo.

– Ti meg tudjátok-e – folytatja baj Ganjo –, hogy amazok sürgönyöztek a miniszternek, oszt felpanaszolják, hogy a főispán járja a falvakat és agitál.

– Tökfilkók! – mondja Gocsoolu.

– De még mekkorák! – toldja meg Docsoolu.

– Mintha bizony a miniszter szent szűzanyácska volna, hogy csak úgy hoci-nesze hallgatna rájuk! Azt válaszolta nekik: a választások szabadok, hahaha!...

– Szörnyű kutyafajzat, a franc essen belé! Még hogy szabadság? Nesztek! Vasárnap majd láthatnak olyan szabadságot, hogy egész életükben attól kódulnak! Főként Gramatikov! Szegénykém, nem látott még mifelénk választást! Na majd csak álljanak oda elibe azok az oláhok, azok a cigányok, vérben forognak szemeik, nyújtogatják két ujjukat szétfeszítve, azok a hörgő torkok, azok az övek körbe, föltekercintve a gigájukig, csak meresszék rá a szemüket – szembe vele, hátulról meg ahogy az a vadkan dübög, az a Zsivány Danko, oszt csak elkiáltja magát, hogy: „Kapd el!” ...

– Hahaha! – kacag gyönyörűségtől fénylő szemmel Gocsoolu és Docsoolu.

– Li-be-rá-li-sok! Kos-ten-tú-ci-ó! Nesztek, Kostentúció! Abban a telegramban van a bizásuk folyton. Bolhát ültettek a népek fülébe ezzel a „mcgyei sürgönnel”, telekürtölik vele a világot. Olvassák, mutogatják fünek-fának. Hej, mekkorát derültünk a főispánnal a kávéházban! Csak úgy, pro forma, kinyomtatta azt a nyavalyás sürgönyt, és szétküldte a kávéházakba. Ülünk tegnap a szokott helyen, látjuk ám, hogy amazok, ahogy összedugják fejüket az asztal fölött,

ласкания, и не вярвайте на разни пръскани от тях слухове и измислици за някакви си окръжни телеграми и прочее. Никола Търноволията е родом от гр. Търново и зитова той от инат за бълхата изгаря юргана. Лулчо Докторов е цял-целеничък Задунайская Губерния, а Иваница Граматиков никои не го познава и nota bene, той е руски възпитаник, следователно предател на нашето мило Отечество.

Г.г. Избиратели,

Ний сме убедени, че горните лица, т. е. долните:

Ганю Балкански,

Филю Гочоолу,

Танас Дочоолу,

които имат пълна преданост и коленопреклонна вяност към ПРЕСТОЛА И ДИНАСТИЯТА НА НЕГОВО ЦАРСКО ВИСОЧЕСТВО ЛЮБИМИЙ НИ КНЯЗ ФЕРДИНАНД I-й и които вярно ще поддържат днешното ни патриотическо правителство во главе със сегашния президент-министър, ще спечелят вашето доверие.“

– Браво бе, Гуньо – провикна се бай Ганьо, – ти си бил цял Бисмарк.

– Че ти за прост ли ме мислиш? – обажда се самодоволно Гуньо.

– Сега иди и дай това в печатницата да го напечатат с едри букви, ей таквиз!

– Ами пари?

– Няма пари, ти му кажи тъй да го напечата, ако не, кажи му, че ще речем на Градския съвет и на другите канцеларии да не си печатат книгата у него. Разбра ли? Хайде сега – командува бай Ганьо.

– Вий знаете ли – продължава бай Ганьо, – онези подали телеграма до министъра да му се оплачат, че управителят тръгнал по селата да агитира.

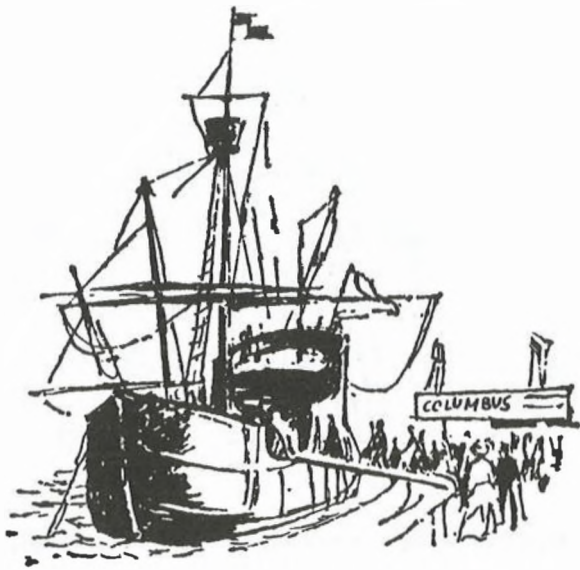
– Диванета! – обажда се Гочоолу.

– Ама какви! – допълня Дочоолу.

– Министра чева не е света Богородичка, да ги послуша хемен така! Отговорил им: изборите са свободни, ха-ха-ха!...

– Ха-ха-ха! – кикотят се Гочоолу и Дочоолу.

– Страшен дявол, да го вземе мътната. Свобода ли? На-а свобода! Ще видят те в неделя една свобода, че ще я помнят до живот. Хелс Граматиков! Той, горкия, не е виждал още наши избори. Да му излязат насреща ония ми ти влася, ония ми ти цигани с кръвясали очи, изпъкнали два пръста навън, ония пресипнали гърла, ония ми ти пояси до гуша; да му се облещят насреща, па

да иде онзи глиган, Данко Харсъзина, отзаде му, па да извика само: „Дръжте го!“

– Ха-ха-ха! – кикотят се Гучоолу и Дочоолу със светнали от удоволствие очи.

– Ли-бе-ра-ли! Кос-тен-ту-ция! На-а, костентуция! Те все се надяват на „окръжната телеграма“ Проглушили са ушите на хората с тази окръжна телеграма. Току я четат, току я сочат на света. Че се смяхме вчера с управителя в кафенето. Той, колкото за лице, накарал да напечатат тая пуста телеграма, разпратил я по кафенетата. Вчера седим с него в кафенето, гледаме онези, като си навели главите над една маса, като че овци пладнуват, четат ли, четат телеграмата, радват се, чуваме, шушнат си: „Свободни! Изборите свободни! Полицията няма да се меси!“ А ний с управителя кис-кис-кис! Аз го погледвам с едно око и му казвам на смях: „Ний сме сигур!“ Той като се закикоти и хоп – една мастика. Той се потуша по джсба – демек онова писмо, за свободата на изборите, смигне с око и каже: „Ний не сме сигур“, и кис-кис-кис! Хоп! Друга мастика.... На-а-ризахме се богато!... Че като доде и Данко Харсъзина, че и други, и други, че като се затворихме в кафенето, че като викнах на цигуларите: ха сега! Изпокъсаха си кордите!... Мастиката му не е добра на Георгя, па и мезето калинаво; не вземе да направи красавички, ами дава кисела бамя!... Уф! Боли ме глава от вчера. Гучоолу, я налей още по една мастика.

– За махмурлук!

– Остави се, че и довечера пак трябва да се пие. От тази вечер трябва да наредим хората по кръчмите.

– Не е ли рано, бай Ганьо? – обажда се Дочоолу.

– Не е рано то, утре е събота, остава да пият 36 часа. Не е рано! Тамам! Па най-сетне няма хемен все да пият. Ще се изреждат. Едни ще пият 5-6 часа, ще си почиват, други ще почнат. Наред, наред! Като се съберат веднъж, няма да се разотиват. Там ще пият, там ще ядат, там ще спят! Разбрахте ли?

– Знаем ний, за пръв път ли правим избори! – обажда се Гучоолу.

– Ти, Гучоолу, като минеш край Арнаутина, кажи му да приготви за тази вечер 300 оки хляб и да ги прати – 100 оки в Циганската махала при Топачоолу, 100 оки в Парцал махлеси в Гювата кръчма и 100 оки долу, при хамалите. Ти, Дочоолу, замини край тези кръчми и кажи да почнат вече да дават от тази вечер вино,

mintha birkák delelnének, olvassák, de hogy falják a sürgönyt, lelkendeznek, hallani ahogy mondják: „Szabadok! A választások szabadok! A rendőrség nem avatkozik bele!“ Mi meg a főispánnal – hihih, kuncogtunk csak. Rásandítok fél szemmel, mondom neki nevetve: „a mi szénánk tipp-topp!“ Fölnerít erre, aztán hopp! ledönt egy masztikát. Megütögeti a zsebét, vagyis hát azt a levelet, a választások szabadságáról, rám kacsint, s azt mondja: „a mi szénánk nem tipp-topp!“ – és hihih, hopp! egy másik masztika... Feldöntöttünk komiszul a garatra!... Hát még mikor jött Zsivány Danko, aztán mások, újabbak, megint, ahogy bezárkóztunk a kávéházba, ahogy odakiáltottam a primásnak, hogy „húzzad!“ Szakadtak ott húrok, az áldóját... Nem jó a masztikája Georginak, a harapnivalója se, silány, na, uborkát sem akaródzik neki csinálni, savanyú bameát ad csak korcsolyának! ... Pffü! Fáj a fejem még tegnaptól. Gocsoolu, tölts egy pohárral mindenkinek a masztikából!

– Kutyaharapást szőrive!

– Hagyd el, estére megint inni kék. Mától ide kell állítani a népeket a kocsmákba.

– Nem korai ez még? – kérdi Docsoolu.

– Nem korai, nem. Holnap szombat, csak harminchat órájuk marad, hogy igyanak. Nem korai ez! Éppen idejében! Meg aztán utóvégre nem isznak furtonfurt. Majd csak szépen sorjában. Iddogálnak öt-hat órácskát, pihennek rá egyet, mások folytatják. Sorjában, csak sorjában! Ha egyszer összegyűlnek, széjjel nem szélednek! Ott esznek, ott isznak, ott alszanak! Értitek?

– Tudjuk mi jól, tán először csinálunk választásokat! – mondja Gocsoolu.

– Gocsoolu, elmegy az Albánhoz, megmondod neki, hogy csináljon estére háromszáz oka kenyeret, oszt százat a cigányfertályba Topacsooluhoz, százat a Rongyosiba, Gogov kocsmájába, száz okát meg az alvégre, a trógerokhoz. Docsoolu, te meg járjad sorba a kocsmákat, oszt hagyd meg, hogy estétől kezdek mérni a bort, a pálinkát, Jobban pálinkát adjanak, hallod? Azt mondjad meg nekik, nehogy többet számoljanak, az ördög vigye el őket! Harmadéve is a semmiért kétezer levát csaltak ki tőlünk a kupcihérek! Mondd meg nekik, hogy eszüknél legyenek, mert a Városháza velünk van! Menj el a mézsárosokhoz is, aztán mond meg nekik, hogy a hitványából szedjenek össze egy-két kosárra való tüdőt, zsigereket, csontot, azt elküldjük a kocsmákba, hogy főzzenek a mi-einknek egy üst csorbát. Estére a főispán meg a főszolgabíró visszajön a falvakból, én majd elviszem őket, körülnézzünk a többi kocsmá meg kávézó háza táján. Összeszedjük a kancelláriákból, mindből, a skriblereket, hogy körmöljék a választólapokat, egész éjjel íratjuk velük. Én már találtam is papírost, olyan kékes-sárgásforma. A mieinket szépen összehajtogatjuk, mint az amulettet...

– Háromszögformán – magyarázza Docsoolu.

– Úgy, háromszögformán. Aztán el kéne csipnünk néhányat az ő választólapjaikból, lássuk milyen a papírosuk, meg hogyanformán hajtogatják, és csináltatni kék a firká- szokkal ezer-kétezer darabot a nevünkkel az ő papírjukon.

– Hétpróbás egy agyfűrt ördög vagy te, Ganjo bátyám, kitanultad ennek minden forszát, megy is, mint a karika- csapás! – mondja áhitattal Gocsoolu.

– Szép dolog! Nem lenne Ganjo Balkanszki a nevem, ha nem tudnám e mesterségnek csinját-bínját. Tegyel engem,

urambátyám, ahová csak akarsz, bármelyi járásba, s mondj nekem akárkit, hogy választassam meg, meglátod! Allíts egy szamarat jelöltnek, megválasztom én azt is, az anyja mindenét! Csak add nekem a főszolgabíróт a csendőrökkel, s adj ezer-kétez'er levát. Akkor aztán én összeverbuválom neked, barátocskám, azokat az akasztófára való imposztorokat, negyven örven mordályégetőt, aztán eltranszírozom őket két-három kocsmába az alvégen, adok nekik fejenként egy vödörrel, oszt elkurjantom magam, hogy „aki rézangyala van! Éljen Bulgária!” He-hej, az árgyéusát! Ahogy erre azok vére'es szemüket kiguvasztják, ahogy húzzák elő övükből azokat a késeket, hogy belevágják az asztallapba, ahogy azon a rekedt, hörögő hangon csapnak duhaj nagy ordító'zást – inadba száll a bátorságod! Aztán akkor az ember az éjnek évadján végigvezeti ezt a rémületes csajvadé'kot a városон... Oppozí'ció?... Az ördög sem merne szembeszállni veled. Csak vidd oda őket valamelyik ellenfeled há'za elé! Jézus atyám!... Ahogy a hangjukat ott nekieresz'tik, a torkukon ahogy kifér!... Óra járásnyi messziről ha hallod, hangyák futkosnak még akkor is a bőröd alatt, s mint a sündiszónának, hajad szála meg égnek áll!... Majd hívd össze a falusi bírókat, az ír'nokokat, oszt villogjon rájuk a szemed, varcogtasd a fogad, s mutass oda e haramiákra... Választók?... – se éden se földön, még árnyékukat se talál'ni! Ahogy falvanként a bíróval egyetemben tizenkét előljá'ró végül csak összeszállingó'zik, ahogy a csinovníkokat meg ír'nokokat is összeszeded, a város szélire meg csendőröket állítasz, hogy a többi parasz'tot visszaküldjék, a бүрö't pedig szépen körülveszed ezzel a negyven-ötven latorral, még egy kis kalamajkát csinál'sz, hogy az urnákba ezalatt, zsupsz bele, egy paksaméta cédu'la, már meg is van a te számár ké'pviselő'd, hahaha!

– Hahaha – hahotázott vele Gocsoolu és Docsoolu –, bravó, Ganjo bátyánk!

– Szóval így, de a csendőrség nem elég, meg kell nyerned a бүрö't is – folytatja baj Ganjo.

– Én is amondó vagyok – helyesen Docsoolu. – Az most a mién'k, de hát ezt csak úgy mondom... Bizony is, Ganjo bátyám, mondd már el, kérlek alássan, a бүрö't hogyan rendeztéték el?

– Hogy hogyan? – válaszolja hetyke mosollyal baj Ganjo.

– Igen egyszerűen! Választottunk, ugye, megyei tanácsot. Nyolcan voltak benne azok, négyen a mieink. Addig-addig, elértük, négyüket, a potentátok közül felfüggesztettek... Azt mondjátok most, hogy nagy patáliát csaptak erre. Ott egye a fene! De amíg ezt elegyengették, a választásoknak vége is. Négyen maradtak amazok, négyen mi. De csak a mihaszná'bbakat hagytuk ám meg közülük! Összeültünk, hogy állandó komisszió't választunk. Egyiküket azonban hogy, hogy nem, a hivatal'szolga csak nem leli – értitek ugye?

– C-c-c! – csetteget Docsoogu. – Mekkora Bismarck vagy te, hallod! Sőt még a nyomodba se érhet az a Bismarck!

– Várj csak, várj, mit tudsz te még, most jön a java! Végre is csak a németeknek lehet Bismarckjuk?... Elég az hozzá, jó urak, maradtunk négyen mi, hárman azok. Többség! Merthogy, persze, nem most bújtunk ám ki a tojásból – a komisszió, úgy, ahogy volt, a mién'k. De ez hagyj'án, hanem még több szavazatot kaptunk a mieinkre, mert kettő'nek közülük külön-külön megígértük, hogy

ракия. Повече ракия да им дава, чу ли? Па да им кажеш да не надписват много, че ги земват дяволите. По-онази година за нищо и никакво 2000 лева ни оскубаха, маскарите! Кажи им да си опичат ума, зере Градският съвет е наш! Замини и покрай касапите, кажи им, колкото имат мардалък, дроб, черва, кокали, нека ги съберат в един-два коша, че ще ги пратим по кръчмите да сварят на нашите по един казан чорба. Довечера управителят и околийският ще се завърнат от селата, аз ще ги зема с мене да пообиколим другите кръчми и кафенетата. Ще съберем от всичките канцеларии да пишат бюлетини; ще ги караме цяла нощ да пишат. Аз избрах хартия, таквази сивичка, жълтичка. Нашите бюлетини ще ги сгъваме като муски...

– Юч-кюшелии – пояснява Дочоолу.

– Юч-кюшелии. Па трябва да пипнем няколко техни бюлетини, да видим каква им е хартията и как ги сгъват, та да накарам писарите да напишат 1000-2000 бюлетини на тяхна хартия с наши имена.

– Страшен си дявол, бай Ганьо, изучил си ги тия пущини на пръсти! – казва с благоговение Гучоолу.

– Хубава работа! Защо съм Ганьо Балкански, ако няма да зная и този занаят. Ти, господине мой, тури ме в която щещ околия и ми кажи когото щещ да ти избира. Едно магаре тури за кандидат, и магарето ще ти избира, майка му стара! Само дай ми околийския с жандармите и ми дай 1000-2000 лева. Да ти събера аз тебе, приятелю мой, ония ми ти синковци от кол, от въже, тъй 40-50 прангаджии и да ги наредя в две-три кръчми по краищата, да им подлож'а по ведро на глава, па да им извикам: „Ха бакал'ъм! Да живее България!“ Хе-е! Тука ли си, Пенке ле!... Като накръвят ония ми ти изпъкнали очи, като почнат да вадят от поясите ония ми ти ножове, да ги бучат по масите, като дигнат една олелия с ония ми ти прегракнали, дрезгави гласове – страх да те лобие! Па земи, че поведи през нощта тази страхо-тия през сред града... Опозиция ли?... Дяволът не може да ти излезе насрещ'а! Прекарай ги край къщата на някой противник... Мале мила! Като разтворят ония ми ти гърла!... От един сахат място да ги чуеш, мравки ще запъплят под кожата ти, като на таралез ще ти настръхнат косите!... Па свикай селските кметове и писари, па им светни с очи, па им скръцни със зъби, па им посочи тия синковци... Избиратели ли?... – И сян-

ката им няма да видиш! Като ти кацнат от всяко село по 12 души общински съветници с кметовите барабар, като събереш чиновниците и писарите, постави по краищата жандарми да връщат другите селяни, окръжи бюрото с тия 40-50 катили, направи някоя шашарма, наблъскай в кутиите няколко снопа бюлетини и ето ти тебе магарето народен представител, ха-ха-ха!

– Ха-ха-ха – отзоваха се Гучоолу и Дочоолу, – браво бе, бай Ганьо!

– Тъй, ама само полицията не стига, трябва и бюрото да е твое – допълня Гучоолу.

– И аз тъй мисля – придружава Дочоолу. – То е сега наше, ама казвам санким... Наистина бе, бай Ганьо, я разправи, моля ти се, как скопосахте това бюро?

– Как ли? – отзовава се със самодоволна усмивка бай Ганьо. – Твърде просто! Нали избрахме окръжен съвет? Осем излязоха *техни*, четворица – наши. *Накарахме* да касират четворицата от техните, по-главните... Ама ще речете, че се дигнала гюрютля. Майната му! Додето я оправят – изборите ще свършат. Останахме четири техни и четири наши. Ама от техните оставихме само фукарите. Събрахме се да избираме постоянна комисия. Едного от техните разсилният не можа да го намери – сецате ли се?

– Ц... ц... ц...! – цъка Дочоолу. – Какъв ти Бисмарк! Бисмарк не може ти обърна чехлите!

– Чакай де, какво си видял ти още? Па най-после само немците ли имат Бисмарк?... Нейсе: останахме, ефендим, трима техни, наши четворица, болшинство! Е, разбира се, нямаме жълто на гагата – комисията излезе цяла наша. Остави това, ами получи се повече гласове за нашите, защото на двама от техните бяхме обещали поотделно, че ще ги изберем за член-секретари, и те, ахмаците, гласуват ли, гласуват за нашите... ха-ха-ха! Сега ходят из улиците като афионлии. Хеле единия от тях, влиятелен, дженабетина, по селата ний го зехме да агитира с нас, като му обещавме да го изберем за секретар, и той, диването, зе, че си напусна службата... Остави питомното, та гони дивото. Ахмак!... Дочоолу, я налей още по една мастика.

Бай Ганьо процеди мастиката през мустаците си, избърса се с дланта, засука „тия пущини“ и продължи:

– Сега да ви кажа как се избира бюро за изборите. Това става по жребий. Председателят на съда го тегли. Тъй се казва „по жребий“, ама аз мога да ти избира, когото искам. И твърде лесно: ако пуснеш билетчетата в чаша, да могат отвън да се виждат, трябва да драснеш с мастило по една чертичка на пълните билетчета; ако ли пък са в кутия, трябва да вземеш по-дълбока кутия, да не се виждат отстрана билетчетата и ще наредиш пълните от една страна, празните – от друга. След туй остава ти само да попушнеш на председателя, че „работата му е спукана“ и затова „да си отваря очите“... Извикат: Иван, Стоян, Първан! Трябва ли ти Първан? – земи пълно билетче. Не ти ли трябва Първан – земи празно билетче. Сиреч председателят тегли жребия...

– Пустия му бай Ганьо! И *онези* простаци намерили с кого да се борят. Тежко им – произнесе Гучоолу.

– И с тази глава да не станеш досега министър! – учудва се Дочоолу.

– Нейсе, запуши я! – дума скромно бай Ганьо. – Нали ги знаеш българите!...

megtesszük őket titkároknak, azok a fajankók meg erre szavaznak ám a mieinkre, de hogy szavaznak!... Hahaha! Most mint a mákonyosok, szédelegnek az utcán. Kivált az egyikük, befolyásos fráter, vittük magunkkal a fránya flótást, agitáljon velünk, ígértük neki előtte, persze, hogy titkárt csinálunk belőle, az meg, a marhája, otthagyja erre a hivatalát... Pedig, ugye, jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok... Ostoba tökfilkó!... Docsoolu, tölts még nekünk egy pohárral!

Átszürcsöli baj Ganjo bajsza a masztikát, tenyerével letörli, megpödörinti „ezt a nyavalyást”, majd folytatja:

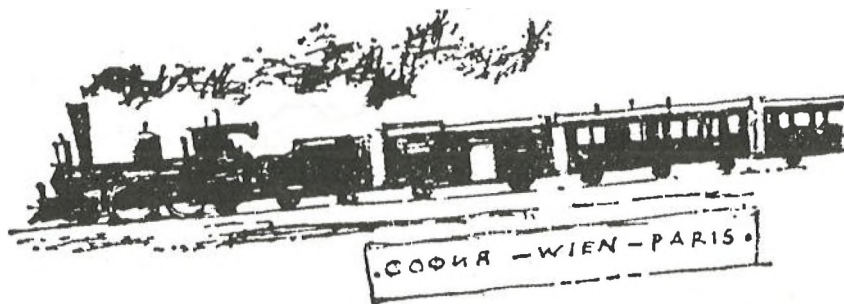
– Essék szó most arról, a választási büro hogyan alakul. Hát ez sorsolással megy. A bíróság elnöke húz. Úgy mondják, ez sorsolás, de én azt választom ki neked, akit csak akarok. Még hozzá igen könnyen: ha pohárba teszed a bilétákat, hogy kívülről is lehessen látni, a megírtakon tintával egy vonást kell hagynod, ha meg dobozba teszed őket, mélyebbet kell szerezned, hogy oldalról ne lehessen belátni, aztán a megírtakat az egyik oldalra, az üreseket meg a másikra rakod sorba. Akkor már csak az marad, hogy odasúgd az elnöknek, hogy „balul üthet ki a dolga”, ezért „résen legyen”... s akkor kiáltják, hogy Ivan, Sztojan, Parvan! Kell neked a Parvan? – húzz ki egy megírt bilétát. Nem kell a Parvan? – végy egy üreset. Hát így húz sorsot az elnök ...

– A bitangját ennek a Ganjo bának! *Azok* az ostobák is emberükre találtak ám! Jaj szegény fejüknek! – lelkenedik Gocsoolu.

– S ilyen koponyával hogy még ne légy miniszter! – csudálozik Docsoolu.

– Ugyan, hagyd el! – mondja szerényen baj Ganjo. – Te ne ismernéd a bolgár fajtát?

Szondi György fordítása

Емил Манов

Внуците

Emil Manov

Az unokák

Kedves és tisztelt Aleko!

Egy olyan haladott kor távolából írok neked, melyről, sajna, nem lehet semmi fogalmad. A néktek már kozmokbanetikus fél évszázad régióiból jelentkezem, hogy néhány hírről tudósítsalak és paradicsomi unalmad megtörjem (ott vagy ugye, nem tévedek?), de mindenekelőtt hogy örömet szerezzek neked.

Más az élet most, Aleko. Hol van már a te szegény falusi, rongyos, más kapcája Bulgáriád? Hol vannak már a mell-döngető patrióták, a főkolompós kufárok, a teljuralmak birtoklói s a kormányzó egyebek, meg az ő talpnyaló mamelukjaik, a cégéres bitangok s bösz zsandárok; hol vannak a liberálisok s a konzervatívok, a Zsivány Dankó „kortesei”, meg a „le vele”, „éljen”, „kard ki”, a csahos firkászok és képviselők, hol a cilinderek, a mindig készek, hogy nagy ívben süvegjenek bárki idegennek, s a „drága hazát” egy tál lencséért eladni serények. Hol van már a jöttment, akinek aztán beadta a deftert, hogy csak úgy füstölt (kellett neked – ha vesztig maradsz ...), hol felséges fia, kinek korai véged miatt már semmit sem tudtál beadni. Igen hiányzanak nekünk a bankárok, a rabló dohánykereskedők, az idegen jövedék, a részvényesek, a delnők, bakasárik, katonatiszti dámák („nyavalyás

Уважаеми и драги Алеко,

Пиша ти от далечината на едно напреднало време, за което ти си нямаш, уви, никаква представа. Пиша ти от висините на нашия космокибернетически полувек, за да ти съобщя някои новини и да поразсея райската си скука (там ли си наистина!), а най-паче да те зарадвам.

Друг живот е сега, Алеко. Няма я вече твоята бедна, селска, дрипава, подмятана България. Няма ги вече патентованите патриотари и башгешефтери, личните и нелични режими с техните мазни ибрикчий, пладнешки хайдучаги и свирепи жандари; няма ги либералите и консерваторите, нито „избирателите“ на Данко Хаирсъзина, нито „долу“, „да живеят“ и „шашки във“, нито продажните журналисти и депутати, нито цилиндрите, готови да се снемат пред всеки чужденец и да продадат „милото Отечество“ за паница леща. Няма го ябанджията, комуто ти връзваше газено тенеке отдира (що ти трябваше – да би мирно седяло...), нито височайшия му син, комуто ти не можа да вържеш нищо по причина на ранната си кончина. Много ни липсват банкерите и тютюноотговорците-обирджии, чуждите режими и акционерите, госпожите и офицерските дами („пусти върхар“ – помниш ли?), нямаме си вече

селски лихвари и заръкавени кръчмари. И не се чуе да екне „Зелен листец“; нито „Каран-каранфилчето“.

А сега, дръж се, Алеко, и нека Саваот ти помогне (разгеле, там ти е под ръка) да запазиш свят и самообладание. Аз нарочно оставих за края най-голямата новина, за да те подготвя, тъй да се рече, психологически, пък и, надявам се, безплътните духове от Оня свят не подлежат на дамла...

С една дума – няма го вече и него! Няма го героя на твоето време, живия символ на някогашна България, търговеца на гюлово масло, смешния парвеню, несравнимия простак и наглец, оня, дето винаги беше с властта и на власт и никога не губеше нищо, същия, комуто и днес се смеят поколенията. Няма го твоя Ганю Балкански!

Ти му построи паметник преживе, а той те преживя. Ти го обезсмърти и той наистина изглеждаше безсмъртен. След тебе той заграби в алчните си лапи цяла България, изпоотъка я и още доста свят опропасти и изтреби – но народ свършва ли се? Доживя дори до социалната, че и до три дни подир нея. Доживя, но като се поогледа и видя накъде тръгват работите, взе че се гътна и умря. Беше – какво обичаше сам той да се изразява. Отиде си от тоя грешен свят, а народът остана и туй то!

Че какво по-хубаво от това „туй то“; би викнал ти, да беше жив. Нали затова ни гореше душицата – да го няма, да изчезне най-сетне твоят герой, та да въздъхне свободно народът и да процъфти Отечеството?

И процъфтя Отечеството. Процъфтя, че и нещо повече... Но това повече щеше да бъде още повече може би, казвам ти го под секрет, България би била райска градина за чудо и приказ, ако барабар с народа и сред него, като къклица сред живото, не бяха останали синовете и внуците му. Ганювите внуци, Алеко!

А сега следват няколко истории за внуците. Тези от тях, които вече са в затвора, няма да закачам.

Историйките са действителни, посменил съм само имената в интерес на внуците (а най-паче в мой собствен интерес...) Ако тук-таме поукрася фактите, то ще бъде неволно, по писателски навик.

Пак твой...

Най-напред нещо за историята на историята.

Отидох онзи ден в едно учележение по свои пенсионерски работи. Нещо самооблагането ми беше объркано и бях получил писмо с печат – да го оправя, понеже в противен случай ме чакала голяма глоба. С чиновничката не можахме да се разберем, трябваше да ида при началника. Отидох аз при началника, а той ме прати при по-горния началник.

Почуках, свалих шапка и влязох. По-горният пишеше нещо на бюрото си, пък и часът не беше приеман, та съвсем основателно ме погледна малко навъсено. Попита ме какво обичам, но тъй, че бях готов или да се съглася с чиновничката и да ида да си излия кафето в клуба на заслужилите пенсионери, или да вдигна скандал.

Не сторих нито едното, нито другото. Най-неочаквано началникът се взря в лицето ми и една радушна усмивка разтегна симпатичните му бърни:

– Яааа! Другарят Кирифейски?!

Скочи от мястото си, спусна се, прегърна ме.

– Бе, Кирифейка, не можах да те позная, бе! Ц-ц-ц-ц... Гледай! Тююююх, колко време не сме се виждали, от ученическата скамейка кажи-речи... Не ме ли помниш? Нищо, позамисли се

színe-lángja” – emlékszel?), nincsenek már falusi uzsorások és felgyűrt ujjú kocsmárosok. És sehol se hallani, hogy gajdolnák a Zöld levelecskét és a Szegfű, szegfűcskét.

Most pedig, Aleko, fogódd meg, s legyen segítségdre Szavaot: (hisz éppen ott van, ugye, ügyis kéznél?), hogy önuralmad s eszméleted el ne veszítsed. Szándékosan hagytam a végére a legnagyobb hírt, hogy amint mondani szokás, pszichológiailag előkészítelek, no meg, remélem, a túlvilág testetlen szellemei gutaütést nem kaphatnak...

Egyszerűen – nincsen már Ő sem! Nem él már korod hőse, az akkori Bulgária élő szimbóluma, a rózsaoilaj-kereskedő, a nevetséges parvenü, a páratlan prosztó, a pimasz. Ő, aki mindig a hatalommal és a hatalom volt, és aki semmit sem veszített soha, Ő, akin még ma is nevet az utókor. Nem él már a te Ganjo Balkanszkid.

Emlékművet állítottál neki még életében, s túlélte tégedet. Halhatatlanná tetted, s valóban halhatatlannak tetszett. Ahogy elmentél, mohó karmai közé kaparintotta egész Bulgáriát, összepiszkította egészen, s még seregnyi embert tett földönfutóvá és tiport agyon – de egy népnek csak úgy vége nincsen. Megélte még a szocializmust, sőt három napot is utána. Megélte, de ahogy körbenézett s látta, merre tart a dolog, fogta magát, azt beadta a kulcsot, kampec. Volt – nincs – ahogy maga szerette mondani. Elhagyta ezt a bűdös földi létet, de maradt a nép – kész!

Ejh, mi szebb van ennél, mondanád, ha élnél, hogy „kész!“. Hát nem azért égtünk a vágytól annyira már – hogy többé ne legyen, hogy végre eltűnjön a föld színéről a te hősöd, és föllélegezzon a nép, s a haza fölvirágozzék?

S a haza fölvirágozott. Fölvirágozott, mi több... De ez a mi több, még ennél is több lehetne, s Bulgária talán, de köztünk legyen mondva, paradicsom lenne ország-világ csodájára, ha a néppel s közöttük mint konkoly a búzában nem maradtak volna fiai és unokái. Baj Ganjo unokái, Aleko!

Most pedig néhány kis történet következik az unokákról. Kik már a börtönben vannak, azokat nem bántom.

Ezek a históriák mind megtörténtek, csak a neveket változtattam meg az unokák (de mindenekelőtt a magam jól felfogott) érdekében. Ha a tényeket itt-ott megszépítem, akaratlanul teszem, szokásból, hisz író vagyok. *Őszinte híved ...*

Legelőször a történetek történetéről.

El kellett mennem a minap a nyugdíjam ügyében egy hivatalba. Valami nem volt rendjén az adótaksa körül, s kaptam egy pecsétetes levelet, hogy tisztázzam a dolgot, ellenkező esetben tetemes bírság vár rám. az ügyintéző hölgygel nem tudtam zöld ágra vetődni, a feletteséhez kellett fordulnom. Bementem hát a főnökhöz, az meg továbbküldött a még nagyobb nacsalnikhöz.

Kopogtam, levettem a kalapom, s beléptem. A nagyfőnök valami irományt körmölt az íróasztalán, meg aztán nem is volt akkor éppen fogadóóra, úgyhogy megvolt minden oka, hogy kissé morózusan nézzen rám. Megkérdezte, mit óhajtok, de úgy kérdezte ám, hogy legszívesebben inkább elfogadtam volna az adminisztráció tanácsát, s elmegyek az érdemes nyugdíjasok klubjába egy kávéra, vagy pedig botrányt csapok.

Sem egyiket, sem másikat nem tettem. A főfő főnök váratlanul rámszegezte tekintetét, s barátságos ajkai szívélyes mosolyra húzódtak széjjel:

– Nahát, Kirifejszki elvtárs?!

Фюлугрота a helyéről, odasietett hozzá, átölelt.

– Hinnie, Kirifejkám, alig ismertelek meg, nézzünk oda! C-c-c-c... Azt a hét meg a nyolcát! tyű, milyen régóta nem láttuk egymást, mondhattam az iskolapad óta, nahát! ...Nem emlékszel rám? Na nem baj, törd csak egy kicsit a fejed, majd eszedbe jut... Micsoda, az adótaksa? El van intézve, semmi az egész – Itt a főnök hangulatában némi változás következett be, visszafogottabban csak annyit mondott: – Idefigyelj, méltóztassál kifáradni egy rövid időre, sürgős dolgom van. Két-három telefon, tudod... ahogy végzek, hívatlak.

Míg a folyosón várakoztam, erőltette egyre az eszem, de hasztalan, nem emlékeztem, ki ez az ember. Az iskolapadot említette, tehát valami régi pajtás. Azonkívül csak a legjobb barátaim hívtak Kirifejkának... Hej ez az átkozott szklerózis! Nemsokára hívat a jóember, elboronálta a dolgot. Búcsúzáskor egész az ajtóig kísért s rámkacsintott:

– Nem jöttél mér rá mindig, mi? Öregszünk, öregszünk, Kirifejka... Hát szomszédok voltunk, te, egy iskolában tanultunk... Az Asztalos Gancso legkisebb fia, na jut-e eszedbe? Valamikor te segítettél rajtam, most én terajtd. Emberek lennénk végre is, segítünk a bajban. ha szükséged van rám valamiben máskor is, parancsolj, gyere kopogás nélkül.

Megköszöntem szívességét, fejembe tettem a kalapom, s miközben paroláztunk, földerengett előttem egy távoli emlék. Amint hazaértem, végigkutatam rögtön az archívumom – ez a gyöngém, leveleket és kuriózumszámra menő újságkivágásokat őrzök – s előbányáztam egy megsárgult borítékot, rajta fakó címzés: „Mélyen Tisztelt Sztefan Kirifejszkinék (egykori partizánnak), Szófia, ... utca ... szám.” Keczembe vettem a levelet, s élvezettel olvasni kezdtem:

„Kedves és Tisztelt Sztefan Kirifejszki Elvtárs!

Fogadd nagyrabecsülésünket, úgy a magam, mint egész familiám s nem különben kicsiny, de általad oly híressé tett városunk nevében. Nem akarok Önnek hízelegni, de Te, Kirilenszki Elvtárs, mint kicsiny, de hős városunk első és egyetlen partizánja nem teheted meg, hogy e levél íróját a nehéz pillanatokban, melyeket most átél, magára hagyj.

Egykori szomszédod és iskolatársad, Balkancsó ír Önnek Kirifejszki Elvtárs. Ha méltóztatysz rá emlékezni, két osztállyal lejjebb jártam Önnél – mely csak újabb bizonyítéka irányodba feszít érzett tiszteletnek. Azokban a kegyetlen fasiszta időkben, amikor Ön a kommunizmus eszméit hirdette nekünk, én észrevétlenül mindig a hátad mögött álltam, s figyeltem, nehogy egy tanár még meglepjen, s ily módon a magam szerény módján én is hozzájárultam a győzelemhez... Aztán ön a hegyekbe ment, akkor én is oda készültem, s el is mentem volna, ha az apus rám nem parancsol ugyanaznap, hogy vigyem ki a két kecskénket az írtásba legelni, s azt Ön is jól tudja, hogy a kecské, kivált a szaani fajta, ha nem legelnek eleget, nem adnak tejet, mi pedig a tejet az üdülőknék árultuk, vagy altattuk magunknak... Máskülönbén az apus téged igen nagy becsben tart, s készült is tavaly egy zsák kukoricalisztet vinni neked a hegyekbe, de nem sikerült neki a rendőrség miatt, meg hogy már akkor győztünk.

Amivel szeretném arra kérni Önt, legyen segítségére egy szomszédodnak és földidnek, vagyis nekem, hogy találne valami munkát a fővárosban, vagy legalább a járasszékhelyen, mégpedig az okból, hogy a mostani munkám nem elégít ki. Igaz elismerték a népek az érdemeimet, elismer-

malco и ще се сeтиш... Какво, самооблагането? Лесна работа, ще те оправя. – Тук стана някаква промяна в настроението на началника и той рече по-сдържано: – Виж какво, излез, почакай малко навън, че имам спешна работа. Два-три телефона, знаеш... Щом свърша, ще те повикам.

Дорде чаках в коридора, напразно си блъсках главата да си спомня кой беше тоя човек. Спомена ученическата скамейка, значи някой другар от миналото. Пък и само най-близките ми приятели ме наричаха Кирифейка... Ама на, проклета склероза! Повика ме след малко човекът, оправя ми работата. На тръгване дори ме изпрати до вратата и ми смигна:

– Така и не можа да се сeтиш, а? Стареem, стареем, Кирифейка... А, бе, съседи бяхме в нашия град, в едно училище учихме... На Ганчо Тишлера най-малкия син, бе – спомни ли си? Ти ми помогна едно време, аз ти помогнах сега... Хора сме, ще си помагаме. Ако нещо ти потрябвам пак, заповядай, влизай без да чукаш.

Благодарих, турих си шапката на главата и докато се ръкувахме, един далечен спомен ме озари. Щом се прибрах вкъщи, порових се в архивата си – имам тая слабост да пазя писма и курioзни изрезки от стари вестници – и измъкнах един пожълтял плик с поизбелял надпис: „До уважаемия другар Стефан Кирифейски (бивш партизанин), София, улица... №...“ Измъкнах писмото и го зачетох с удоволствие:

“Уважаеми и любими наш другарю Стефан Кирифейски,

Приеми моите почитания, както и тези на цялата ми рода и на целия ни малък, но прославен от Вас градец. Не искам да Ви лаская, но Ти, другарю Кирифейски, като пръв и единствен партизанин от нашия малък, но героичен градец, не можеш да оставиш същия в трудните минути, които той преживява.

Другарю Кирифейски, пише Ви твоят бивш съсед и съученик Балканчо. Ако благоволиш да си спомниш, аз бях два класа подолу от Вас – което още веднъж потвърждава моето всегдатно към Тебе уважение. В ония тежки фашистки времена, когато Вие ни проповядвахте комунистическите идеи, аз незабелязано стоях винаги зад гърба Ти и гледах да не би да идва някой учител и така с тоя скромнен принос помогнах за победата... Посетне Вие отидохте в балкана и аз също се канех да отида и щях да отида, ако тата къщия ден не бе ми заповядал да изведа двете ни саански кози на сечицето да се напасат, а Вие знаете, че козите, в частност саанските, ако не се напасат хубаво, не дават мляко, а ние млякото го продавахме на курортисти или го ква-сехме за дома... Инак тата много те уважава и се канеше по-ла-ни да ти донесе торба кукурузено брашно в балкана, но не можа заради полицията и понеже вече бяхме победили.

С което искам да ви замоля да помогнете на един твой съсед и съгражданин, тоест на мене, да си намеря някоя работа в столицата или баре в областния град, по причина, че сегашната ми служба е незадоволителна. Вярно, признаха ми хората заслугите, па и татовите признаха и ме назначиха завеждащ дюкяна на потребителната, ала каква файда като трябва да го зареждам тоя дюкян два пъти седмично и вес на гръб. Чист хамалтък си е то, никакво зареждане, па и с купувачите се разпаявай, па и стринките от горната махала, и те претендират за шевни игли и фиби за коса, и гребенчета, и прочее. Откъде да им ги намеря? Ако край Вас там няма някоя службина като за мене, та да си разгърна силите в полза на Отецеството и новата власт, то чух, че в областния град се открива музей, дето ще събират монети от римско време, старославянски пицили, изковани грънци и

други такива. Не може ли да наредим нещо, бе бате Стефане, Вашата дума се чува. Право е, от археологически работи аз не разбирам, не можах да си завърша средното образование, ала да надзиравам археолозите все ще мога, това ми иде отръки. Па и да не ми иде, ще се изпраксам в процеса на службата, схватлив човек съм. Инак, нашият градсц, знаеш го, в него няма перспектива, ни бъдеще като за мене.

За което те молят и комшиите, които също те поздравяват, а най-много Ви поздравявам аз и оставам

*Твой до гроб и със също такова уважение:
Балканчо Ганъов*

26 декември 1946 година
град Б.

Пустият му Балканчо, как не можах да го позная от пръв поглед. Надзирател на археолозите той не бе станал тогава, но му бях помогнал да си намери „службица“ и виж го сега къде отишъл!

Посмях се, па прочетох балканчовото писмо на някои приятели, с които често си приказвахме за славните деяния на внуците. Посмях се и те, а на другия ден всеки донесе по нещичко от своя „архив“. Изглежда, че не само аз съм получавал послания от рода на балканчовото. Ето ти, Алеко, още две мостри:

До другаря Керемидчиев,
Министерство на търговията
Тук

Драги Пешо,

Със заповед 242 от 14 того, тоест вчера, назначих ваш Стоян за главен икономист на комбината със заплата 2100 лв (словом – две хиляди и сто). Съобщавам ти го, за да знаеш и да не страдаш от скрупули. Стоян още преди месец ми каза, че не си искал да му ходатайстваш пред мене, понеже ти бил шурей. Бива ли така, бе човек, не сме ли си свои? Какво ти пречеше да ми дръннеш един телефон, та да уредим въпроса още през юли, когато си е получило момчето дипломата? Нищо че няма ценз и стаж, те тия дето кандидатстваха с голям стаж, се оказаха до един некадърни, щом ги погледне човек и веднага разбира, а наш Стоян е извънредно способен.

Други път не се притеснявай, моля ти се.
3 ноември, 1950 година
Комбината

*Привет на домашните и на тебе
Твой Салкъмов*

П.П. Апропо, утре ще ти се обади в министерството моят баджанак Фердо Ганювенски, също много способен. Виж, ако обичаш, та го нагласи нейде в търговията. Може и във Външната, стига да имаш там додове, понеже аз такива там нямам. А, между нас казано, Фердо е тъкмо за там. Наследствени дарби, знаеш. Дядо му и баща му бяха патриотични търговци преди национализацията, експортираха рогат добитък, щавени кожи и други работи, тъй че Фердо е само за външната. Може да стигнат до тебе сведения, че дядо му го бил кръстил оня Фердинанд, но това не е вярно. Лично той е предан на народната власт, готов е главата си да сложи за нея. Доскоро беше началник склад и при проверка се оказа, че книгата му са тип-топ

тэк апусет ис, és kineveztek az áfészbolt vezetőjének, de hát mi ebben a pláne, ha ezt a boltot hetente kétszer el kell látni egytel-mással, s cipelhetem csak a furt a hátamon. trógerolás ez, nem boltvezetés, aztán csak pörlekedj a kuncsaftokkal, meg a nénemasszonyokkal a felvégről, azoknak pedig hullámcsat kéne, aztán varrógéptűm kifestű, fittyfene. Honnét vegyen az ember?

Ha ott az Ön tájékán nem akadna valami kis nekem való állásféle, hol kibonthatnám tehetségem a haza és az új hatalom javára, az esetben hallottam, hogy a járasszékhelyen múzeum nyílik, ahol római kori érméket, ősi szláv csontokat és más cserépedényeket meg egyebet gyűjtenek. Nem lehetne valamit kijárálnunk, Sztefan bátyám? Az Ön szava sokat nyom a latban. Szóval sem tagadom, az archeológiához nem konyítok, a középiskolát sem tudta bevégezni, de hogy a régészeket kommandírozzam, abba csak nem török bele a bicskám, hiba ott nem lesz, ismerem a forszát. De ha nem is ismerem, hivatalom alatt majd kikupálódok, megvan a magamhoz való eszem. Különben a mi kis városunkban, hisz ismered, perspektíva, jövő a magamfajta számára nuku.

Amiért a szomszédok is kérnek, kik úgyszintén üdvözlőnek, de leginkább én üdvözlöm.

*maradok siring hű hived változatlan tisztelettel:
Balkancso Ganjov*

1946. december 26., B. város

Ebugatta Balkancsója, hogy a csudába nem ismertem föl első látásra. Felügyelő a régészeknél akkor nem lett ugyan, de mégiscsak segitettem neki valami „kis állásfélét“ találni, s nézzünk oda, hová jutott!

Jót derültem a dolgon, majd felolvastam a levelet néhány barátomnak, kikkel gyakran diskurálgatunk az unokák dicso tetteiről. Jót nevettek ők is rajta, másnap pedig ki-ki hozta a maga levelét az „archívumból“. Kiderült, hogy nemcsak én kapok ilyen üzeneteket Balkancsó-féle diszpéldányoktól. Íme Aleko, még kettő ízelítőnek.

Kereskedelmi Minisztérium
Kermindzsiev elvtárs
Helyben

Kedves Peso!

Folyó hó 14-én, azaz tegnap 242. sz. utasításomra kineveztem a ti Sztojanotokat a kombinát főüzemgazdászává, fizetése 2100 (kettőezeregyszáz) leva. Közlöm ezt veled, hogy tudjad, s ne legyenek aggályaid. Sztojan már egy hónappal czelőtt elmondta, hogy nem akartál nálam közbenjárni az érdekében, mivel a sógora vagy. Ejnye, hát így kell ezt csinálni, egykomám, nem a mi emberünk ő is? Mibe került volna idecsöngetned, hogy még júliusban nyélbe üssük a dolgot, mikor megkapta a diplomáját? Mit számít az, hogy még nem dolgozott és ilye irányú szakképzettsége sincsen, ha a többi jelölt egytől egyig himpellérnek bizonyul, igaz, több éves a munkaviszonyuk, de elég csak rájuk nézni, látod mindjárt kifélék, a ti Sztojanotok meg fölöttébb belevaló fickó.

Úgyhogy máskor, kérlek, ne érezd magad kényelmetlenül. 1950. november 3.

Kombinát

Üdvözlettel, a családot is üdvözlöm: Szalkamov

P.S. Apropos, holnap tiszteletét teszi nálad a minisztériumban a sógorom, Ferdo Ganjovenszki, ő is igen ráтерметт ember. Dugd be valahová, légy szíves, kereskedelmi vonalon, úgy gondolom. Az sem lenne rossz, ha a Külkerben találnál neki helyet, ha van ott valami jóembered, megy az, mert nekem sajnos ottan nincsen. Közüünk legyen mondva, Ferdo éppen odavaló. Öröklött tehetség, érted. A nagyapja meg az apja patrióták, jó kereskedők voltak az államosítás előtt, szarvasmarhát, cserzett bőrt és efféléket vittek ki külföldre, szóval Ferdónak éppen a Külkerben a helye. Lehet, hogy majd beültetik a bolhát a füledbe, miszerint a nagyapja arra a Ferdinándra keresztelte, de ez nem igaz. Ő maga a néphatalom odaadó híve, s mindenre kész érte. Eddig egy raktárnak volt a vezetője, s az ellenőrzésnél is kiderült, hogy az elszámolás tipp-topp, a papírjaival minden rendben van és nem nyúlt semmihez. A megállapított hiányok selejtezésből adódtak, meg fogyóeszközök, mi-egymás. Különbö, hogyan küldeném hozzád?

Kicsit zsenánsnak tűnhet ez az egész első pillanatban – én a te sógorodat, te az enyémet –, de itt feszélyezettségnek nincs helye. Ennek a dolognak természetesen semmi köze az úgynevezett sógorkomasághoz. Végső soron megengedhetjük magunknak, hogy ne adjunk teret a tehetségeknek csak azért, mert rokonok lennénk, Bulgáriát meg nosza, hagyjuk a kontárok kezében? ... Én is az elvek embere vagyok, ismerhetsz, de mégiscsak más az, ha saját hű embe- reid vesznek körül, akik nem tesznek lóvát, hanem pedig hét- próbás gazemberek, kik egyfolytában csak azt keresik, hol tehetnek álnokul kereszthe, nincs igazam?

Ha pedig így van, a sógorod miatt ne fájjon a fejed, tőlem még dinamittal se robbanthatják ki. Hamarosan főlemelem a fizetését.

и.а.

Csавдар Velikov igazgató
Кървэны

Иген Тisztelt Igazgató Elvtárs!

Съамомра, аз Он аътал vezetett Igazgatóság szerény beosztottja számára a tegnapi nap életem legszörnyűbb napja volt: szeretett vállalatunk munkásainak és hivatalnokainak szakszervezeti ülésén Он, kedves Igazgató Elvtárs, engem негатив példaként tetszett említeni. Most is elismerem, hogy az vagyok, s készséggel megismétlem önkritikámat, amit tegnap is gyakoroltam, mivel Он személyesen mutatott rá hibáimra – hogy néha aludtam munkaidőben és alkoholszagom volt. Munkaidőben én nem iszom rendszeresen, Igazgató Elvtárs, csak végső esetben, ha felbosszant egy kliens, aki csak azért jön, hogy panaszkodjon, s hogy ócsарolja vállalatunkat, vagy pedig ha barátaim jönnek.

Аз Он критикája mélyен érintett és бántott engem. Эрзэкеуны ember vagyok, annak idején педагогиат végeztem, s úgy доттоттем, амint tudja is, hogy ерőимет а szövеткезети үгынек szentelem, mert ez szоциалиста үгы, s mert Szmoljan, ahol pályámat kellett kezdenem, messze van Szófiától. Egyszóвал, кърдем, мърт еппен engem ротт meg nyilvánosan, Igazgató Elvtárs, engem, а vállalat legodaadóбб dolgozóját s аз Он sirig hű hívét? Ha téведtem valamiben, аз csak ifjonti okталансагоmnak tudható be, nemрэг мұлтam még harmincöt éves. Ezért merek arra vetemedni, hogy

и нищо не е откраднал. Констатираниите липси се дължат на фирата. Инак бих ли ти го пращал?

То излиза на пръв поглед малко неудобно – аз шурето ти, ти баджанакa ми – но тук за стеснение няма място. Тая работа естествено няма нищо общо с така нареченото шуро-баджаначество. Трябва ли в края на краищата да не даваме път на способните хора, само защото ни били роднини, хайде да оставим тогава България в ръцете на некадърниците... И аз съм за принципите, познавах ме поне, но все си е дружокo да имаш край себе си свои хора, верни, дето няма да те подведа, а не такива от кол и вџе, дето само ще дирят да ти турят динената кора, не е ли тџй?

А като е тџй, за твоето шуре нямай грижи, при мене топ го не разбива. Скоро ще му увеличи заплатата.

Сџицят

До другаря директор Чавдар Великов

Изложение – молба

от помощник-завеждащ службата „Коопуслуги“
при „Коопдирекцията“

Многоуважаеми другарю Директоре,

За мен, скромният служител в поверената Ви дирекция, вчерашният ден беше пай-черният в живота ми: на профсъбрание на работещите и служителите от нашето любимо предприятие Вие, скџпи другарю Директоре, благоволихте да ме посочите като отрицателен пример. Признавам се за такџв още веднџж и повтарям самокритиката, дето си я направих вчера, с най-голямо удоволствие, понеже Вие лично ми указахте грешките – че съм спял понякога в работно време и съм миришел на алкохол. В работно време аз не пия редовно, другарю Директоре, освен в краен случай, когато ме ядоса някой клиент, дошел да се оплаква и да кепази предприятието ни, или пџк, ако ми дойдат приятели.

Вашата критика много ме засегна и заболя. Аз съм чувствителен човек, завършил съм педагогика навремето и реших, както знаете, да си посветя силите на кооперативното дело, защото е дело социалистическо и защото Смолян, дето бях разпределен, е много далеч от София. Следователно, точно мене ли намерихте да мџмрите публично, бе другарю Директоре, мене, най-предания на нашето предприятие и верен до гроб лично Вам? Ако нещо съм сбъркал, то е от младежка глупост, скоро навърших трийсет и петата си годинка. Ето защо ще си позволя и аз да Ви упрекна: ако толкова не цените преданияте Вам, то как би трябвало да постџпите с останалите?

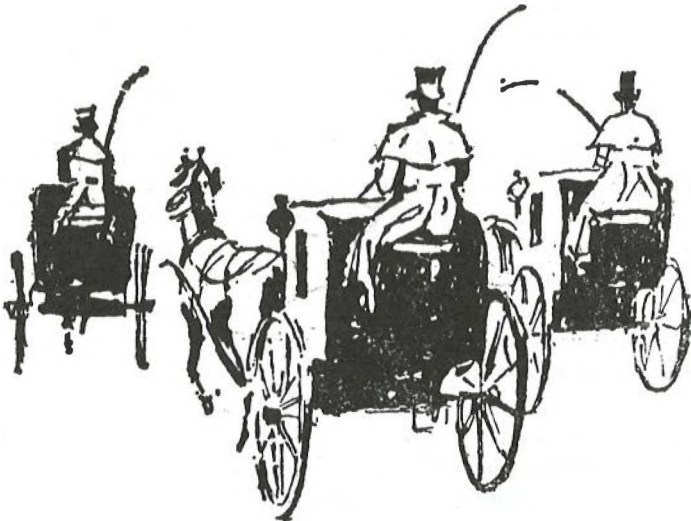
Какво да кажем, антџр ну, за Милена Ефтимова например, която от приказки и вицове в работно време непрекъснато допуска правописни грешки с цел да изложи Вашата репутация пред дџржавните учреждения? Нея завеждащият нашата служба Зеленодрџвски, на когото съм замзавеждащ, я дџржи на работа само за да я има тет а тет след работно време, поради изрусените ѝ коси и широкия ѝ ханш – с извинение... А Вие вчера я похвалихте за нейното „усърдие“ в работата.

Ами колегата Свиначов от служба „Бракопродукция“ – за него какво бихте казали, другарю директоре? Колкото пъти отида в нужника, в тоалетната тоест, все го заварвам да пуши до писарите заедно с други служители под предлог на стомашно разстройство, а всџщност, понеже Вие напџлно уместно забранихте пушенето в помещенията, за да съхраните здравето

и живота. Е, добре, другарю Директоре, той и нему подобните не че чак толкоз им се пуши, колкото да злословят по Ваш адрес, а по-конкретно за мустаките Ви – казват, че те, мустаките, Ви оприличавали на опечален морж. Какво ще кажете? Аз веднъж ги слушах от индивидуалната кабина цял половин час и бях оскърбен от Ваше име до дъното на душата си.

Ще си позволя да спомена в тоя ред на мисли и моя пряк началник Зеленодръвски. Какво работи той, освен онуй, което работи с горепосочената Милена Ефтимова? Ще Ви кажа и това. Излиза в работно време по магазините (не с Милена, а със законната си съпруга), като използва за тая цел и личната Ви служебна кола, понеже шофьорът му е роднина. А цялата служба лежи, де факто, на моя гръб, което обяснява до известна степен и моята миризма на алкохол. Не засяга ли този човек и то вражески, нашия кооперативен строй, който Вие крепите с толкова труд и безсънни нощи, другарю Директоре? Аз Ви сигнализирах веднъж за Зеленодръвски, макар и анонимно, но сега вече до гуша ми е дошло той да получава заплатата, която по право и справедливост се пада на мен, и за това се подписвам.

Другарю Директоре,

Във всички тези противоестествени безобразия, както виждате, аз съм само петата дупка на кавала. Същите и подобни на тях безобразия допускат в работата си и лично към Вас още и служителите: Килеров, Нисимов, Бостанджийска, Кундуралиев, Петров (оня, дето нарочно си пусна мустаци като Вашите), Петкова, Пенчева (Азалия Пенчева, а не Керанка, която е моя балдъза и си гледа службата отлично), Шишков, Доксандоксузов, Бабелков, Тина Ликова, Елена Драмсъзова, Кольо Секерджиев, Дунанмов, Дунанматов. Вашата собствена секретарка и по съвместителство профотговорничка Пъца Въсова и още много други.

Имената на които ще съобща допълнително с най-пълни данни, ако ме приемете и изслушате на четири очи.

*Ваш предан и любещ Ви от дън сърце:
Петко Ганчев Сомов*

szemrehányással illessem Önt: ha ennyire nem becsüli híveit, mit fog tenni a többiekkel?

Példának okáért, de maradjon közöttünk, itt van ez a Milena Eftimova, aki a sok trécselés meg vicc miatt egyfolytában csak hibázik a gépelésben, nyelvtani hibákat vét, s miért?, hogy Önt csak blamálhassa, hogy hírnevét rontsa az állami szervek előtt. Hivatalvezetőnk, Zöldgallyainszki, akinek én a helyettese vagyok, Eftimovát csak azért tartja ott, hogy munkaidő után tété-à- tété lehessen vele – a festett hajáért meg a ringó csipejéért, már bocsánat ... Ön pedig tegnap „munkában tanúsított szorgalmáért” még meg is dicsérte. És Kanászfiev kollégáról, a „selejtestektől” mit mondana, Igazgató Elvtárs? Ahányszor a klozetra, vagyis az illemhelyre megyek, más dolgozókkal együtt mindig ott találok a piszoárnál, ahogy cigarettázik; az ürügy az mindig gyomorrontás, valójában azonban azért, mert Ön igen helyesen, megtiltotta a dohányzást a helyiségben, hogy óvja egészségünket és életünket. Az igazság az, nem bánom, Igazgató Elvtárs, hogy neki meg a hasonszőrűeknek nem is annyira füstölhetnékje van ottan, hanem inkább füstölőghehtnékje, megszólják ám Önt szépen, jelesemből a bajuszát, mert azt mondják, a bajszával olyan, mint egy fancsali rozmr. Ehhez mit szól? Egyszer az egyik végéből teljes fél órán át hallgattam őket, s mondhatom, Ön helyett is mélységesen meg voltam sértve.

Engedtessek meg nekem, hogy gondolataim sorában közvetlen főnökömről, Zöldgallyainszkirol is szóljak pár szót. Mit dolgozik, kérdem én, azonkívül, amit a fönt említett Milena Eftimovával csinálnak? Hát én megmondom. A boltokat járja munkaidőben (nem Milenával, hanem a törvényes nejével), s e célra az Ön szolgálati kocsiját használja, mert a sofőr rokona. S az összes munka rám marad, de facto az én vállamat nyomja, amely körülmény bizonyos fokig alkoholszagomra is magyarázat. Nem sérti meg ez az ember, méghozzá igen ellenségesen, a mi szövetkezeti rendszerünket, amelynek építésén Ön, Igazgató Elvtárs, éjt nappallá téve fáradozik? Írtam én már egyszer Önnel Zöldgallyainszkirol, igaz, névtelen levelet, de most már torkig vagyok vele, hogy ő kapja azt a fizetést, ami jog és igazság szerint nekem járna, hát most alá is írom.

Igazgató Elvtárs!

Mindeme ordenáré rendellenességben, láthatja, én a furulyalikak közt a végén vagyok, akarom mondani a többiekhez képest az enyém kismiska. Ilyen és ehhez hasonló disznóságokat mások is elkövetnek a munkában, a személy szerint Ön ellen is, és pedig Kilerov, Niszimov, Bosztandzijszki, Kunduraliev, Petrov (amelyik truccból növeszt olyan bajuszt, mint az öné), Petkova, Pencseva, (Azalija Petkova, nem Keranka, aki az én sógornóm, s primán végzi a dolgát), Siskov, Dokszandoksuzov, Baberov, Tica Likova, Elena Dramaszanova, Kiljo Szekirdzsiev, Dunanmatov, az Ön titkárnője s egyúttal eszbébizalmi, Paca Vaszova, valamint még igen sokan.

E neveket a legbővebb információkkal utólag közlöm Önnel, ha fogad és négyszemközt meghallgat.

Odaadó s Önt szíve mélyéből szerető híve:

*Petko Gancsev Szomov
Szövetkezeti Igazgatóság, a Szövetség vezetőhelyettese*

Elofvastunk még több más, ily levélkét, felidéztük szemé-
lyes emlékeinket is e témában, a találkozókat – egész dele-
gációk kerestek föl minket szűkebb pátriánkból. És egy-
szerre hirtelen egymásra néztünk, s nevetésben törtünk ki
mindnyájan. Fékeveszetten nevtünk, Aleko, s mikor csil-
lapodtunk kicsit, megkérdeztem a mi Csavdar barátunkat:

– És mi történt ezzel a Petko Szomovval, hol van most?

– Mi történt volna ... – felelte majdnem sértődve Csavdar.

– Fogadtam... Eleinte az ilyen irományok szerzőit meg-
bünttettem és elbocsátottam, most azonban valahogy ked-
vem támadt megtudni, mit tartanak felőlem a beosztott-
jaim, és... Biztosíthatlak benneteket, hogy Petko egyál-
talan nem olyan... ha nyugdíjba megyek, ő lesz az utódom.

– Na és te Keremidka, mit csináltál a Ferdo sógorral?

– Amit amaz az én sógorommal – mondta haragosan
Keremidzsiev. – A külkerben van a jóember, végzi a dologát.
Tavaly kaptam tőle ajándékban egy Parkert... Ide figyelj, te
Kirifejka, ne tettesd itt magad szentnek, hanem ki a farbá-
val, add csak elő, a te protezsáltaddal hogy áll a dolog.

Elmondtam amit tudtam Balkancsóról. Dőlünk a nevetés-
től. Hahotáztam én is. Aztán megcsendesedtünk és elme-
rültünk gondolatainkban. Biztos vagyok benne, hogy min-
denki azt kérdezte magában: ki tehet róla?

Igen, ki tehet róla, hogy elszaporodtak az unokák, megtolla-
sodtak és befészkeltek magukat az életünkbe, aztán most
sápitozunk, s nem tudunk mihez kezdeni velük? Ki tehet a
grimbuszaikról, garázdálkodásukról, miért kellett annyi
munkát adnunk a népi ellenőröknek s az ügyészségnek?

Miként irtsuk ki őket, hogy még írmagjuk se maradjon, s ne
rondítsák tovább szép földünk levegőjét? És jelentettek vol-
na-e problémát, ha nem engedték volna őket hosszú kötéltre?

Ez a baj, Aleko. Gyöngék vagyunk mi emberek, hamar en-
gedünk. Meg aztán a jóérzés – ennek tégy szívességet,
annak segíts, értsed a mórest, ha barátokról van szó – hon-
nét tudnák, ki unoka, ki nem? Ha legyengetik hiúságod,
begyed dagad, persze, mondjanak csak jó szót, s hagysz
csapot-papot, mindent, mi kedves volt; vállon veregetnek,
magasztalgatnak – s te kész vagy a csillagokat is lehozni
nekik. A közjóról azonban megfelelkezel, aztán nem tudsz
hová lenni csodákozásodban, s verheted már a fejed, hogy
miként esnek meg e dolgok, mik megesnek.

De hogyan is tudnál ellenállni? Szépen illatozik az az ör-
dögadta tömjén, csábító bűngyanta. Egyszer szippants csak
bele aromájába, megszédül a fejed, aztán már nem lehetsz
meg többé nélküle, és kész. Az unokáknak meg éppen ez
kell, tömjéneznék körbe téged, csak úgy száll a füstje.
Tömjéneznék, s sütögetik pecsenyéjük ...

– Eleget bölcselkedtünk, az áldóját, hagyjuk már abba –
szakította félbe a diskurzust Vankata, s megvakarta fehér
üstökét. – A hatodik ikszet is megéltük, s még mindig
botorságokon jár az eszünk, nem untatók már meg végre?
Ennek ez a hibája, az abban ludas, csak mi vagyunk derék
emberek... Pedig szerintem baj Ganjo magja bennünk is itt
szunnyad, azért is vagyunk olyan erősek, mint aki csutkán
telet, agyunk is puliszka. Hát ez az!

Elhallgattunk és kitártuk az ablakot, hogy megcsapjon ben-
nünket kicsit a szél.

Ez volt a históriák históriája, Aleko.

Прочетохме и други писъма, припомнихме си и лични срещи
на същите теми, и цели делегации от родните ни краища. И
изведнъж се спогледахме и прихнахме колективно. Зверски
смях ни обзе, Алеко, а като се поуспокоихме, попитах нашия
Чавдар:

– Какво стана с твоя Петко Сомов, де е той сега?

– Какво ще стане... – рече някак обидено Чавдар. – Приех го...
Отначало за такива послания наказвах и уволнявах, но в случая
дощя ми се да узная за какъв ме смятат моите служители и...
Петко съвсем не е лош, уверявам ви, като се пенсионирах, той
ме замести.

– Ами ти, Керемидка, какво направи с баджанака на Фердо?

– Каквото оня направи с шурето ми, това и аз с баджанака му...

– разсъдди се Керемидчиев. – Сега е във Вашингтон, гледа си
работата човекът. Лани получих от него подарък, химикалка
Паркер... Чувай, Кирифейка, я не ми се прави на светец, а
разправи за твоето протеже.

Разправих каквото знаех за моя Балканчо. Всички си изпока-
пах от смях. Капнах си и аз. А после утихнахме и се поумислих-
ме. И сигурен съм, че всеки се питаше наум: кой ни е крив?

Да, кой ни е крив, че се разплодиха внуците, понаедриха, пона-
местиха се в живота ни, а сега се тюхкаме и се чудим какво да
ги правим? Кой е крив за греховците и зулумите им, що ни тряб-
ваше да създаваме толкова работа на обществения контрол и
прокуратурите? Как да ги изкореним сега, та да не мърсят въз-
духа на нашата земя хубава? И щяха ли да представляват про-
блем, ако не ни бяха толкоз слаби ангелите?

Там е въпросът, Алеко. Слаби сме ние, хората, поддаваме се.
Пък и човещина – на тоз да услужиш, на онзи да помогнеш, на
приятеля икрам да сториш – как да разпознаеш кой е внук и кой
не? Рече ти някой аго... то се знае, стане ти драго, рече ти амин,
стане ти по-мил от роден син, усмихне ти се предано, потуна те
по гърба, повъзвеличае те – готов си звездите да му свалиш. И
забравяш общественото благо, а сетне се чудиш и си чукаш
главата, как тъй се случват тия работи, дето се случват.

А и как да устоиш? Хубаво мирише таманът, дяволският, чаро-
дейна смола е той. Смръкнеш ли веднъж от благовонието,
позамае ли ти се главицата – вече не можеш без него и туй то.
А на внуците тъкмо това им трябва – кадят наоколо ти, та дим
се дига. Кадят и си плетат кошничката...

– Бе, я стига сме мъдрували – пресече ни Вankата и почеса
бялата си глава. – По на шест десетилетки станахме, а още се
правим на улави, не ви ли омръзна? Тоя бил крив, оня грешен,
само ние сме хубави... А според мен Ганювото семе и у нас дре-
ме, затова са ни слаби ангелите, че и акълът! Толкоз!

Млъгнахме и отворихме прозореца да ни подуха вятърът.

Та такава е историята на историйките, Алеко.

Szondi György fordítása

Стефан Кисъов*

Не бъдете сомнамбула!

(откъси)

Sztefan Kiszjov*

Ne ébresszétek fel az alvajárót!

(Részletek)

*Абракадабра!
Животът е магия!
Ние сме пленници на духовете!
Коя е вълшебната дума ли?
– Изразявайте се!*

*Abrakadabra!
Az élet egy varázslat!
Szellemek rabjai vagyunk!
Hogy melyik a varázsszó?
– Fejezzétek ki magatokat!*

Прадядо ми Ганьо Тенев Сомов от село Енина, Казанлъшко, бил обезсмъртен от писателя Алеко Константинов под името Бай Ганьо.

Ето как станало това.

Той се запознал с Щастливеца през 1893 г. на Световното изложение в Чикаго, където отишъл да продава подправено с тараше розово масло като съдружник на еврейския търговец Исаак Розенщайн от Цариград. С чара и автентичното си облекло, типично за родното му село от онова време, дотолкова впечатлил младия си сънародник, че Алеко го направил прототип на героя от едноименната си книга.

Затова в семейството ни се говореше само на четири очи, тъй като Бай Ганьо се беше превърнал в нарицателно име за прос-так. Представете ли си да се беше разбрало в махалата или в

Az én Enina községi, Kazanlak megyei nagyapám Tenev Szomov Ganjo Aleko Konsztantinov író által vált hallhatatlanná Baj Ganjo néven.

Imigyen történt a dolog.

1893-ban ismerkedett meg a Boldog emberrel a chicagói világiállításán, ahova azért ment, hogy déli növényből készült olajjal hígított rózsaoiljat áruljon a carigradi Isaak Rozenstein kereskedő társaként. Az azokból az időkből szülőfalujára jellemző autentikus öltözete bájával annyira megihlette a fiatal honfitársát, hogy Aleko az azonos című könyve hőséneke prototípusává tette meg.

Erről csak négy szemközt tettünk említést szűk családi körben, mivel Baj Ganjo a bunkó állandósult jelzőjévé vált. El tudjátok azt képzelni mi lett volna, ha a környé-

* **Стефан Кисъов** е роден на 30.04.1963 в Стара Загора, където завършва средното си образование в местната френска гимназия. Работил е като електромонтьор в трамваен парк, шлосер в химкомбинат, администратор в хотел по Черноморието, сценичен работник в Старозагорската опера, сервитьор в НДК (и резиденция „Бояна“!), бил е емигрант в Швейцария, учил е в Пловдивския и Софийския университети и Сорбоната в Париж, бил е журналист на свободна практика в няколко столични вестника. Автор е на 50-60 разказа, на романите „Джубокс“, „Никъде нищо“ (2000; 2002), „Не бъдете сомнамбула“ (2000; 2001), „Един сервитьор в резиденция Бояна“ (2004), „Екзекуторът“ (2004; с голямата награда на фондация „ВИК“ за български роман на годината) и „Твоего име е жена“ (2007). Има и една пиеса, играна от Благоевградския театър – „Особености на българския национален секс“ (оригинално заглавие „Гларуси“ – 2002).

* **Sztefan Kiszjov** 1963. április 30-án született Sztara Zagorában, középiskolai tanulmányait a helyi francia gimnáziumban fejezi be. Villanyszerelőként dolgozott egy villamos kocsiszínben, lakatos vegyikombinátban, egy fekete-tengeri szállodában adminisztrátor, színpadi munkás a Sztara Zagora-i Operában, pincér az Nemzeti Kultúrpalotában (és a Bojana rezidenciában!), volt emigráns Svájcban, a plovdivi és a szófiai egyetemen tanult és a párizsi Sorbonne-on, volt szabadúszó újságíró néhány fővárosi újságnál. Ötven-hatvan elbeszélés, a *Dzsubox*, a *Sehol semmi* (2000; 2002), *Ne ébresszétek fel az alvajárót* (2000; 2001), *Egy pincér a Bojana rezidenciából* (2004), *Az egzekutor* (2004); elnyerte a „ВИК“ alapítványnak a legjobb bolgár regényért járó nagydíját és *A te neved nő* (2007) regények szerzője. Van egy színdarabja is, amit a blagoevgradi színház vitt színre: *A bolgár nemzeti szex sajátosságai* (eredeti címe *Sírályok*, 2002).

künkön vagy az iskolában kiderült volna, hogy Baj Ganjo dédunokája vagyok? Szétszedtek volna a csúfolódásaikkal!

Ezért nem bolygattam a kérdést.

Azonkívül szocialista országban éltem, ahol egy híres kereskedő dédunokájának lenni igazi gaztettnek minősült.

Amikor a származásomról esett szó, következetesen így feleltem:

– Munkáscsaládból származó.

* * *

Kortyoltam egyet a pálinkából.

– Pincér? – bámultam.

– Bizony, tesókám! Még hozzá a Bojana rezidenciában! –

vigyorgott rám Sztojan Georgiev.

– Tréfálsz! – komorodtam el.

– Kizárt.

Vettem a sörkorcsolyából.

* * *

Alekónak elég felületes elképzelése alakult ki dédnagypám jelleméről, és egyáltalán nem is mutatott érdeklődést a múltja iránt, anélkül hogy sejtette volna, milyen érdekesnek bizonyulhat.

Micsoda veszteség!

A dédnagypám, Ganjo Tenev Szomov volt az egyik első etnikai gyilkos az újkori bolgár történelemben!

Az orosz–török háború alatt 1877-ben önkéntes volt Gurko hadnagy csapatában. Amikor Szulejmán pasa felgyűjtotta Sztara Zagorát, és az önkéntesek a Szent Nikola-csúcs felé menekültek, dédnagypám egy csapat mindenre elszánt fegyveres élén fehér lovon vonult be a szülőfalujába, Eninába.

A bosszúállás könyörtelen szellemétől vezérelve és azt gondolván talán hogy eljött az ideje a rég várt igazságosztásnak, összeszedett pár önkéntest a faluból, elmentek a török mahalába, letartóztatták az összes törököt, elhurcolták őket az Ördög-árok nevezetű helyre, és egytől egyig lefejezték őket.

Azután elvették a törökök aranyát, kincseit és házait.

Meggazdagodtak.

* * *

A nagypám nem elégedett meg ennyivel. Valószínűleg már meg volt róla győződve, hogy a sors az isten igazságosztó buzogánya szerepet szánta neki. A törökökön kívül halálra ítélte még egy bolgár özvegyasszonyt is, aki arról volt híres, hogy egy falubeli török férfi szeretője volt. A falubeliek a pappal az élen kiálltak a nő mellett, de a dédnagypám könyörtelen volt.

És saját kezűleg lőtte le.

* * *

Azon a könny és ártatlan török vér áztatta napon történt valami érdekes!

Abban az időben Eninában élt ahmed Karadaa, a híres utazó és író, Evlija Cselebi bátyjának a leszármazottja.

училище, че съм правнук на Бай Ганьо? Щяха да ме скъсат от подигравки!

Затова си траех по въпроса.

Освен това живеех в социалистическа държава, където да си правнук на известен търговец на розово масло, беше истинско престъпление.

Когато станеше дума за произхода ми, неизменно отговарях:

– Работнически.

* * *

Отпих глътка ракия.

– Сервитър ли? – запнах аз.

– Аха, братче! И то в резиденция „Бояна“! – ухили се Стоян Георгиев.

– Майтапиш се! – намръщих се аз.

– Друг път.

Взех си от мезето.

* * *

Алеко си съставил доста повърхностна представа за характера на пращадото ми, а и изобщо не се заинтересувал от миналото му, без да подозира колко интересно може да се окаже то.

Какъв пропуск!

Пращадото ми Ганьо Тенев Сомов бил един от първите етнически убийци в новата българска история!

По време на Руско-турската война през 1877 година бил опълченец от дружината на генерал Гурко. Когато Сюлейман паша опожарил Стара Загора и опълченците отстъпвали към връх Свети Никола, начело на група въоръжени главорези пращадото ми влязъл в родното си село Енина на бял кон.

Обзет от зъл дух на отмъстителност и въобразявайки си, може би, че е дошло време да се раздаде дългоочакваната справедливост, той събрал доброволци от селото, отишли в турската махала, арестували всички турци, откарали ги в местността Дяволската вада и до един ги изклали.

А след това взели златото и скъпоценностите на турците, както и техните къщи.

Замогнали се.

* * *

Пращадото ми не се задоволил с това. Явно вече бил убеден, че съдбата му е отредила да бъде меч божий на правосъдието. Освен турците той осъдил на смърт и една българка-вдовица, която била известна като любовница на турчин от селото. Селяните начело с попа се застъпили за нея, но той бил безмилостен.

И лично я застрелял.

* * *

През оня облян в сълзи и невинна турска кръв ден се случило и нещо любопитно!

По онова време в Енина живеел Ахмед Карадаа, потомък на брата на прочутия турски пътешественик и писател Евлия Челеби. Карадаа бил най-богатият турчин в селото. В ужасния миг на клането дъщеря му Несрин, която знаела български, пожелала да се спаси, като приеме Христовата вяра.

И пращадото я помилвал. Кръщенето извършил веднага след това селският поп и на турчинята било дадено името Мария.

В църквата „Света Петка“ тя свалила фереджето си и всички ахнали, като видели каква русокоса хубавица е.

Видял и прадядо ми – червендалест момък със засукани мустачки. Харесал я и тъй като нямало време за губене, наредил на попа да го венчае с нея.

И попът ги венчал.

* * *

Така в един ден прабаба приела нова вяра, ново име и се сдобила със съпруг. А прадядо ми с къщата на Евлия Челеби. Била истински палат, на цели два етажа.

Никой не му потърсил сметка за убийствата. Дори и прабаба ми Мария, на която бил изклал цялото семейство. И турците правели същото с българите.

Такова било времето.

* * *

И така, след триумфалното си завръщане от Америка през 1893 година, прадядо ми развъртял търговия с розово масло из цяла Европа вече без Исаак Розенщайн и без пет пари да дава за произхода на парите си, както и за Алеко Константинов, който му изпратил един от първите екземпляри на „Бай Ганьо“, заедно с писъмце за благодарност, че го вдъхновил за написването на книгата.

Тя направила Алеко истинска звезда за онова време и кой знае какво е щяло да стане с него след години, ако не са го убили с куршум в сърцето, докато се возел с някакъв файтон край Пазарджик и, както се оказало по-късно – по погрешка, вместо спътника му, а убийците му останали неразкрити.

И Алеко си бил виновен обаче. Не си подбирал компанията и платил за това с живота си.

Лека му пръст.

* * *

Абракадабра!

През 1933 година, докато дядо бил във Франция, умрял баща му, прочутият Ганьо Тенев Сомов. Получил инсулт, докато бил в клозета и преди още да дойде селският фелдшер, хвърлил топа. За прабаба ми не оставало друго, освен да го погребат и да изпрати телеграма на дядо.

Той я получил и решил, че е настъпил великият миг.

Духът на пагубната страст напирал в гърдите му. А и вече нямало кой да го контролира. Върнал се в Енина и взел всички пари, които прадядо ми бил скътал, както и розовото масло, и отишъл с тях в Монте Карло да играе на рулетката.

Нямал късмет обаче и загубил всичко.

* * *

Бяхме в Созопол на летен лагер от нашата гимназия. Харесвах едно момиче и ми се струваше, че и тя ме харесва, но бях на 14 години.

Момичетата и момчетата спяхме в две различни бараки, разположени Г-образно една спрямо друга. Лагерът продължи две седмици, през които с нея само се споглеждахме и поздравявахме. Един ден в края на първата седмица тя ми каза:

– Тази нощ недей да идваш.

Karadaa volt a leggazdagabb török a faluban. A lefejezés szörnyű pillanatában a leánya, Neszrin, aki tudott bolgárral, úgy próbálta menteni az életét, hogy azt mondta, elveszi a krisztusi hitet.

A dédapám megszimogatta. A keresztelést rögtön ezután a falusi pap végezte el, és a török lány a Marija nevet kapta. A Szent Péter-templomban a lány levette fátylát, és mindenki elámult, amikor meglátták, milyen szőke szépség áll előttük.

Látta ezt a dédapám is – pirospozsgás legény kackiás bajusszal. Megtetszett neki a lány, és mivel nem volt vesztegetni való idő, meghagyta a papnak, hogy adja össze őket.

És a pap összeadta őket.

* * *

Így hát egy napon a dédnagyanyám új hitet, új nevet vett fel és férjre tett szert. A dédnagyapám pedig Evlija Cselebi házára. Valóságos palota volt, két teljes emeleten.

Senki sem kérte számon rajta a gyilkosságokat. Még a dédnagyanyám, Marija sem, akinek pedig lemeszárolta az egész családját. A törökök is ugyanezt tették a bolgárokkal. Ilyenek idők jártak.

* * *

És így nagyapám Amerikából való győzedelmes visszatérése után 1893-ban rózsaoállal kereskedett egész Európában, immár Isaak Rozenstein nélkül, és fittyet hányva pénze eredetére, fittyet hányva Aleko Konsztantinovra, aki elküldte neki az egyiket Baj Ganjo első példányából egy köszönőlevélkével, hogy megihlette a könyv megírására. Igazi sztárrá tette Alekót azokban az időkben, és ki tudja mi történt volna évek múltán, ha nem ölték volna meg egy golyót küldve a szívébe, miközben hintóban utazott Pazardzsis környékén – ahogy az később kiderült, az útítársa helyett, akivel összetévesztették, a gyilkosai pedig felderítetlenek maradtak.

Aleko is hibás volt azért. Nem válogatta meg a társaságát, és az életével fizetett ezért.

Nyugodjék békében!

* * *

Abrakadabra!

1933-ban, amíg a nagyapám Franciaországban volt, meghalt az apja, a híres Ganjo Tenev Szomov. Agyvérzést kapott, amíg a budin ült, és mielőtt még kijött volna a falusi orvos, feldobta a talpát. A dédnagyanyámnak nem maradt más dolga, mint eltemetni és táviratot küldeni a nagyapámnak.

A nagyapám megkapta, és úgy érezte, eljött a nagy pillanat. Elemészto szenvedély lüktetett mellében. Ugyanakkor nem volt már aki visszafogná. Visszament Eninában, és elvitte az összes pénzt, amit a dédnagyapám összekuporgatott meg a rózsaoállát is, és elment Monte-Carlóba ruletkezni.

Ámde nem volt szerencséje, és mindent elveszített.

* * *

Szozopolban voltunk nyári táborban a gimnáziumunkkal. Tetszett egy lány, és úgy tűnt, hogy én is tetszem neki, de mindössze 14 éves voltam.

Лányок és fiúk külön-külön egymással L alakban elhelyezkedő bungalókban aludtunk. A tábor két hétig tartott, ezalatt csak szereztünk és köszöntünk egymásnak. Az első hét végén egy nap azt mondta nekem:

– Ma éjjel ne gyere.

– Mi? – bámultam rá. Először szólt hozzám, és nagyon izgultam.

– Az egyik lány meglátott téged, és szólt a felügyelő tanárnőnek. Lehet, hogy meglesnek és rajtakapnak minket.

– Nem értek semmit – csóváltam a fejem. – Hol kapnak rajta minket?

– Hogyan? Nálam... az ágyban!

Rájöttem miről van szó. De nem adtam ki magam. Sokszor álmodtam már ezt az álmot, de most úgy tűnt, hogy valóság volt. Akkor ijedtem meg először. Kétség sem fért hozzá, hogy alvajáró vagyok. Valami olyasmit csináltam, amire nagyon vágytam, de ébren sosem mertem megtenni. Álomban azonban megtettem...

Vágyakat váltottam valóra.

A gondolataim rémíteni kezdtek.

Ki tudja, mire vagyok képes.

Kiszámíthatatlan voltam. Hogy is lehetne másképp. Mint minden alvajáró.

Nagy reményeket fűztem a sorozóbizottság előtti megjelenésemhez. Nem volt kedvem katonának állni, azt reméltem, hogy az alvajárásom először a segítségemre lesz. És felmentenek a katonaság alól.

Azonban csak áltattam magam. A vizsgálat napján beementem a Sztara Zagora-i katonai parancsnokság második emeletének utolsó termébe. Másik három fiúval együtt. Féltelmetlenül vetkőzve. Különböző termeken mentünk át, ahol az orvosok megvizsgáltak bennünket és kérdezgettek erről-arról. Kezünkbe tartottunk az egészségügyi kartonjainkat.

– Van valamilyen panaszod? – kérdezte tőlem egy fehér köpenyes kövér férfi, amikor én következtem.

A másik két fiú már kiment.

– Hogy vannak-e panaszaid? – nem értettem.

– Ájultál már el, görcsöltél?

– Nem, de éjszakánként járkálok. Alvás közben.

– Járkálsz? Merre járkálsz?

– Mindenfelé. És mindenféle eszement dolgot csinálok.

– Milyen eszement dolgokat?

– Olyan dolgokat, amiket nem tudok magamnak megmagyarázni.

– Csak éjszakánként csinálsz ilyeneket?

– Igen. Amíg alszom.

– Akkor javadra válik majd a katonaság.

– Azt hiszem nem vagyok jó katonának – tiltakoztam.

– Ellenkezőleg! Hát nem ezért jár oda mindenki? Hogy alvajárókként járkáljanak és eszement dolgokat csináljanak éjszakánként!

– Какво? – зяпнах аз. За първи път тя ме заговаряше и много се вълнувах.

– Едно от момичетата те е видяло и каза на отрядната. Може би ще ни дебнат и хванат.

– Нищо не разбирам – поклатих глава. – Къде да ме хванат?

– Как? При мен... в леглото!

Разбрах за какво става дума. Но не се издадох. Много пъти бях сънувал тоя сън, но сега се оказваше, че е бил истина. Тогава се уплаших за първи път. Нямах съмнение, че бях сомнамбул. Правех нещо, което много бях искал, но в будно състояние не смеех да направя. На сън обаче го правех, без да ми пука.

Сбъдвах мечти.

Започнах да се страхувам от мислите си.

Кой знае какво можеше да се очаква от мен.

Бях непредсказуем. Как иначе. Като всички сомнамбули.

На явяването си на лекарската комисия за донаборници възлагах големи надежди. Нямах желание да ставам войник и се надявах, че сомнамбулизмът ми за първи път ще ми бъде от полза. И ще ме освободят от казармата.

Лъжех се обаче. В деня на прегледа влязох в последния кабинет на втория етаж на Военното окръжие на Стара Загора. Заедно с още три момчета. Бяхме голи до кръста. Минавахме през различни кабинети, където докторите ни преглеждаха и разпитваха за това-онова. В ръцете си държахме здравните си картони.

– Оплаквате ли се от нещо? – попита ме някакъв дебел мъж в бяла престилка.

Когато дойде моят ред.

Другите две момчета бяха излезли.

– Дали се оплаквам ли? – не разбрах.

– Имал ли си припадъци, гърчове?

– Не, но ходя нощем. Докато спя.

– Ходиш ли? Къде ходиш?

– На най-различни места. И правя шуротии.

– Какви шуротии?

– Неща, които не мога да си обясня.

– Само нощем ли ги правиш?

– Да. Докато спя.

– Добре ще ти се отрази казармата, значи.

– Мисля, че не съм подходящ за войник – възразих.

– Напротив! Нали затова всички отиват там! Да ходят като сомнамбули нощем и да правят шуротии!

Той написа „Гуден“ в картоната ми и викна:

– Следващият!

Един дангалак влезе в кабинета.

А аз – в казармата.

Всички зали на Дом 2 бяха готови за абитуриентските балове.

– Как е, Сомов? – попита директорката. Беше дошла да види.

– Готово, госпожо директорке! – рекох аз.

– Хм. Ей, тези солени много ги обичам! – рече тя и си взе няколко солени от едно плато.

После си тръгна.

Аз запалих цигара и взех да се разхождам насам-натам в очакване на абитурантки.

Появи се пожарникарят. Взе едно плато с луканка и едно със сирена и кашкавал, усмихна ми се.

– За колегите – рече и изчезна с платата.

Появиха се две камериерки.

– Може ли да си вземем нещо? – попитаха те. – Много сме гладни.

– Вземете си – рекох аз.

Те награбиха по две-три плата и ги отнесоха.

Дойде шефът на охраната на резиденцията.

– Здравсти – рече ми и започна да пресипва в две плата съдържанието на още пет-шест.

– За момчетата – обясни ми той и ме накара да нося празните плата в кухнята.

Занесох ги.

Когато се върнах в залата, видях администраторката с една чиния. Беше я напълнила с мръвки.

* * *

Нали ви казах?

Докато бях на море направих сефтето. С една кльоцава немкиня от Дрезден, тогавашната ГДР, на име Катя. Много ми олекна и разбрах, че всъщност сексът е една метафора, начин да се изразяваш. Така че, когато за първи път успях с жена знаете ли какво всъщност казах на нея, а и на всички останали?

– Аз съм мъж!

Абракадабра!

Beírta a kartonomban azt hogy „alkalmas”, és kikiáltott:

– A következőt!

Egy langaléta lépett be a szobába.

Én pedig – a seregbe.

* * *

A Dom 2 összes terme készen állt az érettségi bankettekrek.

– Mi a helyzet, Szomov? – kérdezte az igazgatónő. Ellenőrizni jött.

– Kész, igazgató asszony! – mondtam.

– Hmm. Ezeket a sós süteményeket nagyon szeretem! – mondta, és elvett egy párat egy tálcáról.

Azután elment.

Rágyújtottam és elkezdtem fel-alá sétálni várva az érettségiző lányokat.

Megjelent a tűzoltó. Elvett egy tálca lukánkát meg egy sajtát, rám mosolygott.

– A kollégáknak – mondta és eltűnt a tálcákkal.

Megjelent két szobaasszony.

– Vehetünk valamit? – kérdezték. – Nagyon éhesek vagyunk.

– Vegyetek – mondtam.

Felpakoltak két-három tálcát, és elvitték magukkal.

Megjött a rezidencia biztonsági főnöke.

– Szevasz – mondta, majd elkezdte öt-hat tálca tartalmát átrakosgatni két tálcára.

– A fiúknak – magyarázta, és elvitette velem a konyhába az üres tálcákat.

Kivittem őket.

Amikor visszamentem a terembe, láttam az adminisztrátornőt egy tányérral. Telerakta hússokkal.

* * *

Ugye mondtam már?

Amíg a tengeren voltam felavatódtam. Egy vézna német lánnyal, Drezdából, az akkori NDK-ból, akit Katjának hívtak. Nagyon megkönnyebbültem, és megértettem, hogy a szex tulajdonképpen egy метафора, az önkifejezés egy formája. Így hát, amikor először jött össze nővel, tudjátok mit mondtam neki meg a többieknek?

– Férfi vagyok!

Abrakadabra!

Budai Beáta fordítása

Деца на танцовите къщи, българи по сърце...

Разговор с Левенте Дели и Тимеа Над, ръководители на 25-годишния танцов състав „Мартеница“

A táncházak gyermekei, akik a szívükben bolgárok...

Beszélgetés a 25 éves Martenica néptáncgyűttes vezetőivel, Deli Leventével és Nagy Tímeával

„Martenica ünnep reggelén a fiatal lányok kitakarítják otthonukat, piros színű kelméket teregetnek a ház elé, a kertbe, kerítésre, hogy elűzzék a gonoszt. Bába Márta fentről figyel: ha csúnya, vén asszonyokat is talál az udvaron, azonnal visszakерgeti őket.“

Bár március még messze van, a magyarországi bolgár Martenica néptáncgyűttes tavaszi hangulatot idézett októberben a budapesti XII. kerületi művelődési házban, ismertebb nevén a MOM-ban. Az ünnep apropója az együttes megalakulásának 25 éves évfordulója volt, melynek alkalmából a régi táncosok és bulgáriai vendégek közreműködésével közel kétórás jubileumi műsor keretében sorakozott fel a múlt-jelen-jövő.

Negyed század nagy idő. A számvetés önmagunkkal, mit értünk el, s mit nem, mi az, ami még teljesülhet, s mi az, ami már nem, hogyan tovább... Többek között erről beszélgettünk Deli Leventével és Nagy Tímeával.

„На първи март младите момичета почистват дома си, просват червени тъкани пред къщата, из градината, по оградата, за да прогонят злите сили. Баба Марта наблюдава отгоре: види ли грозни стари жени по дворовете, бързо ги прогонва оттам.“

И макар месец март да е далече, танцовият състав „Мартеница“ за български народни танци създаде пролетно настроение през октомври в Културния дом на XII район, известен като MOM. Повод за тържеството бе 25-годишният юбилей от основаването на състава; в двучасовата юбилейна програма участваха и стари танцьори, и гости от България, внушавайки единството „минало-настояще-бъдеще“.

25 години са много време. Време за равностетка пред себе си, какво е постигнато и какво не, какво би могло още да се осъществи и какво не, как да продължи... За тези неща разговарях с Левенте Дели и Тимеа Над.

Хемус: Как започнахте преди 25 години?

Левенте Дели: Би могло да се каже, че сме деца на танцовите къщи. В края на 70-те и началото на 80-те години балканските танцови къщи бяха много популярни, най-вече гръцките. Най-напред и ние ходехме там, но не спряхме дотук. Когато чухме, че има и южнославянски танцови къщи, започнахме да ги посещаваме и накрая стигнахме при българите, където ръководители ни бяха Лили Зафирова и Ищван Силваши и свиреше оркестър „Жаратнок“. Беше щастлива случайност, че за тогавашния първи март Лили пожела да покаже на тукашните българи една българската танцова къща, да ѝ направи реклама. Покани двама млади от танцовата къща, за да представим на сцената наученото. Всъщност това беше първият случай, когато самият аз танцувах на сцена. После, когато през есента танцовата къща на „Жаратнок“ се премести в културния дом „Ладманьоши“, чухме, че започва състезанието „Кой какво знае?“. Седмина попълнихме формуляра за участие. Така започна.

Тимеа Над: Музиката ни събра в танцовите къщи, много я харесвахме. Обичахме да танцуваме, беше ни все едно дали ще са балкански танци или валс, за всичко имахме желанис. Така че посещавахме и танцовите къщи.

Хемус: Трудно ли беше да се включите в танците?

Тимеа Над: В началото беше отчайващо. Когато видях за първи път гръцки танц, по ми потръгна. Със сръбските също свикнах, но българските... Първите три пъти само стоях до завесата и гледах, никак не ми вървеше.

Левенте Дели: Гръцките танци са по-мелодични, по-леки и с по-фини движения. Сръбските и южнославянски танци имат тръпка. Необичайното при българските танци е неповторимият неравноделен ритъм, който е така характерен за тях. Някои от етнографските области имат много динамични танци с високо повдигане на коленете. Цялото движение и танцът имат спортен отпечатък. И в същото време съществува някакъв финес, който е така характерен за Балканите.

Хемус: Как успяхте да усвоите стъпките? Откъде дойде репертоарът?

Левенте Дели: В началото подходът беше автодидактичен. В „Кой какво знае?“ трябваше да представим един танц, с него преминахме през всички турове. За наша изненада стигнахме до телевизионното състезание, по онова време това си беше живо предизвикателство, понеже ние бяхме съвсем начинаещи, абсолютни аматьори; сред другите състезатели имаше полу-аматьори, професионални танцьори. Нямаше друг танц, затова в последните дни – по онова време още нямаше видео – по цял ден прожектирахме кадър по кадър, за да уловим стъпките, за да имаме материал за вечерта. Вечер идваше Лили и сглобявахме танца.

Имаме един-единствен танц, който играем от началото до ден днешен – този, с който спечелихме телевизионното състезание. По-късно повикахме хореографи от България, в началото хора,

Haemus: – *Hogyan kezdődött 25 évvel ezelőtt?*

Deli Levente:

– Mondhatni, hogy a táncházaknak vagyunk a gyermekei. A hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején nagyon népszerűek voltak a balkáni táncházak, főképp a görög. Oda jártunk mi is legelőször, majd onnan mentünk tovább. Amikor hallottuk, hogy van délszláv táncház, benéztünk, később pedig a bolgárba, ahol a vezető Liliana Zafirova és Szilvássy István voltak, illetve a Zsarátnok együttes zenélt. Szerencsés véletlen folytán az akkori martenica ünnepen Lili szerette volna bemutatni az itteni bolgároknak, hogy létezik egy ilyen táncház, s annak akarta nagyobb hírét kelteni. Ezért meghívott a táncházból húsz táncost, hogy színpadon járjuk el a tánc házi lépéseket. Ez volt az első alkalom, amikor én például színpadon táncoltam. Majd amikor ősszel a Zsarátnok tánc ház bekerült a Lágymányosi Községi Házba, hallottuk, hogy indul a Ki mit tud?-vetélkedő. Ott hirtelen összefogtunk heten, s kitöltöttünk egy jelentkezési lapot. Így kezdődött.

Nagy Tímea:

– Igazából a zene vonzott bennünket a tánc házakba, mert nagyon tetszett. Nagyon szerettünk táncolni, balkáni táncok vagy keringő, végső soron mindegy, mindenhez volt kedvünk. Úgyhogy eljártunk tánc házakba is.

Haemus: – *Nehéz volt bekapcsolódní?*

Nagy Tímea:

– Először borzalmasan. Amikor először láttam görög táncot, az ment valahogy. A szerb lépésekkel barátkoztam, de a bolgár táncok...

Három alkalommal a függöny mellett álltam, s csak néztem. Abszolúte nem ment.

Deli Levente:

– A görög táncok dallamosak, könnyedebbek és finomabban a mozgások. A szerbek és a délszláv táncok a rezgősebb táncok. A bolgár esetében pedig az egészet megvadiítja egy kicsit az a furcsa páratlan ritmusvilág, ami a bolgár táncokat jellemzi. Néhány tájegységnek nagyon dinamikus táncai vannak, magas térdemeléssel. Sportosan markánsabb a mozgás és a tánc. Mindemellett pedig megvan az a fajta finomság is, ami általában a Balkánra jellemző.

Haemus: – *Hogy sikerült mégis elsajátítani a lépéseket? Honnan a repertoár?*

Deli Levente:

– Az első idő autodidakta tanulással telt. A Ki mit tud?-on egy koreográfiát kellett bemutatni, megpróbáltunk selejtezőkön azzal az egy koreográfiával eljutni, ameddig lehet. Meglepetésünkre bejutottunk a televíziós döntőbe, s ez bizony szentségtörés volt akkor, mert mi abszolúte kezdők voltunk, teljesen amatőrök, ugyanakkor a többi versenyző között voltak félamatőrök és profi táncosok is. Nekünk nem volt semmi egyébként táncunk, ezért az utolsó

идѳкбен, mivel video akkor мѳг нем лѳтезетт, супер 8-ас felvѳtelekrѳl kockáról kockára нѳзтѳк а лѳпѳseket napkѳzben, hogy estѳre legyen лѳпѳsanyag. Liliѳk este lejѳttek, s abbѳl állt ѳssze а koreogrѳfia.

Egyetlen olyan koreogrѳfiánk van, amit mind а mai napig тѳncолunk, мѳгpedig az amelyikkel bejutottunk а тѳвѳbe. Azt kѳvetѳen Bulgѳriából hѳvtunk koreogrѳfusokat, eleinte olyanokat, akik а mi лѳtszѳmunknak мѳгfeлѳl тѳncсoportokban тѳncoltak, hѳром-нѳgy пѳрос koreogrѳfiát tanítottak be. Kѳsѳbb odakint egyre jobb, nevesebb koreogrѳfusokat ismertѳnk мѳг.

Rѳszт vettѳnk Bulgѳriában egy nemzetkѳzi нѳптѳncтанfolyamon, кѳт hѳт alatt tanultuk мѳг а legjelentѳsebb тѳjegysѳgek jellegzetes тѳncait, ѳgy мѳгismertѳк а нѳпраjзи hѳттерet is. Ez мѳр 1987-ben volt. Ilyenformán kezdtѳnk egyre тѳббѳт tudni а тѳncról. ѳgy ѳrzem, ekkor мѳр мѳгvolt az az alap, amivel igazán ѳrdemes volt szakmai munkát is vѳgezni. 1988-ban а Ki mit tud?-on мѳсodik helyezѳst ѳrtѳnk el. Mindaddig, azt lehet mondani, kis kamaracсoport volt а miѳnk, нѳgy-ѳт пѳrral лѳтеztѳnk, de ekkorra, а versenyre kibѳvѳltѳnk. Amikor нѳhѳnyan kivѳltak а карбѳl, ѳgy дѳнтѳttѳnk, hogy mindenkѳppen nagyobb лѳtszѳмѳ egyѳttѳst hozunk лѳtre. Мѳгhirdettѳк а felvѳelt, nagyon sokan jelentkeztek. S akkor alakult ki az а mag, amely mind а mai napig egyѳtt van. А kilencvenes ѳvek elejѳtѳl kezdve az egyѳttes fele ugyanazokbѳl állт, mint ma, а fiѳk зѳме legalább hѳsz ѳve тѳncol нѳлunk.

Nagy Tímea:

– Eleinte тѳббnyire nemzetisѳgi fiatalok gyѳltek ѳssze. Nemcsak болgѳrok, volt кѳztѳк гѳрѳг, szerb is. Aztán idѳvel, amikor ѳзѳрт vagy ѳзѳрт kivѳltak тѳлѳnk, szѳllingѳztak hozzánk а magyar fiatalok. Igazából mindig тѳббѳн voltunk magyarok, mint nemzetisѳgiek, de а szívѳnk az болgѳr.

Haemus: – *Mutatkozik-e utѳnpѳtlѳs?*

Nagy Tímea:

– Nѳлunk sohasem volt кѳлѳн utѳnpѳtlѳs csoport, mert nem nagyon gyѳznѳnk. Ez egy tisztán amatѳr csapat. Nincs мѳгѳttѳnk senki. Igazából mindig vetѳdik кѳzѳnk egy-кѳт ѳjonc. Mindig fiatalabbak ѳs fiatalabbak, de тѳббnyire felnѳttek. А Martenica mindig is а felnѳtt korosztѳlyт кѳpviselte. Szѳp lassan beletanulnak. Az elejѳn egy kicsit nehéz, de belerѳzѳdnak, s akkortѳl ѳк is кѳzѳnk tartoznak.

Deli Levente:

– Mondhatni, ѳj idѳszѳmitѳs van нѳлunk 2000 ѳта, amikor мѳр mindannyian абba а korba лѳптѳnk, hogy gyermekeink szѳlettek, тѳбб а munkánk, egyre kevesebb idѳ jut mindenre. S hѳт mi sem vagyunk мѳр azok а fitt legѳnyek, akik anno voltunk, ѳgyhogy azt gondolom, ami а szakmaisѳgot illeti, а rutinbѳl, а stѳlusbeli jѳrtassѳgbѳl ѳl az egyѳttes.

Haemus: – *Mennyiben мѳс Bulgѳriában тѳncolni, mint itthon vagy egy мѳсik országban?*

които работят с малѳбройни групи като нашата – с 3-4 двойки, те поставиха нѳкои тѳнци. С тях започнахме, по-кѳсно се запознахме с все по-добри и известни хореографи от Бѳлгария. Взехме участие в един международен курс по народни тѳнци, кѳдето за две седмици се запознахме с основните етнографски райони на Бѳлгария. Той ни помогна да се докоснем до корените. Бѳше вече 1987. Научавахме все повече за тѳнците. Натрупахме знания, необходими за професионална дейност. На състѳзаниѳто „Кѳй какво знаѳ?“ през 1988 г. спечелихме второ място в класацията. До този момент бяхме, така да се каже, камерна група с 4-5 двойки, но за „Кѳй какво знаѳ?“ през 1988 се разраснахме. Когато неколцина се оттеглиха от сѳстава, решихме, че непременно трябва да увебичим броя на участниците. Обявихме прием и се отзоваха много хора. Тѳгава се оформи ядрото, което танцува и досѳга. От началото на 90-те години насам половината от сѳстава продължава да танцува заедно, по-голямата част от момчетата са поне от 20 години в сѳстава.

Тимѳа Над: В началото идваха преди всичко младежи от малцинствата: не само бѳлгари, а и гѳрци, сѳрби. Но по-кѳсно, когато те по една или друга причина се откѳснаха от нас, започнаха да идват и унгарски младежи. Винаги са преобладавали унгарците, но по сѳрце сме бѳлгари.

Хѳмус: *Има ли попълнения?*

Тимѳа Над: Никога не сме имали отделна група за начинаещи, понеже нямаме енергия за това. Групата е напѳлно аматѳрска. Зад нас не стои никѳй. Но винаги се появяват нови хора. По-млади, но вече пѳлнолетни. Танцов сѳстав „Мартеница“ винаги ѳ обѳдинявал именно това поколение. Научават тѳнците, в началото им ѳ малко трудно, но свикват и стават пѳлноценни членове.

Левѳнте Дѳли: Би мѳгло да се каже, че от 2000 г. насам отворихме нова страница, когато всички сме вѳв вѳзрастта, когато имаме деца, повече работа, все по-малко време. И не сме вече онези млади левѳнти, каквито бяхме, тѳй че що се отнася до професионализма, експлоатирахме преди всичко досѳгашните си знания и рутината.

Хѳмус: *Има ли разлика да танцуваш в Бѳлгария, в Унгария или в друга страна?*

Тимѳа Над: В Бѳлгария ни ѳ също толкова приятно да танцуваме, както и тук или пред каквато и да било публика по света. Но когато ни рѳкопляска бѳлгарска публика, когато получаваме признание от нея, това ѳ истинската оценка за нас, истинското признание за труда ни. Много се радваме на успехите си в Бѳлгария, те ни правят особено щѳстливи.

Хѳмус: *Получили сте многобройни награди в чужбина през изминалите 25 години. Унгарската дѳржава отличилѳ сѳстава с Наградата на малцинствата. Какво ѳще бихте желали да постигнете? Какви са плѳновете ви за бѳдѳщѳто?*

Левѳнте Дѳли: В началото, когато бяхме ѳще млади и имяхме повече свободно време, много пѳтувахме в чужбина, имяхме

представления, участвахме във фестивали. Били сме на множество фестивали в различни страни. Естествено сред тях особено място заемат посещенията ни в България, както и участието ни на някои световно известни фестивали като този в Палма де Майорка, където на два пъти бяхме най-добрите в танцовата категория, а веднъж спечелихме голямата награда на фестивала.

Тимеа Над: Една от големите ни мечти се осъществи на юбилейната вечер. Винаги сме имали желанието да танцуваме заедно с български танцьори на сцената, в един общ танц. На концерта танцувахме заедно с момичетата от софийския ансамбъл „Балкан“. Друга наша мечта, осъществена по-рано, бе участието ни на фолклорния събор в Копривщица. Подобни мечти нямаме вече. Смятаме, че сме постигнали всичко, каквото е могла да постигне една танцова група за български танци в Унгария. Целта ни е да поддържаме поне същото ниво и през следващите години.

Левенте Дели: През изминалите 8-10 години се оформи състав, в който приятелството е на първо място. Ходим заедно на ски, заедно прекарваме уикендите, заедно приготвяме ястия и се забавляваме. Наред с професионалната работа, днес за нас богатството на човешките взаимоотношения е не по-малко важно.

Хаemus: *До каква степен станахте българи?*

Левенте Дели: Бих казал, че сме почетни българи. До такава степен, че в халите българските градинари познават дори членовете на семействата ни. Смятам, че това се дължи на първите години, когато българите в Унгария нямаха много възможности да се представят, Мартеница беше единственото цветно петно. Струва ми се, че сме доставили много-много радост на тукашните българи. Често ни се случва да ни заговорят или поздравят на улицата членове на българската колония. Чувстваме се горди, че станахме приятели на българската общност.

Разговора води: Електра Агарди

Nagy Tímea:

– Ugyanolyan jó érzés fellépni ott is, mint itt vagy bármilyen közönség előtt a világon. De amikor bolgár közönség tapsol nekünk, és attól kapjuk az elismerést, az az igazi megmérettetés és az az igazi elismerés számunkra. Ha Bulgáriában sikerünk van, nagyon örülünk, s az a legnagyobb boldogság.

Haemus: – *Számos díjat nyertetek külföldön és itthon is az elmúlt 25 év alatt. A magyar állam Kisebbségekért Díjjal is kitüntette az együttest. Milyen terveitek vannak a jövőt illetően?*

Deli Levente:

– Kezdetben, amikor még fiatalok voltunk, és több szabad időnk volt, sokat jártunk külföldre, fellépésekre, fesztiválokra. Nagyon sok országban jártunk kisebb-nagyobb fesztiválokon. Persze ezek közül kiemelkednek a bulgáriai szerepléseink, meg hát az a néhány világfesztiváli szereplés Palma de Majorcán, ahol kategóriánkban a legjobb tánc díjat nyertük kétszer is, egyszer pedig a fődíjat.

Nagy Tímea:

– Az egyik nagy álmunk a jubileumi esten vált valóra. Mindig is szerettünk volna bolgárokkal táncolni egy színpadon egy koreográfiában, s ez a kívánságunk is teljesült, amikor a szófiai Balkán lánytáncosaival közösen léptünk színpadra. Egy másik álmunk pedig már korábban valóra vált, amikor a koprivsticai nagy hagyományörző fesztiválon szerepelhettünk. Nagy vágyaink már nincsenek. Úgy gondoljuk, hogy amit elérhet egy magyarországi bolgár táncscsoport, azt elértük. Az a célunk, hogy legalább ezt a színvonalat szinten tartsuk a továbbiakban is.

Deli Levente:

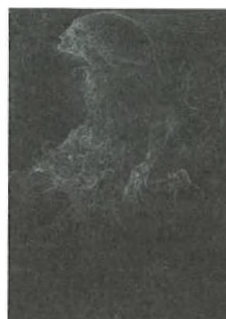
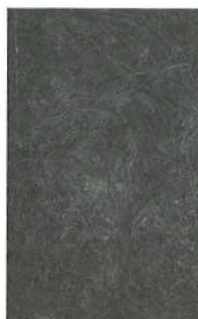
– Itt az elmúlt nyolc-tíz évben olyan társaság állt össze, akikkel mi nagyon-nagyon jó baráti viszonyban vagyunk. Közösen járunk sielni, együtt megyünk el hétvégéken szórakozni, sütni-főzni, bográcsozni, tehát mára már a szakmai munka mellett legalább annyira fontos az emberi kapcsolatok gazdagsága.

Haemus: – *Mennyire váltatok bolgárrá?*

Deli Levente:

– Úgy mondhatnám, tiszteletbeli bolgárok vagyunk. Olyan szinten, hogy a családjunkat is megismerik a bolgárkertészek kint a csarnokban. Főképp hőskorból következően, amikor Magyarországon más lehetőségük nemigen volt a bolgároknak, hogy megmutassák magukat, és a Martenica volt az egyedüli színpont. Úgy hiszem, hogy sok-sok örömet szereztünk az itteni bolgároknak. Több-ször előfordult, hogy megszólítanak, ránk köszönnek az utcán, akik a bolgár kolóniához tartoznak. Nagyon büszkék vagyunk rá, hogy ez a kisebbség társult tagjává fogadott bennünket.

Kérdező: Agárdi Elektra

Пламена Димитрова-Рачева

Древни притчи, сънища, копнежи

Изложби на Росен Русев в Добрич и Русе

Plamena Dimitrova-Racseva

Ősi mondák, álmok, vágyak

Roszen Ruszev két kiállítása

Пред нас е една прекрасна изложба с рисунки и принтове на известния наш сънародник Росен Русев, художникът, който направи българското изкуство популярно в Унгария и в Европа. Това е една колекция с виртуозни линеарни рисунки с пастел, гваш, въглен върху цветни хартии – обикновено тъмно сива, синя, зелена и охра в една приглушена хармония. Те носят и създават усещането за сложната като плетеница игра на светлини в пространството, за ритъм, който преминава и вибрира през изображенията, за мистичност и еротика и изострена сензитивност.

Росен Русев ни убеждава, че е артист, умел рисуващ, който обича да играе в изобразителното пространство, да го превръща в динамична структура, в поток от мечти и желания. Той използва чистата линия, като виещата се нишка на Ариадна, която води в пространството като в лабиринт към неизвестното, неочакваното и в обратна посока към опознаването на вътрешното аз и на света.

Линията за него има особена структурираща роля – тя е негативна спрямо цвета на хартията – бяла, цинобър, неаполитанско жълто, кобалт, тя е в контура, който осветява обемите, отделя ги от равния цвят на фона и се наслаждава като изтъкана нишка. Но тя е също шрих, чрез който пластично авторът гради

Ismert honfitársunk, Ruszev Roszen nagyszerű rajz- és nyomatkiállítását nyitjuk meg ma, a művészt, aki a bolgár művészetet Magyarországon és Európában népszerűvé tette. Virtuóz vonalú rajzokból álló sorozat ez, ahol sötétszürke, zöld, okkersárga színű kartonon, pasztellen, gouache-sal visszafogott harmóniát teremt. E művekben térbeni fényjáték, kiélezett érzékenység, fojtott erotika és misztikum vibrál.

Ruszev Roszen bizonyítja, hogy olyan alkotó, aki játszani szeret, vágyak és ábrándok forgásává alakítva a teret. Ariadné kígyózó fonalaként a titok, az ismeretlen felé vezet a rajzvonalat, majd hirtelen a belső ego és a minden-ség megismerése felé fordul.

A vonalnak különleges struktúraalakító szerepe van, negatívként viszonyul a fehér, cinóbervörös, nápolyi sárga, kobaltszínű papírhoz, átvilágítja a formákat, elkülöníti a háttérrel és jelként ráteszi a bélyegét. De a rajz vonala súlyos hangsúly is, amely absztrakt zoomorf és antropomorf arcéleket és figurákat kreál.

A híres bolgár grafikus, Petar Csuklev professzor tanítványaként Ruszev Roszen a kompozíció szabadságát saját

обемно лица и фигури, абстрактни структури със зооморфни и антропоморфни качества.

Следвал Националната художествена академия при големия наш илюстратор и график проф. Петър Чуклев, Росен Русев възприема от него свободата в композицията на рисунката. Фигурите на хора и животни са в сложни ракурси или са втъкани в мрежа от линейни щрихи, ту нахъсани успоредни, ту лъчсообразни, ту вълнообразни, следващи овалните обеми на формите. Те се уплътняват, за да добият материална обемност... Образуват фантастични архитектурно развити форми като при Гауди и оставят въображението ни да търси целостта на образа сред абстрактно-геометрична структура. Особено показателни примери за това са рисунките с названия – „Двойно лице“, „Струни“, „Време“.

Росен Русев има свой почерк в рисунката, и в него той съчетава белезите на различни стилове, на които чрез линейната интерпретация предава съвременно звучене. Например, някои рисунки наподобяват книжни заставки с вписването на фигу-

титота el. Ember- és állatfigurái komplikált szemszögben, vonalhullámokban, párhuzamos, sugárszerű, ovális formákban elevenednek meg. Mint Gaudínál álomszerű architektonikus formákat öltenek, miközben a képzelet a kép egészét keresi. Ilyenek a Kettős arc, Húrok, Idő című rajzok.

Ruszev Roszen jellegzetes saját rajzatíttúddal rendelkezik, amely különböző jegyeket egyesítve mai kisugárzást kölcsönöz jelrendszerének. Némely képe könyvfejezetbekezdéscset sejtet, sokréti architektonikus keretbe, stilizált növényi ornamentikába és volutákba rejtve a figurát. A vonalszintézis többszínű szimbolikába megy át. Ez a vonalépítő elv a textiliára emlékeztet, de a kalligráfiával rokonítható a grafikában. Asszociál a tigrával, ahol a hieroglifák sokszínűsége az értelmi mag megfajtásához vezet. Minden színnek saját szimbolikája van és külön elemként szerepel. Az érzékenyen kezelt Alhambra, Ka-

рата в многопластова архитектурнича рамка със стилизирани растителни орнаменти и волути. Изображението е изведено до знак с многопластова символика в плетеницата от линии.

Този линейно-изобразителен принцип напомня за текстила, а в графиката е свързан с калиграфията. Особено близки са ни и асоциациите с тугрите¹, в които разположените около смисловото ядро разноцветни линии на йероглифите променят значението. Всеки цвят се чете като отделен елемент в цялото и носи своя символика. Това е характерно за изящната рисунка с названието „Алхамбра“, „Петел“ или „Конник“, в които стилизираните цветни линии се възприемат като орнаменти, характерни за готическия стил и сецесиона. Трещенето на багрите – охра, синьо, червено – напомня звуци, които опнатите линии-струни могат да обединят в една образна хармония.

Всъщност Росен провокира асоциативното мислене и креативното възприемане. Неговите образи не са буквални, те са наподобителни и носят енигмата в кода и знаците. „Музика“, „Време“, „Вълна“, „Сън“, „Зора“, „Море“ са стилово свързани с фантазия реализъм, чиято тематика е почерпена от античността и още –

kas, Lovas című munkákban a stilizált színes vonalak a gótika és a secesszió ornamentikáját szövik. Az okker-sárga, a kék, a vörös vibrálása hűrként hangzik.

Tulajdonképpen Roszen az asszociatív gondolkodást, a kreatív befogadást provokálja. A képei nem betű szerinti-ek, átvitt értelmezést hordoznak, jelrendszerükben, kódjukban hordják az enigmát. Zene, Idő, Hullám, Álom, Napkelte, Tenger című képei stílusbeli rokonságot mutatnak a fantasztikus realizmussal, tematikailag az antik korból és a zenéből táplálkoznak. A vízió metaforák és asszociációk játékaiból jön.

Külön csoportot alkotnak az emberek emocionális világát, a belső pszichéjét ábrázoló művek. Az érett alkotó mélyreható tekintetét az érzelmek titokzatos világa felé fordítva érdekes arctalériát teremt. A kettős arc, Sganarell, Maszk kézzel, Érzés, Arc, Portré című képeit költői ritmus, kép vibrálás, színpompa és árnyalattranszformáció gazdagítja.

A másik rajzciklusánál a művész a manierizmusra és a rokokóra kacsintó gáláns jelenetekkel szélesíti a téma-palettát. Az Ifjúság, tavasz, Kék Auróra, Bohóc, Álom, Eu-

¹ Страна на монета с герб или образ.

ропа című rajzokból sugárzik a finom erotika. A meztelen női test pompás víziója izgató és felkavaró.

Roszen rajzai hologramszerű hatásúak a különböző anyagok és technológiák újszerű alkalmazásában. A tökéletes rajz és szakmai tudás lélegzetelállító, a tisztán szervi élvezetet egy magasabb, esztétikai kategóriába emeli át.

A művek nagy hatással vannak a nézőre, mert az emberi lét atavisztikus erejét vetítik rá.

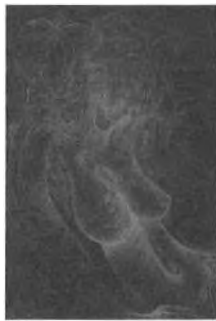
Roszen rajzai nem etűdök, nem illusztrációk vagy calligrafiák, nem vasarelys op-art víziók? Annál inkább ősi mondák, álmok, vágyak asszociatív összegzése, belső fényből áradó alkotói művek, arcélek, amelyekben a szín és a tér átélhetővé és nehezen felejtetővé válik.

Roszen rajzai és illusztrációi éveken keresztül jelentek meg különféle magyar kiadványokban: Galaktika, Kortárs, Élet és Irodalom, Új Tükör stb. Ismertek a bolgár-

от музиката. Визията при тях е доведена до игра с метафори и асоциации.

В друга отделна група са рисунки, които се отнасят към вътрешния психичен живот и емоционалния свят на човека. Този задълбочен поглед на зрелия творец дава още една интересна проекция в интерпретацията на портрета – с обръщането към тайнствения свят на чувствата. „Двойно лице“, „Сганарел“, „Маска с ръка“, „Чувства“, „Маска“, „Лице“, „Портрет“ са наситени с постичен ритъм и вибрации на изображенията, светоносност и цветови трансформации.

В друг кръг творби авторът разширява идейно-тематичния диапазон, като се обръща към сюжети, характерни за мание-ризма и стила рококо, познати ни като сцени с галантни сцени. В „Младост“, „Пролет“, „Синя Аврора“, „Клоун“, „Сън“, „Европа“ се усеща нежност и еротика. Пищните форми с пластично-образното интерпретиране на голите женски тела и лица излъчват сексапил. Дори и когато авторът използва различни материали и търси ефект от техниката си, неговите пастелни

magyar közmondásgyűjtemény illusztrációi is. Több faliszőnyeget készített, amely magyar, holland, svéd, amerikai és belga gyűjtemények tulajdona. Ruszev Roszen a művészetében igyekezett nemzeti érzékenységet az európai kulturális tradícióval egyesíteni.

рисунки на цветни хартии запазват уникалното си подобие с холограмата.

Блестящата му техника и професионалното майсторство спират погледа, за да превърнат сетивната наслада в естетическо преживяване на красотата. Творбите въздействат, защото те запазват емоционалната сила на човешките преживявания.

Листовите с рисунки на Росен Русев не са етюдни, не са илюстрации или калиграфия, не са и пряко свързани с влиянието на оп арта на Виктор Вазарели. Те са по-скоро сетивно изследване на асоциации, носещи се след древни притчи, сънища и копнежи. Това са авторски творби, просветващи от вътрешната светлина образи, в които цвета и пространството се изживяват психологически и се запомнят завинаги.

Негови рисунки и илюстрации десетки години са публикувани като оформления в различни издания на авторитетни издателства в Унгария. Това са Галактика, Съвременник, Ракета и Огледало. Известни са илюстрациите му към сборника с поговорки на български и унгарски език „Нито риба, нито рак“.

Реализирал е над 35 гоблена като художник-приложник, които днес в голямата си част са притежание на различни колекции в Унгария, Белгия, Холандия, Швеция, САЩ и Норвегия. Росен Русев винаги се е стремил и успява да синхронизира в творчеството си националната чувствителност с общоевропейската културна традиция и изкуство.

Борис Априлов

Приключенията на Лиско по море

откъс – Как се оставя бележка

Borisz Aprilov

Rókafi kalandjai a tengeren

részlet – Hogyan kell üzenetet hagyni

Ветрецът поклащаше бележката, както поклаща листата на дърветата, паяжините и желъдите. Лиско стоеше пред нея, изпълнен с вълнение. В главата му се зараждаха нови мисли. Никога не си е представял, че една висяща бележка може да породи толкова много мисли. „Значи така? – питаше се той. – Освен всичко останало, в живота е уредено и това: когато някой иска да изчезне, достатъчно е само да остави една такава бележка... Всичко си е уредено в живота, само че ние, малките, не знаем и затова вършим грешки.“

– Какво се пулиш срещу мен? – неочаквано запита бележката.

– Не се пуля – отвърна лисичето, – а те гледам и си мисля.

– Какво си мислиш?

– Значи така се оставя бележка, а?... Чувал съм, но не съм виждал.

– Така се оставя – потвърди бележката. – Написваш, забождаш и тръгваш!...

– Където си искам, нали?

– Да... Пишеш, забождаш и тръгваш.

– Забождането и тръгването е лесно – рече Лиско, – но писането... Нямах си представа колко трудно пиша.

– Не ме интересува – отвърна бележката. – Моят живот е кратък. Окачват ме и щом ме прочетат, ме скъсват. Нямам

Угъ hintáztatta a szellő ide-oda a cédulát, mintha csak egy falevelet, egy pókhálót vagy egy makkokat hintáztatott volna. Rókafi izgatottan ácsorgott előtte. Újabb gondolatai támadtak. Nem is sejtette, hogy egy kifüggesztett cédula ennyi új gondolatot képes előidézni. „Hát így megy ez? – kérdezte önmagától. – Tehát ez is el van rendezve, mint minden más dolog az életben: vagyis amikor valaki el akar menni, elegendő, ha hátrahagy egy ilyen cédulát... Minden el van rendezve, csak mi, kicsik nem tudunk róla, azért követünk el hibákat.“

– Mit bámulsz? – kérdezte hirtelen a cédula.

– Nem bámulok – válaszolta Rókafi –, csak nézlek, és gondolkodom...

– Min gondolkodsz?

– Hogy így kell üzenetet hagyni, nemde? Hallottam róla, de még sose láttam.

– Igen, így kell – erősítette meg a cédula. – Megírod, feltűzőд és odébbállsz!

– Ahova csak akarok, ugye?

– Igen... Megírod, feltűzőд és indulsz.

– A feltűzés és az elindulás egyszerű – mondta Rókafi –, de az írás! Foglalmad sincs róla, milyen nehéz írni.

– Нем érdekel – válaszolta a cédula. – Az én életem rövid. Felagatnak, és amikor elolvastak, letépnek. Még arra sincs időm, hogy örüljek a létezésemnek. Ezért most hagyj magamra, hadd gyönyörködjem a természetben...

A rókakölyök dühösen a cédulára pillantott, és azt mondta: – Lehet, hogy cédula vagy, az is lehet, hogy magasan lógsz, és beszélni is tudsz, de ennek ellenére neveletlen vagy, ezért szóba sem állok veled többé! Még csak el sem köszönök tőled.

Azzal sarkon fordult, és elindult az ösvényen. Meg sem állt addig, míg a kakukkhöz nem ért.

– Nem unod, hogy egész életedben ugyanazt a dalt ismételtetted? Ka-kukk, ka-kukk! Megértettük!

– Rókafi, mi van veled?

– Rossz kedvem van. Ebben az erdőben minden egyes lépésnél megsértik a kiskókákat.

– Csak úgy tűnik neked – mondta a kakukk. – Valójában kiesztél valami titkot, és azért tűnik így a számodra.

Erre a kis csintalan gyorsan elszelelt, és ahogy ment, folyton azon töprengett, vajon ez a szószátyár madár nem olvasta-e ki a gondolatait, és nem fogja-e szétkürtölni őket. Később megnyugodott, visszatért a rókalyukba, ceruzát és papírt vett elő, aztán újból előbújt. Először tartott ceruzát a mancsában. Körülnézett, megvizsgálta a papírost, ismét körülnézett, majd a ceruza kihegyezett végét a papírhoz érintette. Egy vonalacska jelent meg rajta. Rókafi el volt ragadtatva.

– Ezt én írtam volna? Lehet, hogy valami rendkívül érdekes dolgot írtam le, de mivel nem tudok olvasni, ezért titok marad a számomra. Nagy az én tragédiám – tudok írni, de nem tudom elolvasni, amit írtam.

Gyönyörködött még egy kicsit művében, aztán elindult Barnus farkas tanyája felé.

A farkas éppen reggeli toalettjét végezte, mielőtt a Tanácsba indult volna – a szórét fényesítette, amely csak úgy ragyogott a napfényben.

– Jó reggelt, Barnus bácsi!

– Jó reggelt, Rókafi! Mi újság?

– Semmi különös – válaszolta szerényen a rókácska. – És maga, mivel foglalkozik?

– Javítgatom a szórzetemet, és azt nézem, hogy a természet mégis ugyanolyan marad. Ahogy a szólás is tartja... Biztos, valami szívességet szeretnél kérni tőlem.

Hát már mindenki kitalálja a gondolatait?

– Valami olyasmi – válaszolta Rókafi. – Egy kis baj történt.

Ma reggel, amikor felkeltem, hirtelen rájöttem, hogy elfelejtettem, hogyan kell írni az n betűt. Emlékszem az elejére, de a vége valahogy elfelejtődött. Legyen szíves, írja ide nekem! Barnus elvette a ceruzát, és egy N betűt írt a papírlap elejére.

– Ez az – mondta Rókafi, miközben a betűt szemlélgette. – Most már emlékszem az egészre... Köszönöm. Viszontlátásra!

És a kis haszontalan gyorsan továbbállt, Barnus pedig csodálkozva nézett utána. Amint Rókafi kiért a Nagy ösvényre, új dalra gyűjtött: „Megvan, hurrá, hurrá, az egész n betű!” Sünapó egy szép, kék virágot szorgolgtatott. Amikor mélyet szippantott, egy hatalmas gombolyaghoz vált hasonlatossá, amikor pedig kilélegezte a levegőt, újból hosszúkás sünfórmát öltött. Rókafi megvárta a legmegfelelőbb pillanatot, és megközelítette.

– Jó reggel, Sünapó! Mit tetszik csinálni?

– A virágok illatát tanulmányozom, Rókafi.

– Értem, értem... Ez olyasmi, amit mindenkinek tudnia kell. Így lehet megtanulni megkülönböztetni a virágot a kölnitől.

време да се радвам на живота. Затова, върви си и ме остави да се любувам на природата...

Малчуганът погледна бележката с яд и каза:

– Може да си бележка, може да си висяща и говореща, но си невъзпитана и вече не искам да се занимавам с теб!... Няма да ти кажа дори довиждане.

Той обърна гръб на бележката и тръгна по пътеката. Спря се чак при кукувицата.

– Как не ти омръзна цял живот да повтаряш една и съща песен!... Ку-ку, ку-ку... Разбрахме!...

– Лиско, какво те е прихванало?

– Лошо настроенис. В тази гора на всяка крачка те обиждат.

– Така ти се струва – отвърна кукувицата. – Нещо тайно си наумил и затуй ти се струва така.

Палавникът изчезна веднага и като вървеше, непрекъснато се питаха дали тази бърбрия не бе прочела мислите му и дали няма да се раздрънка. По-късно се успокои, върна се в лисичата дупка, намери хартия и молив и отново излезе.

За първи път държеше молив в ръцете си. Огледа се, хвърли поглед на хартията, а след туй се озърна и допря изострения край на молива до хартията. Там се появи нещо като чертичка. Лиско се възхити.

– Това е написано от мен, а?... Може би съм написал нещо извънредно интересно, но нали не знам да чета, така и ще си остане тайна. Голяма е трагедията ми – мога да пиша, а не мога да прочета написаното.

Полюбува се още малко на творбата си и тръгна към дома на вълка Кафявко. Преди да отиде в Съвета, вълкът се грижеше за сутрешния си тоалет – гладеше козилата си, а тя блестеше на слънцето.

– Добро утро, чичко Кафявко.

– Добро утро, Лиско. Какво правиш?

– Нищо особено – отвърна скромно лисичето. – А вие какво правите?

– Подновявам козината си и гледам все пак нравът ми да си остане същият. Трябва да се съобразяваме с поговорките... Сигурно ще искаш някоя услуга.

Навсякъде отгатваха мислите му.

– Нещо подобно – отвърна Лиско. – С мене се случи бея. Тази сутрин, когато се събудих, изведнъж усетих, че съм забравил как се пише буквата Н. Спомням си началото, но краят й се губи някъде. Ако обичате, да ми я напишете тук.

Кафявко пое молива и написа буквата Н в началото на листа.

– Точно тъй – рече Лиско, като разгледа буквата. – Сега си я спомних цялата... Благодаря ви. Довиждане.

Палавникът се отдалечи бързо, докато Кафявко зяпаше учудено след него. Щом излезе на Голямата пътека, Лиско запя новата си песен:

Имам си, ура-ура, цяла буква Н!...

Таралежко миришеше едно хубаво синьо цвете. Като вдишваше дълбоко, той се превръщаше в едно голямо кълбо, а като издишваше, отново ставаше продълговатият Таралежко. Лиско издебна най-удобния момент и се приближи.

– Добро утро, чичо Таралежко!... С какво се занимавате?

– Уча се да мириша цветя, Лиско.

– Разбирам, разбирам... Това е нещо, което всеки трябва да знае. Така се придобива навик да се различават цветята от одеколонна.

– Какви ги бърбиш? – учуди се Таралежко. – Нали знаеш, че в къщата на обесения не се говори за въже?

– Говоря за одеколон – поясни Лиско.

– Тъй де, нещо свързано с бръсненето... Навярно знаеш какво представлява един бръснат таралеж...

– Да ви кажа правата, вече не знам с кого как да говоря – оскърби се лисичето. – Ето, сега смятам да напиша на това място буквата А, но не смея. Кой знае какво ще си помислите.

– И сега не те разбрах.

– Впрочем, защо не я напишете вие?... Да си имам една буква от вас, за спомен.

– Дай молива!

Таралежко завъртя внимателно буквата, после я украси с бодли и заяви, че това е личен негов почерк. Лисичето благодари и отново пое по пътеката, право към жилището на Сивко, който ядеше ряпа. Гризеше я внимателно, от всички страни. Лисичето започна да следи всяко негово движение. Ряпата ставаше все по-малка, но винаги запазваше предишната си форма. Най-после Лиско не изтрая и запита:

– Защо така?

– Нов начин на ядене – обясни Сивко. – Винаги имаш чувството, че ряпата е цяла. Отначало е била една голяма ряпа, после се превръща в друга, по-малка, в още по-малка и така нататък; получаваши илюзията, че си изял десетина различни по големина репи.

– И какво от това?

– Как какво?... Едно е да изядеш само една ряпа, съвсем друго е да изядеш десет репи.

– Не е така – поклати глава Лиско.

– Защо?

– Репите се броят по опашките.

– За съжаление си прав – натъжи се Сивко и добави:

– Останалото е илюзия.

– Сивко, думата ЗЕЛЕ със З ли се пише или с Б?... Мисля, че по-рано се пишеше с Б.

– Не ми е известно такова нещо – рече Сивко. – Винаги си я пиша със З.

– Сигурен ли си?

– Напълно. Тази дума ми е най-позната.

– Тогава можеш ли да напишеш думата ЗЕЛЕ на това място?

– С удоволствие.

Заекът Сивко пишеше бавно, изглежда, че усещаше вкуса на думата и гледаше всичко да продължава колкото може повече.

– Щом напишеш първата буква, спри, да ѝ се полюбувам – помоли се Лиско.

– Готово!

– Значи това е буквата З?

– Да.

– Ще проверя тая работа при Бухльо.

Бухалът спеша в клоните на дъба. Лиско го поздрави с добро утро, но Бухльо се намръщи и каза нещо неопределено.

– Не разбрах – наостри уши лисичето. – Казахте ли нещо?

– За един бухал утрото никога не може да бъде добро – отвърна птицата. – Друг е въпросът, ако ми кажеш „добър вечер“ и ако е нощ. За мен нощта е благодат.

– Така си е – съгласи се лисичето. – Извинете.

– Какво те води при мен?

– Можете ли да ми услужите с една буква?

– Докога?

– Трябва ми една буква А... – Тук лисичето си спомни, че вече има таралежовата буква А, бързо извади листа и я преписа. След това отново се обърна към птицата: – Нуждая се от една хубава буква С, за неопределено време.

– Хм! – вдъхна дълбоко бухалът. – Искаш буква... Хм!... И защо тъкмо буквата С?

– Mit fecsegsz? – hökkent meg Sün apó. – Nem tudod, hogy akasztott ember házában nem illik kötélről beszélni?

– Én a kölniről beszélek – magyarázta Rókafi.

– Igen, de annak köze van a borotválkozáshoz... Bizonyára tudod, mit jelent az, ha megborotválnak egy sünt...

– Az igazat megvallva, már azt sem tudom, kivel hogyan kell beszélni – sértődött meg a rókácska. – Nézz csak, például szeretném ide leírni az A betűt, de nem merem. Ki tudja, mit gondol most rólam.

– Nem értelek.

– Egyébként, miért nem írja le maga? Hogy legyen magától egy betűm emlékébe.

– Add ide a ceruzát!

Sün apó akkurátusan odakanyarított egy A betűt, aztán tüskékkel díszítette fel, és kijelentette, hogy ez az ő személyes kézjegye. Rókafi megköszönte, visszatért az ösvényre, és elindult a karórépa szállás felé. Szürkécske épp egy répát rágszált nagy óvatossággal, mindegyik oldalából egyenleteseket harapdálva. Rókafi figyelemmel kísérte minden egyes mozdulatát. A karórépa egyre kisebb lett, de úgy, hogy közben megőrizte eredeti formáját. Végül Rókafi nem bírta tovább, és megkérdezte:

– Mért így eszed?

– Újfajta étkezési módszert találtam fel – magyarázta Szürkécske. – Végig úgy érzed, hogy a répa egész marad. Először van egy hatalmas répád, amely kisebb lesz, majd még kisebb, és így tovább; olyan érzés, mintha egy tucat különböző méretű répát ettél volna meg.

– És akkor mi van?

– Hogyhogy mi van? Az egy dolog, ha megeszél egy répát, az viszont egészen más, ha egy tucatot eszel meg.

– Nem így van – rázta meg a fejét Rókafi.

– Miért?

– Mert a répát soronként számolják.

– Sajnos igazad van – szomorodott el Szürkécske, és hozzátette: – Minden más csak illúzió.

– Szürkécske, a zellert z-vel vagy sz-szel írnák? Úgy emlékszem, régebben sz-szel írták.

– Sose hallottam ilyesmiről – mondta Szürkécske. – Tudomásom szerint mindig is z-vel írták.

– Biztos vagy benne?

– Halál biztos. Ez az egyik legismertebb szó a számomra.

– Akkor leírnád ide nekem azt, hogy zeller?

– Szívesen.

Szürkécske nyuszi lassan írt, úgy tűnt, mintha a szájában érezte volna a szó ízét, és mindent megtett azért, addig nyújtsa ezt az élvezetet, amíg csak lehetséges.

– Amikor leírtad az első betűt, állj meg, hadd gyönyörködjem benne – kérte Rókafi.

– Kész!

– Ezek szerint ez a z betű?

– Igen.

– Ezt ellenőriztetni fogom Uhuval.

Uhu a tölgyfa ágai közt szundikált. Rókafi jó reggeltilt köszöntötte, de Uhu mogorva képet vágott, és érthetetlenül motyogott valamit.

– Nem értettem – hegyezte a füleit a kis róka. – Mondani tetszett valamit?

– Egy bagolynak a reggel egyáltalán nem lehet jó – vetette oda a madár. – Az persze más lenne, ha jó estéttil vagy jó éjszakával köszönnél. Nekem az éjszaka a legjótékonyabb.

– Ez igaz – egyezett bele a rókácska. – Elnézést.
 – És mi járatban vagy?
 – Ki tetszene segíteni egy betűvel?
 – Meddig?
 – Szükségem lenne egy a betűre... – Itt a kis rókának eszébe jutott, hogy már van egy a betűje a süntől, ezért gyorsan elővette a listát, és átírta. Aztán újból a madár felé fordult. – Szükségem lenne egy szép sz betűre, meghatározatlan időre.
 – Hm! – sóhajtott mélyet a bagoly. – Egy betű kellene... Hm!.. És miért pont az sz betű?
 – Szükségem van rá.
 – Mihez kezdesz vele?
 – Játszani fogok vele, ugye tudja, mi gyerekek...
 – Tudom. És milyet akarsz, nagyot vagy kicsit?
 – Nem mindegy?
 – Nem.
 – Nincs valami köztes megoldás? – tűnődött el Rókafi.
 – Nem... Te betűt kérsz tőlem, nekem pedig tudnom kell, hogy milyet írok le. Ez betű, nem pedig valami más... Az egyik kicsi, a másik nagy.
 – Ó – sóhajtott fel Rókafi. – Még a betűk között is vannak nagyok és kicsik?
 – Miért, mit gondoltál? Várj csak, miért kell neked annyira az a betű, és miért pont az sz olyan fontos? Talán bizony kiterveltél valami rosszасágot?
 – De hát mit tervelhetnék ki egy jelentéktelen kis betűvel?
 – Mindenfélét. Mi minden meg nem történhet, amikor visszaélnék a betűkkel... Jobb, ha megkérdezem a feleséget... Te, egy betűt akarnak tőlem! – kiáltotta a bagoly hangosan.
 A fa odvából előbújt Uhu felesége, Uhuha.
 – Ki akar? – kérdezte álmosan.
 – Rókafi... Nagy szüksége lenne egy szép sz betűre.
 – Még mit nem? – képedt el Uhuha. – Mi lenne a vége, ha mindenki betűket akarna tőled? Egyszer csak elfogyna az összes, és mi itt maradnánk betű nélkül.
 – Én is épp ezt mondtam.
 – Még csak az kellene – folytatta Uhuha –, hogy arcátlanul szétoasztogasd a betűket!
 – Kérdezd meg Rókafit, nem ezt mondtam-e!
 – Semmit sem mondtál – haragudott meg Uhuha. – Te tékozló! Elpazarolod a betűinket!
 A szörnyű rikoltozás természetesen felkeltette Csencsen szarka figyelmét, aki egy szempillantás alatt náluk termett.
 – Mi történt, szomszédasszony?
 – Ez a mákvirág eltékozza a betűinket! Nézd meg, az összes betűt idegeneknek adná, nekünk meg semmi sem marad!
 – De hát hogy tehet ilyet – avatkozott bele Csencsen szarka.
 – Az ilyesmit meg kell őrizni az inséges napokra, nem pedig eltékoználni!
 – Én is ezt mondom! – kiabált hisztérikusan Uhuha. – Tessék! Nézzétek ezt a semmirekellőt! Nézzétek meg mindannyian! Pazarol, fecséreli!
 Gyülekezni kezdtek körülöttük a madarak. Rókafi a fejéhez kapott, ezerszer is megbánta az egészet, és amikor a botrány a tetőfokára hágott, befurakodott a páfrányok közé, és elporzott az erdő túlsó végére, a sudár és gyönyörű Grandióza őzhöz.
 Grandióza a tisztáson állt, és a gidájához, Edihez beszélt valamilyen érthetetlen nyelven, Edi pedig hangosan, röviden és jól hallhatóan válaszolt, de épp olyan érthetetlenül.

– Трябва ми.
 – Какво ще я правиш?
 – Ще си играя с нея. Нали знаете, ние, децата...
 – Знам. Каква я искаш, главна или обикновена?
 – Има ли значение?
 – Има.
 – Може ли да е нещо средно? – Лиско се замисли.
 – Не... Поръчваш ми буква и трябва да зная каква да я изработя. Това е буква, не е нещо друго... Едно е главна, друго е обикновена.
 – Ох – въздъхна Лиско. – И при буквите ли има главни и неглавни?
 – А ти как мислиш?... Чакай, какво толкоз ти е притрябвало буква и то именно С, която е особено важна?... Да не си намислил нещо лошо?
 – Че какво може да се намисли с една нищо и никаква буква?
 – Всичко може. Когато с буквите се злоупотребява, може да се случат какви ли не работи... По-добре е да питам жена си... Тук ми искат една буква! – извика високо бухалът.
 От хралупата на дървото излезе съпругата Бухла.
 – Кой ти иска? – запита сънно тя.
 – Лиско... Имал голяма нужда от една хубава буква С.
 – Че как така? – учуди се Бухла – Къде ще му излезе краят, ако всеки започне да ти иска букви? Току-виж че ти взели всичките букви и за нас няма да остане нищо.
 – Това му казвам и аз.
 – Не можеш тъй – продължи Бухла –, безобразно е да се раздават букви!...
 – Питай го, не му ли казах същото.
 – Нищо не си му казал – развилня се Бухла. – Ти си един разсипник! Раздаваш наляво и надясно буквите ни!
 Тези силни крясъци естествено възбудиха любопитството на сврака Нешка, която долетя мигновено.
 – Какво става, комшийке?
 – Моят хубостник раздава буквите ни!... Виж го ма, всичките ни букви иска да раздаде на чужди, а за нас да не остане нищо!...
 – Че то не може така – намеси се сврака Нешка. – Такива неща трябва да се пазят за лоши дни, а не да се пилеят!...
 – Това му викам! – изпадна в истерия Бухла. – На!... Вижте го моя непрокопсаник!... Вижте го всички!... Пилее, раздава!... Започнаха да долитат много други птици. Лиско се хвана за главата, хиляди пъти съжаляваше за всичко и докато скандалът горе се развихряше, той се промъкна в папратите, откъдето запращи към другия край на гората, към стройната и красива сърна Грациоза.
 Грациоза стоеше на полянката до своето сърненце Еди и му говореше нещо съвсем неразбираемо, а Еди й отговаряше на висок глас, кратко и ясно, но също така неразбираемо.
 – Из Лийвърпул а порт тъв Ингълънд? – питаше майка Грациоза.
 – Йей, сър!... Лийвърпул из а порт тъв Ингълънд – отговаряше сърненцето Еди.
 – Не казвай сър, а лейди! – поправи го майка му. Лиско издебна затишието и рече:
 – Добро утро!
 Мама Грациоза се обърна и се усмихна. След това погледна рожбата си и запита:
 – Еди, какво ще отговориш на Лиско?
 – Гуд морнинг! – отвърна Еди и подгъна крачетата си за поклон. Лиско също подгъна коленете си, но падна и се търкулна на тревата. Еди се спусна да му помогне, вдигна го и успя да му прошепне в ухото:

– Съсипаха ме с този английски!
 – Какво те води насам, Лиско? – запита мама Грациоза.
 – Дойдох да ми напишете една буква С. Вчера, като си играех, изведнъж я забравих, пък днес ми потрябва и рекох...
 – Разбира се! – усмихна се мама Грациоза. – Веднага... Къде да я напиша?
 – На този лист.
 Сърната взе молива и се замисли, отново се усмихна, този път свенливо, и каза:
 – Как да ти обясня?... Ние в къщи се занимаваме само с модерни езици и просто съм забравила нашата азбука. Мога да ти напиша буквата С, но на английски.
 – Какъв е този език? – запита Лиско.
 – Моля ти се, това е езикът на Шекспир!... Еди го учи, та като порасне, да чете Хамлет в оригинал.
 – Дадено – отсече Лиско, – праснете буквата на този език.
 – Да си взема стилото. Не мога да пиша е молив. Мама Грациоза тръгна грациозно към чантата си, а Лиско прошепна в ухото на Еди:
 – Какво представлява това нещо „Хамлет“?
 – Един ловък убиец с хладно оръжие. С нетърпение чакам да прочета този криминален роман.
 Мама Грациоза завъртя една красива английска буква, лисичето поблагодари и си тръгна весело по пътя. Еди го гледа със завист, докато го сепна гласът на майка му:
 – Из Лийвърпул а порт ъв Ингълънд?
 – Мамо, колко пъти ще ти отговарям, че Ливерпул е пристанище на Англия?
 Мама Грациоза изблещи изненадано очи, тръсна крак и извика строго:
 – Еди, ти излезе от добрия тон!... За наказание днес ще изядеш два десерта!
 Еди заплака и веднага даде правилния отговор на английски, както го искаше майка му и световноизвестният учебник на Екерсли.
 А Лиско продължаваше своя лов на букви.

– Is Liverpool a port of England? – kérdezte Grandióza mama.
 – Yes, sir! Liverpool is a port of England – válaszolta Edi gida.
 – Ne azt mondd, hogy *sir*, hanem hogy *lady*! – javította ki az anyja.
 Rókafi megvárta, hogy egy pillanatra csend legyen, és rájuk köszönt:
 – Jó reggelt!
 Grandióza mama megfordult, és elmosolyodott. Majd gyermekére nézett, és megkérdezte:
 – Mit felelsz Rókafinak, Edi?
 – Good morning! – mondta Edi, és köszönésképpen behajlította lábcskáját.
 Rókafi szintén behajlította a térdét, de elesett, és elgurult a földre. Edi lehajolt hozzá, felsegítette, és a fölébe súgta:
 – Kikészítenek ezzel az angollal.
 – Mi szél hozott? – kérdezte Grandióza mama.
 – Azért jöttem, hogy megkérjem, írjon le nekem egy sz betűt. Tegnap, játék közben váratlanul elfelejtettem, de ma szükségem lenne rá, és azt gondoltam...
 – Szívesen – mosolyodott el Grandióza mama. – Azonnal... Hova írjam?
 – Erre a papírosra.
 Az őz elvette a ceruzát, újból – ezúttal szemérmesen – elmosolyodott, és azt mondta:
 – Hogy is magyarázzam meg neked? Mi otthon csak modern nyelvekkel foglalkozunk, és egész egyszerűen elfelejtettem a bolgár ábécét. Le tudom írni neked az sz betűt, de csak angolul.
 – És az milyen nyelv? – kérdezte Rókafi.
 – De kérlek, az angol Shakespeare nyelve! Edi is azt tanulja, hogy ha majd felnőtt, eredetiben olvashassa a Hamletet.
 – Rendben van – egyezett bele Rókafi, – akkor legyen angolul.
 – Hadd adjam meg a módját. Nem írhatom le ceruzával.
 Grandióza mama grandiózusan elindult a táskája felé, Rókafi pedig Edi fölébe súgva kérdezte:
 – És ki a csuda az a Hamlet?
 – Egy tehetséges szabályás gyilkos. Már türelmetlenül várom, hogy végre elolvashassam a róla szóló krimi.
 Grandióza mama odakanyarított egy szép, angol betűt, a rókácska megköszönte, és vidáman útra kelt. Edi irigyen nézett utána, míg csak édesanyja hangja észre nem térítette.
 – Is Liverpool a port of England?
 – Anya, hányszor mondtam el, hogy Liverpool Anglia kikötője?
 Grandióza mama meglepetésében tágra meresztette a szemét, dobantott egyet, és szigorúan azt mondta:
 – Edi, micsoda viselkedés ez! Büntetésből ma két adag desszertet kapsz!
 Edi sírva fakadt, és azonnal elismételte a helyes választ, ahogy azt édesanyja és a világhírű Eckersley nyelvkönyv megkívánta tőle.
 Rókafi pedig tovább folytatta a betűvadászatot.

Iván Andrea fordítása

Светлана Стойчева

Приключенията на Лиско, приключенията на автора*

Szvetlana Sztojceva

Rókafi kalandjai, a szerző kalandjai*

Borisz Aprilov húsz éven keresztül jelentette meg a *Rókafi kalandjai* című sorozatot, és képtelen volt elszakadni regényhősétől, aki elválaszthatatlanul összeforrt vele. Mint sok egyéb, ez is tréfaként kezdődött: az első kötet címnegyedében ez áll: Humoros elbeszélés. Mit is jelenthet ez: talán a Sztarsel című újság csak „humoros” dolgokat írhatott, avagy 1957-ben a termelési, úttörő vagy partizántematikán kívül bármit is megjelentetni csak a „humoros” címszó örve alatt volt lehetséges? A későbbi kiadásokban mindenesetre ez az alcím már nem szerepel. Napjainkban már-már mulatságos felidézni a 20. század ötvenes éveinek kultúráját, ahogyan a szerző enyhán gunyoros fénytörésben láttatja. A strandra járást például a szarka és mókus (a közvélemény) „*burzsuj szokásként*” kommentálja, néhány szófordulat pedig a felülről jövő pártklisék szó szerinti idézete, természetesen más kontextusba helyezve („*Feszült és dinamikus században élünk*”; „*A csendes erdőben az állatok nem eszik meg egymást. Az*

Двадесет години Борис Априлов издава поредицата „Приключенията на Лиско” и никак не иска да се раздели с този си образ, превръщайки го в неразделната си сянка. И както винаги, всичко започва на шега – подзаглавието на първата книга е „*хумористична повест*”. Какво означава това – редакторът на в. „Стършел” е можел да пише само „хумористични” неща, или през 1957 г. да предложиш нещо извън бригадирската, пионерската или партизанската тематика и то да бъде отпечатано, е било възможно само ако е под стикета „хумористично”? Към следващите книги това жанрово подзаглавие повече не се появява.

Днес дори е забавно да открием културата на 50-те г. на XX в., тънко пародирана от „хумористичната” гледна точка на писателя. Например: ходенето на плаж се коментира от свраката и катеричката (общественото мнение) като „буржоазна привичка”; някои реплики са буквални цитати на високите партийни клишета, но в съвършено друг контекст (от рода: „*Живеем в напрегнат и динамичен век.*” или: „*В тихата гора животните*

* Rókafi kalandjai az erdőben (1957), Rókafi kalandjai a tengeren (1968), Rókafi új kalandjai (1971), Rókafi legújabb kalandjai (1975), Rókafi a kockalényeknél (1975)

* „Приключенията на Лиско в гората”(1957), „Приключенията на Лиско по море”(1968), „Новите приключения на Лиско” (1971), „Най-новите приключения на Лиско”(1975), „Лиско при квадратните същества”(1975).

не се ядат помежду си. Вашето разбиране е остаряло и отречено.“); магарето бяга от баснописците, които са го погнали да го използват колкото може (намек за бума на нравоучителния жанр през 50-те); безкрайните събрания като форма на обществен контрол („Има животни, които сякаш се раждат само за това ... Дай им заседания, комитети, приветствия – нищо друго не правят“); изборът на специална „делегация“ да отиде при детектива; рецензията на песента на Лиско от свраката Нешка; песните, които ще се пеят за „подвига“ на гъбките и „нашите деди ще учат в училищата“; дори „сериозната“ поезия за деца от 50-те, която няма нищо общо с Лисковите импровизирани речитативи. Примерите са много. Подобни намеци са впечатляващи за десетилетието, когато и Багряна, и Елин Пелин, и Фурнаджиев, и Ран Босилек, и кой ли не „новонагласят“ своята „гусла“ и запяват „Нова песен“ (по заглавието на стихосбирка на Ран Босилек от 50-те).

Всъщност Борис Априлов открива езоповския социален език на приказката в най-опасното за отклонения от директивното и лозунгово писане време и също като Асен Разцветников „заиграва“ с литературата на безсмислицата – представям си как „припява“ nonsensовите песнички на героя си с „там-та-рам“ и каква душевна почивка и зареждане му е било впускането в това си именно художествено приключение.

Следващото подзаглавие, което използва Борис Априлов за „Приключенията на Лиско по море“, е „роман за деца и възрастни“. Обикновено подобно жанрово подзаглавие означава приказка и притча едновременно, двойно послание, „четете между редовете“. Читателят дете е по-лесен – той или ще се впусне в приключенията на Лиско, или няма. Но възрастният не съвсем лесно ще се хване за всякакви игри. Борис Априлов не му предлага интелектуални игри под маската на наивни истории – даже езоповският му език отива на по-задан план, за да го насочи главно към едно: към оживотворяването на костеливия му и мъртвеещ език, т.е. на виждането му на света.

Опитът и съветите на възрастните, изказани почти винаги в клишета, обикновено се припомнят, когато детето попадне в беда. Те се пародират по същия начин, по който се пародира езикът на 50-те години на ХХ в. (език, който по същество също принадлежи на възрастния) и звучат като „двоен урок“: „Защо използвате притесненото ми положение, за да обиждате на семейна чест“ – пита Лиско в гнездото на орела, очевидно не със „своя“ глас; „Постоянно ми говорят за някакво си време... Изглежда, че времето е нещо, което идва и което обезателно се разваля“; „Обикновено всеки лъже, че е добре, макар и да не е толкова добре“; „С теб човек не може да завърже един светски разговор“ и т.н.

Езикът на възрастните не остава без коментар в книгите (ненадрапчивата ирония най-вече върши тази работа). „Състезанието“ между езика на детето и езика на възрастния естествено завършва с явната „победа“ на детското виждане и чувстване. Детето няма опита на възрастния: „Всичко си е уредено в живота, само че ние, малките, не знаем“ – но пък съществува и осъзнаването на детското може: „Ние сме деца... и можем да бъдем навсякъде. Възрастните не могат, но ние можем.“ Ето защо в романите няма как да не се появи и знаменитата реплика: „Не искам да порасна“.

Самият автор ни дава този „ключ“ на четене в предговора си към „Приключенията на Лиско по море“:

„И затова именно, като седя на скалата, за мен е по-лесно да погледам морето като писател за деца, отколкото като писател за възрастни, защото в първия случай ще видя чисто

Ön hozzáállása elavult és elvetendő“); a számár menekül a tanmeséírók elől, akik üldözik, és még jobban ki akarják használni (utalás az ötvenes években oly elterjedt didaktikus moralista műfajra); a végeláthatatlan gyűlések, amelyek a társadalmi kontrollt testesítik meg: („Vannak állatok, amelyek mintha csak erre születtek volna... Csak a gyűlések, bizottsági ülések, köszöntők érdeklik őket, semmi mást nem csinálnak“); a speciális „küldöttség“ kiválasztása, amelyet a detektívhez menesztenek, Rókafi énekének recenziója Neska szarkától, a dalok, amelyeket a gombák „hőstetteiről” zengenek, és amelyeket „atyáink is tanulni fognak az iskolákban”, illetve az ötvenes évek koravén gyermekköltészete, amelynek semmi köze Rókafi ironikus költeményeihez, és még sok más minden. Az ehhez hasonló utalások igen figyelemre méltóak abban az évtizedben, amikor E. Bagrjana, N. Furnadzisiev, Ran Boszilek és még sokan mások „újrahangolják guzlicájukat” és „új dalra” fakadnak (Ran Boszilek ötvenes évekbeli verseskötete nyomán). Borisz Aprilov felfedezi a mese ezópusi köznyelvét a direktív, jelszavakkal teli írástól való elhajlás tekintetében legveszélyesebb időszakban, és ugyanúgy, mint Aszen Razcvetnikov, „játszani” kezd a halandzsza irodalmával: el lehet képzelni, hogyan dúdolja hősé értelmetlen dalocskáit „tam-ta-tam”-mal, és hogy számára micsoda lelki felüdülést jelenthetett ez a művészi kalandozás.

A soron következő műfajmegjelölés, amit Borisz Aprilov a *Rókafi kalandjai a tengeren* c. művéhez használ: Regény gyermekeknek és felnőtteknek. Általában az ehhez hasonló címek egyszerre jelölnek mesét és tanmesét, egyfajta kettős üzenetet hordoznak: „olvassatok a sorok között”. A gyermekolvasó egyszerűbb eset: vagy bekapcsolódik Rókafi kalandjaiba, vagy nem. A felnőttet azonban nem könnyű bármilyen játékba is bevonni. Borisz Aprilov nem naiv történetnek álcázott intellektuális játékot ajánl, még az ezópusi nyelvezet is háttérbe szorul, hogy figyelmünket egy fontos szempontra irányítsa: a megcsontosodott, halódó nyelv, vagyis az effajta világnézet felélesztésére.

A felnőttek tapasztalatai és tanácsai, amelyek főleg klisék alakjában jelennek meg, általában akkor elevenítődnek meg, amikor a gyermek bajba kerül. Ezek is paródia tárgyát képezik, ahogy az ötvenes évek nyelvezete is, amely szintén a felnőttek világát másolja. Egyfajta kettős lecke jelenik meg: „Miért él vissza szorongatott helyzetemmel, hogy belegázoljon a családi becsületembe?” – kérdi Rókafi a sasfészekben, nyilvánvalóan nem saját szavaival. Vagy: „Állandóan az időjárásról beszélnek... Úgy tűnik az időjárás csak jön és feltétlenül elromlik”; „Rendszerezint mindenki azt hazudja, hogy jó, holott nem annyira jó”; „Veled az ember egy nagyvilági beszélgetést sem tud lefolytatni” stb.

A felnőttelkedő nyelvezet nem marad kommentár nélkül a regényekben, leginkább a szörméntén alkalmazott ironia szolgálja ezt a célt. A gyermeknyelv és a felnőtt nyelvezet közötti „versengés” természetesen a gyermeki látásmód nyilvánvaló győzelmével végződik. A gyermek nem rendelkezik a felnőtt tapasztalatával („Az életben minden meg van oldva, csak ezt mi, gyermekek nem tudjuk”), de emellett megjelenik és eszmélkedik a gyermeki tudás is: „Gyermekek vagyunk és bárhol lehetünk. A fel-

nőttek nem tudnak, de mi igen.” A regényben már-már rendszeresen felbukkan a figyelemre méltó gondolat: „Nem akarok felnőni.”

Az értelmezés kulcsát a szerző a *Róka fi kalandjai a tengeren* című regény előszavában adja meg: „*És éppen ezért, ahogy itt ülök a sziklán, számomra könnyebb gyermekeknek és nem felnőtteknek író szerzőként nézni a tengeret, mert az első esetben a kristálytisza tengeri látom, amelyen kalandok úsznak, míg a másik esetben üres és élettelen sík vízfelületet, amelynek olajszagú tetején tárgyilagosan cikáznak a hajók... Hátrafordulva nézem a dombot, és arra gondolok, hogy mögöttem olyan élőlények találhatók, akik nem tudnak rajta átmászni..., a gyermek azonban nem – ő egyszerűen átkel a dombon, lemegy a tengerhez, játszik a vízzel vagy kalandokat keres benne... Ott Róka fi felkavarja az állóvizet, történéseket idéz elő, bátran szembeszáll a gonosszal, sőt esetenként még gúnyolódik is vele, vagyis olyan vonásokkal rendelkezik, amelyeket én is szeretnék a magaménak tudni. És akkor jöttem rá, hogy Róka fi maga a szerző, illetve az, aki a szerző lenni szeretne.*”

Ezen a ponton óhatatlanul visszaemlékszünk saját gyermekkorunk mitikus világára, amellyel már soha nem találkozunk, hacsak nem a Micimackó vagy a Róka fi kalandjait megörökítő könyvek lapjain. A cselekmény helyszíne is valahol a „világ végén” van, leggyakrabban a „csendes erdőben” vagy a „halványzöld csobogónál” (hogy meg lehessen különböztetni a többi, szimplán kék csobogóktól, magyarázza az elbeszélő), a gyermekkor közepe, ahol minden tárgy örök, hasonlóan a Nagy Detektív pipájához; és ahol igen különleges ismeretekre lehet szert tenni: hogyan kell virágot szagolni, hogyan írjuk és érezzük a szavak ízét, hogyan beszéljess először a belső hangoddal, hogy döntést hozzass és azt rendületlenül követhesd, illetve hogyan beszélget két jó barát a szívük dobbanásain keresztül.

Más szövegekkel számos asszociációt lehet találni: ahogy a szamarat is kitepték a tanmeseírók karmai közül, úgy Róka fi alakját is számos hagyomány tükrében szemlélhetjük: a népmeséktől, a Róka regénye című középkori satirikus eposzon keresztül, Verne Gyula kalandregényeiig, az *Alice Csodaszországban*-ig, de kétségtelen, hogy a legszorosabb kapcsolatot a Micimackóval fedezhető fel. Erre nemcsak Róka fi, a főhős, hanem a Mokszi nevű szamar és a többi barát – Dimbi, Dombi, Csimi, Moni, a kis delfin, a Lusta rák, Alexander, a grafikus, illetve ezek beszélgetései és dalai – is emlékeztetnek. A szerző és Róka fi közötti „véletlen” találkozás alkalmával, amelyre a Róka fi kalandjai a tengeren című elbeszélés végén jön létre, Róka fi ezt az olvasók által gyakran feltett kérdést is felteszi a szerzőnek. A válasz igen konkrét: „...*Lehet, hogy van hasonlóság. De te mégis más vagy. Micimackó szorakoztat, te viszont harcolsz, és neked köszönhető, ha a végén a jó győz.*”

A mű metasztövegszintje igen figyelemre méltó: ahhoz képest, hogy gyermekregényről van szó, mégsem zavarja össze az olvasót. A cselekmény saját magát kommentálja és irányítja (az elbeszélő közbeveti: „*gyűlölöm az elhajlásokat*”); figyeli saját magát (éppen ezért idézem ilyen gyakran magát a szöveget, akármit is akar a kritikus leírni, a szöveg mindent elmond). A szerző alakja a szöveg

more, по което плават приключения, а в другия случай – празна, безжизнена равнина, по чиято вмирисана на нафта повърхност делово сноват параходи... Извърнат назад, гледам хълма и си мисля, че зад него сигурно се намират живи същества, които нямат сили да го преодолеят, ... а детето не – то просто си преминава през билото, слиза до морето, заиграва се с водата или пък си прави приключения в нея... там Лиско раздвижва спокойната повърхност, предизвиква събития, държи се дръзко пред злото, в някои моменти му се подиграва, изобищо показва ония черти от характера си, които бих искал да имам самият аз. И тогава внезапно ми хрумна, че Лиско – това е авторът, или по-точно – авторът, такъв, какъвто бих искал да бъда.”

Разбира се, че на това място не е възможно да не си спомниш собственото си митологично детство и собствения митологичен свят, който няма да срещнеш никога повече, освен зачитайки подобни текстове като „Мечо Пух” или книгите с „Приключенията на Лиско”. И тук мястото на действието е някъде „на края на света”, най-често в Тихата гора, край Резедавия вир (за да се различава от всичките сини вировете, обяснява ни разказвачът), в средата на детството, където всяка вещ е вечна, подобно на лулата на Великия детектив, и където се учиш на много специални познания: как да се миришат цветята, как да се пише и усеща вкусът на думата, как да разговаряш първо с вътрешния си глас, за да вземеш решение и неотклонно да го следваш, как да разговарят двама приятели чрез тиктакането на сърцата си.

Асоциации с други текстове могат да се направят всякакви – така, както магарето се оказва „изтръгнато” от ноктите на баснописците, така и образът на Лиско може да се пречупи през какви ли не традиции – от фолклорните приказки до средновековния сатиричен епос „Роман за лисицата”, до Жул-Верновите приключенски романи, до „Алиса в страната на чудесата”, но най-сериозна връзка може да се направи наистина с „Мечо Пух” (напомня я самият герой Лиско, магарето Мокси и останалите приятели като Димби, Домби, Чими, дelfинчето Мони, Ленивия рак, илюстраторът Александър, диалозите и песните им). В „импровизираната” среща между автора и Лиско в края на „Приключенията на Лиско по море” Лиско задава и този въпрос на своя автор – за подхвърляната от читателите връзка. Отговорът е конкретен: „...*Може би си приличате. Все пак ти си друго нещо. Пух ни забавлява, а ти се бориш и ставаш причина да победи доброто.*”

Метатекстовото равнище на творбата е впечатляващо за произведения, предназначени за деца, но никак не е объркващо. Повествованието се самокоментира, самоуправлява (разказвачът вмията: „*Мразя отклоненията!*”), самонаблюдава (затова и толкова често и толкова лесно в тази бележка цитирам самия текст – каквото и да поиска да коментира критикът, текстът ВСИЧКО казва). Фигурата на автора се обективира и мистифицира на нивото на текста, авторът може да заговори с героя си, да му отговори на въпроси. От друга страна, Лиско е разказваческата маска на Борис Априлов и може компетентно да „обясни” как смешните неща се измислят много по-трудно от сериозните, как има „много животни и много хора без чувство за хумор”. Свободата на разказвача да поставя и героите си в метапозиция спрямо разказа: „*Не виждате ли, че повестта свършва... авторът ще трябва да пише нова повест!*” подчертава играта, самото заиграване в писането, където автор, разказвач и герой могат да си сменят позициите.

Най-сетне кой е Лиско? – играещото дете (разказвачът го нарича и „малчуганът“), което има много по-развито въображение от възрастния и знае как съвсем истински да играе „на двама“, подобно на магарето Мокси, което пък знае как да разговаря с опашката си. Играещото дете създава измислени светове („Фантазирай! – извика в ухото му Лиско. – То си няма, но ти си мисли, че има!... Наужжим, разбираш ли?“ А Мокси, влязъл в играта, адекватно му отговаря: „Намерих един коравосърдечен път, но си спомних, че търсим кръвожаден, и го хвърлих.“).

Лиско е непослушното дете, защото: „Интересно, да бъдеш послушен, на пръв поглед изглежда лесно – трябва да стоиш на едно място, да не подскачаи, да не вършиш героични дела, които никой няма да ти признае. Просто трябва да стоиш и да изпълняваш това, което искат татко и мама... Добре, но само това ли е широкият свят? Само това, което видях от гнездото на орела?“

Лиско значи движение: „Главното е да се движим... страшно е цял живот на едно място...“ (никой критик не би упрекнал Борис Априлов в „котловинност“). Но по кой път ще тръгне, остава личен избор на всеки. Възможните два пътя, назовани по думите на Великия детектив Костенурко, са: „по посока на вятъра“ или „срещу вятъра“. Самият Костенурко смята, че е грешно да се мисли, че всичко вече е открито, напротив: „нищо не е открито и всеки ден трябва да се открива. Дори Париж трябва да се открива.“ И Лиско прави точно това: открива Черно море, Оранжевата планина, лабиринти, привидения, магически куфари, открива цели държави като Квадрия и Ламариния. Откривателството никога не се засища. Ето защо: Лиско значи откривателство и приключение. След приключението в гнездото на орела Каменар, следват приключенията в корема на Синята акула, в подземния лабиринт, при квадратните същества. Ако приключение няма – ще го измисли. А от всичките възможни, най-любимото на героя е спасението („И понеже нямаме приключение, пак ще трябва да спасяваме някого.“). Затова и завръзката на историите никога не е някакъв външен тласък, а се корени в естественото детското любопитство да види и да си обясни света: „Какво е поток?“, „А какво е вода?“ и т.н., и естествено от неукротимия „сърбеж в петите“.

Приключенията на Лиско могат да имат и напълно импровизиран характер (без да губят смислеността си), напоящи на комедия дел'арте, скеч и други подобни свободни театрални форми (тук драматургът Борис Априлов има думата).

Какво дават тези приключения? – не само познание за света, но най-вече познание за себе си, подтиквайки към един от основните философски въпроси, който героят наистина си задава: „Кой съм аз?“. Приключенията приличат на изпитанията на приказния герой, когато след тях той винаги излиза по-укрепнал и с по-добро самочувствие. Изправил се пред вълка в „Червената Шапчица“, Лиско не се уплашва, а му припомня всичките си преживявания – посвещавания в храброст, които е имал. След приключението героят излиза поумнял, възмъжал, с още и още стремежи, с много поуки за приятелството, дълга, завистта, страха („Не се страхува само/последният глупак. / Да, всеки се страхува, / но важното е – как?...“); разбира какво значи равнодушие, безчовечност, апатия, дехуманизация или машинизация, или превръщане на „съществуването във вещество“, както е при квадратните същества. Ето какво обобщение направи една студентка за произведенията на Борис Априлов: „Най-малкото, което могат да направят тези литературни твор-

сзинтjн misztifikálódik és válik objektív, a szerző elbeszélget a hősével, válaszol kérdéseire. Másrészt Rókafi Borisz Aprilov elbeszélői álarc, amely hozzáértően elmagyarázza, mennyivel nehezebb a humoros dolgokat kitalálni, mint a komolyakat, illetve hogy „sok olyan állat és ember van, akinek egyáltalán nincs humorérzéke“. Az elbeszélőnek szabadságában áll szereplőit az elbeszéléshez képest metapozícióba helyezni („Nem látjátok, hogy az elbeszélésnek vége... a szerzőnek újat kell írnia“); hangsúlyozni a játékosságot, a játszást az írás folyamatában, ahol a szerző, az elbeszélő és a szereplő is helyet cserélhet.

Végül is kicsoda Rókafi? A játészó gyermek (a szerző őt kőlyöknek hívja), akinek sokkal élénkebb a fantáziája, mint a felnőtteké és aki tud „kettő helyett“ játszani, hasonlóan Mokszihoz, a számárhoz, aki viszont tud a farkával beszélgetni? („Képzeld el – kiáltotta a fülebe Rókafi – Nincsen, de képzeld el, hogy van! Csak játékból, érted?“) Mokszi pedig, aki belemegy a játékba, hasonlóan adekvát választ ad: „Találtam egy rideg szívű tuskót, de eszembe jutott, hogy vérszomjasat keresünk, ezért otthagytam.“)

Rókafi a rosszcsoni kisgyermek, mert: „Érdekes, szőfogadónak lenni első pillantásra egyszerűnek tűnik, csak állnod kell egy helyben, nem szabad ugrálni, hőstetteket véghez vinni, amelyeket egyébként sem ismer el senki. Egyszerűen csak állnod kell és azt kell csinálnod, amit mama és papa mond... Na jó, de csak ebből áll a nagyvilág? Csak abból, amit a sas fészekéből láttam?“

Rókafi neve a mozgékonyaságára is utal: „Az a fontos, hogy mozogjunk, rémes egy életen át egy helyben állni“ (egy kritikus sem vádolhatja meg Borisz Aprilovot szűklátókörűséggel), de hogy melyik úton indul el, azt mindenki maga dönti el. Teknős, a Nagy Detektív szavai szerint a két lehetséges útírány a „szélirány“, illetve a „széllel szemben“. Maga a Teknős úgy tartja, hogy „tévedés azt hinni, minden fel van már fedezve, épp ellenkezőleg, semmi sincs felfedezve és minden nap fel kell valamit fedezni. Még Párizst is fel kell fedezni.“ És Rókafi pontosan ezt teszi: felfedezi a Fekete-tengert, a Narancsos-hegyet, labirintusokat, kísérteteket, varázsboröndöket, egész államokat fedez fel, mint Kockániát vagy Bádogiát. A felfedezés iránti vágy sosem csitul, ezért Rókafi felfedezést és kalandot is jelent. A Kőszáli sas fészekében átélte kaland után jönnek a kalandok a Kék cápa gyomrában, a földalatti labirintusban, a kockalényeknél. Ha éppen nincsen kaland, ki kell találni. A lehetséges megoldások közül a hős a mentőakciókat szereti a legjobban („Mivel éppen nincsen kalandunk, megint megmentünk valakit“). Ezért a cselekmény bonyodalma sohasem jön kívülről, hanem abban a természetes gyermeki kíváncsiságban gyökerezik, amely látni és érteni akarja a világot („Mi az a patak? És mi az a víz?“), és amelynek állandóan „viszket a talpa“.

Rókafi kalandjainak, anélkül, hogy értelmüket veszítene, egészen improvizált jellege is lehet, amely inkább a commedia dell'artéra, szkeccsre vagy más szabad színházi előadásra emlékeztet (itt Borisz Aprilov, a drámaíró a szó).

Mit is adnak ezek a kalandok? – nemcsak a világ megismerését, hanem leginkább önismeretet, amely a hős által feltett egyik legalapvetőbb filozófiai kérdéshez vezet: Ki

is vagyok én? A kalandok a mesehős próbatételeire hasonlítanak, aki mindegyikből megerősödve és nagyobb önbizalommal kerül ki, Mikor Rókafi szembe találja magát a Piroska és farkas mese farkasával, nem ijed meg, hanem feleleveníti az összes megpróbáltatását, a bátorságba való beavatásait. A kalandból a hős okosabbként és erősebbként kerül ki, számos további céllal, sok tanulsággal a barátságról, kötelességről, irigységről, félelemről („Csak az utolsó hülye nem fél, mindenki fél, de az a fontos, hogy hogyan...”), megérti, mit jelent a közöny, az embertelenség, az apátia, a dehumanizáció vagy az elgépiesedés, illetve a „lény átalakulása anyaggá”, mint a kockalényeknekél. A következő összefoglalást egy egyetemista leány készítette Borisz Aprilov műveiről: „A legkevesebb, amit ezek az irodalmi művek megtesznek az olvasóért, hogy kielégítik természetes igényét a kalandok és az új felfedezések iránt. Emellett azonban a gyermek nem kevés élettapasztalatot szerez, arról hogyan harcolja ki és védje pozícióit a mi nem könnyű jelenünkben, hogy Rókafi példáját követve a jó hűséges lovagjává váljon, aki rendületlenül harcol minden ellen, ami az EMBERIESSÉGET veszélyezteti.”

És mert ez egy olyan könyv, amely nemcsak kalandokat mesél el, hanem tanulságaikkal is megajándékoz, olyan könyv, amely teli van a szerző üzeneteivel, a bemutatás vége is legyen az íróé: „A Nap nem volt sem a sas fészékében, sem a cápa szájában, hanem a kistróka volt az, aki bárhová ment is, mindig mozgalmassabbá tette az életet, olyan hangulatot támasztott, amelyből mégiscsak egy kis igazság és egy kis szépség született. Fontos visszatérni... – Akárhová mész, mindig vissza kell térned vagy a Csendes-erdőbe vagy máshová. Mert, ha sosem térsz vissza arra a kis földdarabra, amely megtanított arra, hogy te magad légy, olyan, mintha semmi sem volnál. És, hogy ez miért van így, nehéz lenne elmagyarázni.”

Menyhárt Krisztina fordítása

би за читателя си, е да задоволят неговата естествена потребност от приключения и нови откривателства. Наред с удовлетворението обаче, детето ще получи и немалко житейски уроци за това, как да извоюва и отстоява позициите си в нашето нелеко съвремие; как по примера на Лиско да се превърне във верен рицар на доброто и непримирим борец срещу всичко, което застрашава ЧОВЕЧНОСТТА.“

И защото това е наистина книга, която не само разказва приключения, но и дарява с техните уроци; книга, пълна с открити авторови послания, краят на това представяне отново ще бъде на автора: „Слънцето не е било нито в гнездото на орела, нито в устата на акулата, а лисичето е било, и където е ходило, винаги е раздвижвало живота, създавало е настроение, от което все пак се ражда малко истина и малко красота... **Важно е да се въртиш... – Където и да отиваш, да се въртиш било в Тихата гора, било другаде. Защото ако не се завъртиш на онова малко парченце земя, което те е научило да бъдеш ТИ, все едно, че нищо не си. И Защо е така, трудно може да се обясни.**“

ХЕМУС

HAEMUS

Списание за обществен живот и култура
Основано от
Дружеството на българите
в Унгария през 1991 г.

Társadalmi és kulturális folyóirat
Alapította 1991-ben
a Magyarországi Bolgárok
Egyesülete

Издание на Българското
републиканско самоуправление
Отговорен издател: Данчо Мусев

A Bolgár Országos
Önkormányzat kiadványa
Felelős kiadó: Muszev Dancso

Светла Кьосева: главен редактор
Росен Русев: художествен редактор

Kjoszeva Szvetla főszerkesztő
Ruszev Roszen képszerkesztő

Редакционна колегия:
Андреа Генат, Ася Събева-Юричкаи,
Габриела Хаджикостова,
Дьорд Сонди, Кристина Менхарт,
Райна Симеонова,
Светослав Стойчев, Тошо Дончев

Szerkesztőbizottság:
Doncsev Toso, Genát Andrea,
Hadzsikosztova Gabriella,
Juricskayné Szabeva Aszja,
Menyhárt Krisztina, Szimeonova Rajna,
Szondi György, Sztojcszev Szvetoszlav

Печатница: Globe Print
Адрес на редакцията:
1097 Будапеща, ул. „Лоняи“ №41.
Тел.: 216-0197

Nyomda: Globe Print
A szerkesztőség címe:
1097 Budapest, Lónyay u. 41
tel.: 216-4210

Цена на броя: 500 форинта.
Годишен абонамент: 2000 форинта
ISSN 1216-2590

Egy szám ára: 500 Ft
Előfizetés egy évre: 2000 Ft
ISSN 1216-2590

ALFRED
H. M. Y. C.